

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILAP
TARİHİ ENSTİTÜSÜ**

**BAĞIMSIZLIĞINDAN SONRA GÜRCİSTAN TÜRKİYE
İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI

**HAZIRLAYAN
 Mete Taşkın
 Yüksek Lisans**

**DANIŞMAN
 Yrd.Doç.Dr. Türkan Başığit**

İZMİR/2006

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “*Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri*” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve onurumla doğrularım.

...../...../2006

Mete Taşkın

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü'nün/...../2006 tarih ve sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisanüstü Eğitim Yönetmeliği'nin maddesine göre, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencisi Sonay Yazıcı'nın "*Bağımsızlığından Sonra Gürcistan Türkiye İlişkileri*" konulu tezini incelemiş ve adayın/...../2006 tarihinde, saat 'da jüri önünde tez savunmasını almıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerince sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin olduğuna oy ile karar verilmiştir.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DÖKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU

Tez No:

Konu No:

Üniv. No:

Tez Yazarının

Soyadı : **TAŞKIN**

Adı : **METE**

Tezin Türkçe Adı : **Türkiye Gürcistan İlişkileri**

Tezin İngilizce Adı : **Turkey Georgia Relations**

Tezin Hazırlandığı :

Üniversite : **Dokuz Eylül Üniversitesi**

Enstitü : **Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**

Yıl : **2006**

Tezin :

Türü : **Yüksek Lisans**

Dili : **Türkçe**

Sayfa Sayısı : **150**

Referans Sayısı : 331

Tez Danışmanı :

Yard.Doç.Dr. Türkan Başyigit

Türkçe Anahtar Kelimeler :

İngilizce Anahtar Kelimeler :

1-Gürcistan

1-Georgia

2-Güney Kafkasya

2-South Caucasus

3-Abhazya

3-Abazia

4-Hazar Denizi Petrolleri

4-Casper Sea Petrols

Kaynak göstermek amacıyla tezinin fotokopisi alınabilir.

Yazarın İmzası :

Tarih :

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	VII
ABSTARCT.....	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1
I- GÜRCİSTAN ÜLKE PROFİLİ VE KISA TARİHÇESİ.....	4
A- GÜRCİSTAN ÜLKE PROFİLİ.....	4
1- Coğrafi Yapı.....	4
2- Demografik ve Sosyal Yapı.....	5
3- Ekonomik Yapı.....	9
4- Askeri Yapı.....	13
B- GÜRCİSTAN'IN KISA TARİHÇESİ.....	16
1- Bağımsızlık Öncesi Tarihçe.....	16
2- Bağımsızlık Sonrası Tarihçe.....	21
II-BAĞIMSIZLIK SONRASI SİYASİ MÜCADELELER VE İÇ SORUNLAR.....	24
A- SİYASİ MÜCADELELER.....	24
1- Gamsahurdia'nın İktidar Dönemi.....	24
2- Devlet Konseyi Dönemi.....	26
3-Şevardnadze'nin İktidar Dönemi.....	27
B-GÜRCİSTAN'IN İÇ SORUNLARI.....	31
1- Abhazya Sorunu.....	31
2- Güney Osetya Sorunu.....	36
3- Acaristan Sorunu.....	39
4- Cavaheti Sorunu.....	42
III-KÜRESEL GÜÇLERİN GÜRCİSTAN POLİTİKALARI.....	45
A- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ.....	45
B- RUSYA FEDERASYONU.....	52
C- AVRUPA BİRLİĞİ.....	60

IV-TÜRKİYE – GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ.....	66
A- GÜRCİSTAN'IN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ.....	66
1- Coğrafi Bakımdan Türkiye İçin Önemi.....	66
2- Siyasi Açıldan Türkiye İçin Önemi.....	67
3- Ekonomik Açıldan Türkiye İçin Önemi.....	70
4- Milli Güvenlik Açıldan Türkiye İçin Önemi.....	72
B- TÜRKİYE'NİN GÜRCİSTAN İÇİN ÖNEMİ.....	75
C- SOĞUK SAVAŞ SONRASI SİYASİ İLİŞKİLER.....	77
1- Zvaıd Gamsahurdia Dönemi (9 Nisan 1991-02 Ocak 1992).....	77
2- Eduard Şevardnadze Dönemi (12 Ekim 1992-25 Kasım 2003).....	78
3- Mikhaıl Saakaşvılı Dönemi (25 Ocak 2004- Devam etmektedir).....	87
4- Ahıska Türkleri Sorunu ve Türkiye İçin Önemi.....	89
5- Türkiye'de Yaşayan Gürcü ve Abhaz Asıllı Vatandaşlar.....	92
6- Gürcistan-Türkiye Ortak Sınır Kapıları ve Vize İşlemleri.....	94
D- EKONOMİK İLİŞKİLER VE MEVCUT PROJELER.....	95
1- Ekonomik İlişkiler.....	95
2- Türk Firmalarının Gürcistan'daki Yatırımları.....	99
3- Elektrik Enerjisi.....	101
4- Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı.....	102
5- Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal Gaz Boru Hattı.....	106
6- TRACECA Projesi.....	110
7- Kars-Tiflis Demiryolu Projesi.....	112
8- Deriner Barajı.....	114
E- TÜRKİYE-GÜRCİSTAN ASKERİ İLİŞKİLERİ.....	115
SONUÇ.....	124
EKLER.....	113
KISALTMALAR.....	119
KAYNAKÇA.....	120

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

BAĞIMSIZLIK SONRASI GÜRCİSTAN'IN TÜRKİYE İLE İLİŞKİLERİ

Mete Taşkın

Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü,

Mart 2006

Danışman: Yrd.Doç.Dr. Türkan Başyiğit

Kuzeydoğu komşumuz Gürcistan, küçük bir ülke olmasına rağmen, sahip olduğu jeostratejik önem nedeniyle Türkiye için hayati öneme haizdir. Ermenistan'la olan kısıtlı ilişkilerimiz nedeniyle, Azerbaycan ve Orta Asya'ya açılan tek ulaşım koridoru Gürcistan'dan geçmektedir. Rusya Federasyonu ile aramızda bir tampon bölge oluşturması, Türkiye'nin güvenlik politikalarına olumlu yönde etki etmektedir.

İşte bu araştırmada, Gürcistan'ın 9 Nisan 1991'de bağımsızlığını kazanmasının ardından Türkiye ile olan ilişkileri incelenmiştir. Bu ilişkilerin boyutunun daha iyi anlaşılabilmesi amacıyla, bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen ve dengeleri etkileyebilen ülkelerin Gürcistan politikaları hakkında bilgi verilmiştir.

Araştırma sonunda elde edilen bilgilerin, tarih alanında çalışanlara bilimsel veriler sağlayacağı ve bundan sonraki bu alandaki çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

ABSTRACT

Our northeastern neighbour Georgia is a small country but she has a vital importance for Turkey by means of geostrategy. Turkey has restricted relations with Armenia and the only transportation corridor of Turkey to Central Asia passes through the Georgia. This country has been served to Turkey's security as being a buffer zone between Russia Federation.

Here in this research, Georgia and Turkey relations have been analysed through the historical process after the date 9 April 1991. In order to clarify the importance of bilateral relations, also main global and regional countrys' policy about Georgia have been explained.

It is expected that the information gained with the conclusion of this research will provide data for those who work in the field of history and will ensure a contribution for the following works in the field of Georgia.

ÖNSÖZ

Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk ilkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin Yüksek Lisans çalışması için öngördüğü bu araştırmanın başlangıç noktası, bağımsızlığından sonra Gürcistan'la olan ikili ilişkilerimizin tarihsel süreç içerisinde incelenmesi olmuştur.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra, dünya sahnesinde yerlerini alan birçok bağımsız devlet ortaya çıkmıştır. Özellikle Orta Asya ve Kafkasya'da yeni süreçte oluşan boşluğu doldurmak ve nüfuz sahibi olabilmek için, bölgesel ve bölge dışı güç merkezi olan devletlerin mücadelesi başlamıştır. Bu süreçte, etnik ve kültürel bağlarımız nedeniyle, ülkemizin ilgisi daha çok Azerbaycan ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerinde odaklanmıştır.

Milli çıkarlarımızın ve kardeşlik bağlarımızın bulunduğu Kafkasya ve Orta Asya bölgesine açılan tek kapı Gürcistan'dır. Bu bölgelerle yaptığımız ticari ilişkiler Gürcistan üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu konuyla Gürcistan, adeta Türkiye'nin Türk Cumhuriyetleri'ne uzanan kolu konumundadır.

Hazar Bölgesi'nden çıkarılan petrol ve doğal gazın Batı pazarlarına ulaştırılması konusunun gündeme gelmesi, Türkiye ve Gürcistan'ı birbirine daha da yaklaştırmıştır. Türkiye ve Gürcistan, Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının gerçekleşmesi için siyasi alanda birlikte mücadele vermişlerdir. Bölgede, kuzey-güney ekseninde oluşan RF-Ermenistan-İran yakınlaşması, batı-doğu ekseninde Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan yakınlaşması ile dengelenebilmiştir.

Günümüzde ikili ilişkilerimizin çok iyi seviyede olduğu Gürcistan, Türkiye'nin komşuluk ilişkilerinde en az sorun yaşadığı ülkedir. Ülkemizde, Gürcistan kökenli birçok vatandaşımız bulunmaktadır. Tüm bunlara rağmen Gürcistan, toplumca hakkında en az bilgiye sahip olduğumuz komşumuzdur. Bu durum, Gürcistan'ın uzun yıllar Rus egemenliği altında yaşamasından ve ilişkilerimizin başlangıcının yeni olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmanın ilk bölümünde sınır komşumuz genel hatlarıyla tanıtılmıştır.

Gürcistan'ın iç meseleleri olan ve Türkiye'nin de yakından ilgilendiği Abhazya, Acaristan, Güney Osetya ve Cevahati sorunları hakkında bilgi verilmiştir. Bölgede nüfuz sahibi olmak isteyen ABD, AB ve RF'nin Gürcistan politikaları incelenmiştir.

İkinci bölümde; iki ülkenin birbirleri için ifade ettikleri önem anlatılmış, aralarındaki ilişkiler tarihsel süreç içerisinde değerlendirilmiştir. Çalışmanın esasını oluşturan ikili ilişkiler, siyasi, ekonomik ve askeri boyutta incelenmiştir.

Bu araştırmadaki temel amaç; kuvvetli komşuluk bağları kurduğumuz Gürcistan'la ilişkilerimizin tarihsel geçmişini ortaya koymak, az tanınan komşumuz hakkında bilgi vermek ve bu konuda var olan kaynak sıkıntısına çözüm oluşturmaktır.

Araştırmanın yürütülmesi sırasında hoşgörülü tutumları ile konuyu özgürce araştırmama olanak tanıyan, yol gösterici eleştirileriyle bana ışık tutan danışmanım Yrd.Doç.Dr. Türkan Başyiğit'e, derslerinden yararlandığım Prof.Dr. Ergün Aybars'a, Yrd.Doç.Dr. Kemal Arı'ya, Yrd.Doç.Dr. Kenan Kırkpınar'a, Dr. Leyla Kırkpınar'a ve Yrd.Doç.Dr Ahmet Mehmetefendioğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim yaşantım boyunca hep yanımda olan, bana sabır ve özveriyle destek olan anne ve babamın emeklerini hiçbir şekilde ödeyemeyeceğim. Onlara ve ilkokuldan bu yana yetişmemde emeği olan bütün öğretmenlerime bu vesile ile sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi bir kez daha sunmak isterim.

Son olarak, tezin yazım aşamasında yardımlarını ve sabrını esirgemeyen, bu süreçte bana hiç zorluk çıkarmayıp rahatça çalışmamı sağlayan eşim Emine Taşkın'a sevgi ve minnetimi ifade etmek isterim.

Mete Taşkın

GİRİŞ

SSCB'nin dağılması, dünya tarihinde önemli bir dönüm noktasını teşkil etmiş ve güç dengelerini değiştirmiştir. Eski komşusundaki değişimden oldukça etkilenen Türkiye'de, bu yeni sürece yönelik politikalar oluşturulup, tartışılmaya başlanmıştır. Balkanlar ve Ortadoğu gibi çatışma merkezlerinin yanına artık Kafkasya ve Orta Asya'da eklenmiştir. Yeniden şekillenen sınırlar neticesinde tarihsel komşumuz RF ile ortak sınırimız kalmamış, arada tampon bölge olarak Gürcistan yer almıştır.

Jeopolitik ve stratejik konumu nedeniyle dünyanın en önemli bölgelerinden biri olan Kafkaslar, ülkemiz için hayati bir öneme sahiptir. Gürcistan, Kafkasya ve Orta Asya'yı Türkiye'ye açan kapıdır. Türkiye, Dağlık Karabağ sorunu yüzünden Ermenistan'a ambargo uygulamaya başlayınca, Gürcistan Kafkasya ve Orta Asya'ya ulaşmak için kullanabileceğimiz en kısa ve güvenli yol haline gelmiştir. Orta Asya Türk Devletleri ile ilişkilerin geliştirilmesi ve sağlıklı olarak devam ettirilebilmesi için bu kapının ülkemize daima açık tutulması gerekmektedir. Ülkece fazla aşına olmadığımız Gürcistan hakkında genel bilgiler ilk bölüm içerisinde verilmiştir.

Dünya enerji kaynakları açısından Hazar Havzası yeni bir alternatif oluşturmuş ve dünyanın ilgi odağı haline gelmiştir. Bu bölgeden çıkarılan petrol ve doğal gazın Batı pazarlarına güvenli ve kesintisiz bir şekilde ulaştırılabilmesi için birçok alternatif değerlendirilmiş, siyasi alanda devletler arasında mücadele sergilenmiştir. Önceden hayal olarak değerlendirilen Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı bugün hayata geçirilmiştir.

Türkiye'de sayıları oldukça fazla olan Gürcü, Abhaz ve Oset kökenli vatandaşlarımız bulunmaktadır. Dolayısıyla Gürcistan ile ilişkilerimizde bu husus göz önünde bulundurulmaktadır. Bu vatandaşlarımız, belli başlı dernek ve vakıfların çatısı

altında bir araya gelerek Gürcistan politikamızın belirlenmesinde etkin olmaya çalışmaktadırlar. Gürcistan'ın iç meselesi olarak görülen Abhazya, Güney Osetya ve Acaristan sorunları Gürcistan'ın istikrarını ve Türkiye'deki diasporayı etkilemektedir. Çalışmamda Gürcistan'ın iç meseleleri ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

Uzun yıllar Rus egemenliği altında kalan Gürcistan'da, ilişkilerin başlangıcında Türkiye'ye Rusların dayattığı korku ile bakılmıştır. En sıkıntılı günlerinde Türkiye'nin yaptığı yardımlar ve verdiği açık destek, bu korkunun yerini güvene bırakmasını sağlamıştır. İki ülke arasındaki ekonomik, siyasi ve askeri ilişkiler giderek artmıştır. Gürcistan, Türk vatandaşları için vize uygulamasını kaldırmıştır.

Sahip olduğu stratejik önem ve Türkiye'de yaşayan Gürcü, Abhaz ve Oset kökenli vatandaşlarımız nedeniyle Türkiye Gürcistan'ın istikrarıyla yakından ilgilenmektedir. Soğuk Savaş boyunca doğu sınırlarımızdan beklediğimiz tehdit nedeniyle gergin yıllar geçiren Türkiye, RF'nin bu bölgede tekrar etkin olmasını istememektedir. Bu nedenle Türkiye, Gürcistan'ın Batı yanlısı politikalarını her alanda desteklemektedir. Türkiye, ABD'den sonra Gürcistan'a en çok yardımda bulunan ülkedir. Bu yardımlar lojistik ve idari yardımdan askeri kuvvetlerin eğitimine kadar değişik alanları kapsamaktadır.

Soğuk Savaş sonrası SSCB'nin bıraktığı alanlarda üstünlük sağlamak amacıyla hareket eden uluslararası sistemin büyük güçleri, Kafkasya ve Orta Asya'nın sahip olduğu potansiyelleri dikkate alarak, bu bölgeye yönelik yeni stratejiler uygulamaktadırlar. Gürcistan'ın jeopolitik önemi, gerek bölge ülkelerinin gerekse de bölge dışındaki ülkelerin ilgi odağı haline gelmesinde etkili olmaktadır. Devletlerin ve küresel pazara sahip şirketlerin Kafkasya bölgesine ilişkin çıkarları, Gürcistan'da dengelerin değişmesine ve yeni ittifaklara neden olmaktadır. Günümüzde, Kafkasya ve Orta Asya'da kimin ne kadar söz sahibi olacağını anlayabilmek için küresel ve bölgesel güçlerin Gürcistan politikalarının anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda ilk bölüm içerisinde ABD, AB ve RF'nin Gürcistan politikalarından genel olarak bahsedilmiştir.

İkinci bölümde, Türkiye ve Gürcistan'ın birbirleri için ifade ettikleri önem ve iki ülke arasındaki ilişkilerin tarihsel gelişimi incelenmiştir. İlişkiler konusu; siyasi, ekonomik ve güvenlik boyutlarında anlatılmıştır.

I- GÜRCİSTAN ÜLKE PROFİLİ VE KISA TARİHÇESİ

A- GÜRCİSTAN ÜLKE PROFİLİ

1- Coğrafi Yapı

Gürcistan Cumhuriyeti, 40 – 47’ doğu boylamlarıyla 41’ ve 44’ kuzey enlemleri arasında yer almaktadır. 69.700 km² olan yüzölçümünün yaklaşık % 80’ni dağlıktır. Ülkenin kuzeyinde Rusya, güneyinde Ermenistan, güneydoğusunda Azerbaycan, güneybatı ve batısında Türkiye yer almaktadır. Kara sınırlarının uzunluğu yaklaşık 2000 km.dir. Batı ve kuzeybatısında 310 km. uzunluğunda Karadeniz kıyıları yer almaktadır¹.

Gürcistan’da, iki özerk cumhuriyet ve bir özerk bölge bulunmaktadır². İdari açıdan; 12 bölge, 8 il ve 63 ilçeye ayrılmaktadır.

Coğrafi olarak Gürcistan üç bölgeden oluşmaktadır. İlk bölge, ülkenin kuzeyinde yer alan ve yüksek dağlardan oluşan “*Büyük Kafkas*” bölgesidir. İkinci olarak güneyde yüksek platoların yer aldığı bölge bulunur. Son olarak, söz konusu iki bölge arasında Karadeniz’e kıyısı olan ortadaki alan bulunur.³

Kuzeyden Büyük Kafkas ve güneyden Transkafkasya dağları ile çevrili olan

¹ Dış Ticaret Müsteşarlığı “Gürcistan Ülke Raporu”, www.foreigntrade.gov.tr/pazaragiris/ulkeler/gur/gur-rap-dig-yi3.doc

² Abhazya Özerk Cumhuriyeti (8600 km² yüzölçümü ve 230.000 nüfus), Acaristan Özerk Cumhuriyeti (3000 km² yüzölçümü ve 400.000 nüfus), Güney Osetya Özerk Bölgesi (3900 km² yüzölçümü ve 99.000 nüfus)

³ Ali Faik Demir, **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003, s.118.

Gürcistan, merkezde tektonik bir yapıya sahiptir. Karadeniz kıyılarından doğudaki Alazani Vadisi'ne kadar olan bölümde, tarıma elverişli büyük ova ve platolar bulunmaktadır. Ülkenin %25' i tarıma elverişli arazilerden oluşmaktadır.

Gürcistan en büyükleri Rioni, İnguri, Kura ve Mitvari olmak üzere toplam 25 akarsuya sahiptir. Ülkedeki akarsular taşımacılık yapılmasına müsait olmamasına rağmen, özellikle büyük hidroelektrik enerjisi üretimi için son derece uygundur. 850 göl ve yarısından fazlası termal olmak üzere 2000 civarında mineral su kaynağı bulunmaktadır.

Gürcistan'ın batısına ılık Akdeniz iklimini andıran yarı tropik iklim; doğusuna ise kara iklimi hakimdir. İklimin bu kadar değişmesinde, ülkeyi doğu ve batı olmak üzere ikiye ayıran Likhi Sıradağları'nın büyük rolü vardır.

İklim ve coğrafyanın getirdiği avantaj ile Gürcistan, turistlerin ve araştırmacıların ilgisini çekecek kadar zengin ve kendine özgü bir bitki örtüsüne sahiptir. Büyük kısmını meşe, çam, kayın, ceviz ve fındık ağaçlarının oluşturduğu ormanlar ülkenin yaklaşık % 35'ini kaplamaktadır.

2- Demografik ve Sosyal Yapı

Ülke nüfusu, 2002 verilerine göre 4.479.011 kişidir⁴. Nüfus 1989 yılında yapılan bir önceki sayımla kıyaslandığında yaklaşık bir milyon azalmıştır. Söz konusu azalışın, ülkede yaşanan ekonomik sıkıntılar nedeniyle özellikle genç nüfusun ülke dışına göç etmesinden kaynaklandığı, ülke dışına göçün en çok RF, Ukrayna, Türkiye ve bazı Avrupa ülkelerine gerçekleştiği belirtilmektedir⁵. Gürcistan denetiminde olmayan Abhazya ve Güney Osetya'da nüfus sayımı gerçekleştirilememiştir.

⁴ **Gürcistan Ülke Raporu-2003**,TİKA yay., Ankara, 2003,s.3.

⁵ **Gürcistan Bilgi Notları**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Kasım-2003, s.4.

Gürcistan'da, iki özerk cumhuriyet ve bir özerk bölge bulunmaktadır. İdari açıdan; 12 bölge, 8 il ve 63 ilçeye ayrılmaktadır.

Kafkas halklarından olan Gürcüler, kendilerini efsanevi ataları Kartlos'tan dolayı "Kartveli" olarak adlandırırlar. Dillerine "Kartuli", ülkelerine de "Sakartvelo" derler. Kendi aralarında birçok soya ayrılırlar.

Gürcistan'ın iki özerk cumhuriyetinden Abhazya'nın nüfusu yaklaşık 230.000, Acaristan'ın ise 400.000'dir. Özerk bölge statüsünde olan Güney Osetya'nın nüfusu da yaklaşık 99.000'dir. Resmi olmayan verilere göre, Abhazya'da yaşayan yaklaşık 200.000 Gürcü'nün büyük bir bölümü halen göçmen olarak ülke içine dağılmış durumdadır.

Ülkenin asıl sahibi durumundaki Gürcü nüfus, genel dağılım içerisinde %83'lük bir paya sahiptir. Güney Kafkasya'da "ana etnik grubun ülke geneline oranının" en düşük olduğu ülkedir. Bu durum, siyasi olarak devletin kontrolünde diğer etnik grupların etkisini arttırmaktadır⁶.

Güney Osetya Özerk Bölgesi'nde yaşayan ve etnik bakımdan Gürcüler'le akrabalıkları bulunmayan Osetler, çoğunlukla Müslüman'dır ve Farsçaya yakın bir dil konuşurlar.

Gürcülerle akrabalıkları bulunmayan Abhazlar, ülkenin kuzeybatısındaki kendi özerk cumhuriyetlerinde yaşamaktadırlar. Abhazların bir kısmı Müslüman, bir kısmı da Hıristiyandır.

Ülkede yaşayan azınlıklardan Ermeniler ticaret sektöründe, Rum ve Yahudiler ise el sanatları ve sanayide etkin durumdadır. Bunlar dışındaki diğer topluluklar Ruslar ve Azerilerdir⁷.

⁶ Murat Şahin, "Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri", **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 19, İlkbahar-Yaz 2001, s.40.

⁷ Zakir Avşar, "Gürcistan, Ermenistan, Moldavya 2000'li Yıllara Nasıl Girecek-Demografik Analiz", **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, Sayı 341, Temmuz 1994, s.21.

Günümüzde, Gürcistan dışında başta BDT olmak üzere, Türkiye ve ABD’de de Gürcüler yaşamaktadır. Türkiye’deki Gürcülerin çoğunluğu, Gürcistan’dakilerin ise küçük bir kısmı Müslüman’dır. Ülkenin 19. yüzyılda Rus hakimiyetine girmesi, mevcut Müslümanların çoğunun Türkiye’ye göç etmesine neden olmuştur⁸.

Resmi dil Gürcücedir. Gürcücenin dışında Rusça, Azeri, Ermeni, Abhaz ve Oset dillerinde eğitim yapılmaktadır

Gürcistan'ın % 85'i Hıristiyan Ortodoks, % 10'i Müslüman, diğerleri Musevi, Süryani ve Katolik'tir. Ekim 2002’de anayasada yapılan bir değişiklikle Gürcistan Ortodoks Kilisesi’ne imtiyaz ve özerklik tanınmıştır⁹. Gürcistan Başpiskoposunun idaresinde Gürcü papazları yanında, Rus ve Rum toplumu papazları da bulunmaktadır. Din eğitimi amacıyla 8 manastır, 1 dini akademi ve 1 ilahiyat fakültesi vardır. Hıristiyanların sayısı 1986 kayıtlarına göre yaklaşık 5 milyondur.

Ülkede İslâm toplumunu oluşturanlar, Acaralılar, Abhazalar, Azeriler, Kürtler ve Osetinler arasından çıkmaktadır. Acara Özerk Cumhuriyetinin % 50'si, Abhazya Özerk Cumhuriyeti'nin ise % 40 'ı Müslüman’dır¹⁰.

Hıristiyanlık, Batı'ya açılan pencere olarak görülmektedir. Hıristiyan olmayan toplumlar ikinci sınıf vatandaş olarak muamele görmektedirler. Gürcistan'ın bir parçası olan Müslüman Acaristan Özerk Cumhuriyeti vatandaşları, dini ayrılık nedeni ile Gürcü olarak değil, “Acara” olarak çağrılmaktadır¹¹.

⁸ Okan Mert, **Türkiye’nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.108-109.

⁹ Mustafa Şahin, “Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakaşvili’nin Göreve Gelişi”, **Stratejik Analiz**, Sayı 47, Mart 2004, s.77.

¹⁰ Mustafa Pamuk, **Kafkasya ve Azerbaycan’ın Dünü, Bugünü, Yarını**, HARPAK yay., İstanbul, 1995, s.114

¹¹ **Milliyet**, 12 Mayıs 2004.

Gürcüler, Kafkas halklarının bir parçası olmasına rağmen, Azeri, Müslüman Abhaz, Çerkez, Çeçen, İnguş, Dağıstanlılardan oldukça farklı bir kültür yapısına sahiptir. Ülkenin dört bir yanında Hıristiyanlığın izleri görülmektedir. Gürcü dili dua dili olarak kullanılan nadir dillerdendir.

Gürcistan halkının refah seviyesi oldukça düşüktür. Halkın büyük çoğunluğu ek gelirleri ile birlikte yoksulluk çizgisinin altındadır¹².

Gürcistan; Abhazya ve Osetya bölgeleri başta olmak üzere, Samtskhe - Javakheti bölgesinde yaşayan Ermeniler ve Acara Özerk Cumhuriyeti ile çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Özellikle Abhazya'dan ayrılmak zorunda kalarak, göçmen durumuna düşen 300.000 kişinin içinde bulunduğu sosyo-ekonomik durum, ülkenin siyasi istikrarı ve ekonomisi için öncelik teşkil etmektedir.

Eğitim sistemi, okul öncesi yetiştirme kademesi, temel eğitim kademesi (İlk Eğitim+Temel Eğitim), orta eğitim kademesi, yüksek öğretim kademesi (Lisans Eğitimi+Lisansüstü Eğitim), yüksek öğretim sonrası eğitim kademelerini kapsamaktadır. Gürcistan'da resmi dil Gürcücedir. Kendilerine has alfabeleri vardır. Gürcistan genel olarak Hıristiyanlığın etkisinde kalarak kendi kültürünü oluşturmuştur.

1999-2000 eğitim yılı verilerine göre ülkede 3305 okul faaliyette bulunmaktadır. Bunların 104'ü özel paralı okuldur, diğerleri ise devlet okuludur. Okullarda öğrenim gören toplam öğrenci sayısı 725, 2 bindir. Ülke genelinde 24 devlet yüksek okulu ile 8 şubesi ve 163 özel paralı yüksek okul bulunmaktadır. Devlete ait 18 yüksek okul ile 5 şubesinde paralı bölümler de bulunmaktadır. Yüksek okullarda öğrenim gören öğrenci sayısı 131 bin olup bunun %45, 3'u (59,6 bin öğrenci) parasız, %24,7'si (32,5 bin) devlete ait yüksek okulların paralı bölümlerde, % 30'u (39, bin) ise özel sektöre ait yüksek okullarda öğrenim görmektedir¹³.

¹² **Gürcistan Bilgi Notları**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Kasım-2003, s.5.

¹³ **Gürcistan Ülke Raporu-2003**,TİKA yay., Ankara, 2003,s.23.

3- Ekonomik Yapı

SSCB'nin yıkılmasından itibaren, Gürcistan'da ekonomik sistemin yeni baştan tesis edilmesinde büyük sıkıntılar yaşanmıştır. Gürcistan tarihinde görülmemiş bir yoksulluk ve sefalet baş göstermiş, kurulan yeni devlet sistemi normal fonksiyonlarını yapamayınca, halk kendi kuralını kendisi belirleyerek farklı geçim yolları (mafya gibi) bulmaya çalışmıştır¹⁴.

Gürcistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1991 yılından itibaren ülkede devam etmekte olan ekonomik kriz, 1994 yılında oldukça derinleşmiştir. Krizin temel nedenleri arasında BDT ülkeleri ile ekonomik bağlantıların Sovyet dönemimdeki düzeye ulaşmaması ve bunun sonucunda yaşanan enerji krizi, Gürcistan'da çıkan isyan, Abhazya ve Osetya sorunları nedeniyle çıkan etnik çatışmalar ve Abhazya'dan kaçan mültecilerin ekonomiye getirdiği yük sayılabilir. Bu dönemde ülkenin tüm ekonomik göstergelerinde % 70'lere varan düşüşler yaşanmıştır.

Gayri Safi Milli Hasıla, sınaii üretim, tarımsal üretim büyük bir hızla düşmüştür. Kişi başına Gayri Safi Milli Hasıla 800 dolara kadar düşmüş, yatırımlar tamamen durmuş, enflasyon % 10.000'lere ulaşmış, işsizlik artmıştır.

Gürcistan'ın ekonomik umudu, petrol taşımacılığında güzergah olarak kullanılması, tarım ürünlerinin geliri, turizm ve yurtdışında çalışan Gürcülerin yardımlarıdır. Hükümet verilerine göre, 1995 yılında hükümet gelirlerinin yarısı dış yardımlardan sağlanmıştır¹⁵.

Gürcistan'da hükümetin aldığı tedbirlerin bir neticesi olarak dramatik boyutlarda bozulan ekonomik düzenin kendini yavaş yavaş toparlamaya başladığı söylenebilir. IMF desteğinde uygulanan programla, 1993 yılında %3'lük büyüme gerçekleştirilmiş, enflasyon bir müddet kontrol altına alınmış ve sanayi alanında yatırımlar yapılmaya başlanmıştır.

¹⁴ Haydar Çakmak, **1989'dan Günümüze Gürcistan**, KTÜ yay., Trabzon, 1998, s.37.

¹⁵ www.janes.com.georgia

Gürcistan'da ekonomi sektörleri içinde en başta tarım sektörü gelmektedir. Özellikle çay, tütün ve meyve yetiştiriciliğinde büyük gelişmeler kaydedilmiştir. SSCB'nin dağılma periyodu tarım sektöründe de bozulmaları beraberinde getirmiştir. Ürettiği ürünün % 90'ını SSCB ülkelerine satan Gürcistan bu pazar ortadan kalkınca çareyi devlet tarım arazilerini oralarda geçmişte çalışan işçilere satmakta bulmuş, böylece bir nevi yapılan bu özelleştirme neticesinde tarım sektörüne yeni bir canlılık getirilmiş ve sosyal düzeninin bozulması engellenmeye çalışılmıştır.

Ülkede sanayi kurumları başlıca üç bölgede toplanmıştır. Tiflis-Rustavi bölgesinde metalürji, kimya sanayi, motor üretimi, inşaat malzemeleri, gıda maddelerinin ambalajlanması-işlenmesi sektörleri; Zestaponi-Tehiatura bölgesinde elektrik ve madencilik sektörleri; Kutaüsi-Tibuikili bölgesinde de kömür üretimi, motor sanayi ve genel hafif sanayiye yönelik sektörler bulunmaktadır.

Gürcistan'ın dış ticaret hacminde en büyük yeri alan ülke Rusya Federasyonu'dur. Bunun yanında Türkiye ile gelişen ilişkiler sonucu dış ticaret de olumlu yönde etkilenmiş ve Türkiye, Rusya Federasyonundan sonra en fazla ticari ilişkinin olduğu ülke durumunu almıştır.

Batum Sınır Kapısı, Gürcistan'a ve Gürcistan'dan Orta Asya'ya geçiş için ana kanal olmuştur. Gürcü tüccarlar; Trabzon, Rize ve Anadolu'nun kuzeydoğusundaki diğer şehirlerden mal alış-verişinde bulunarak, ülkelerinde baş gösteren gıda ve giyim kıtlığını ciddi ölçüde azaltmışlardır¹⁶.

Gürcistan'ın dünya pazarlarına ulaşmada kullanabildiği en önemli unsur "pazara yakınlık" derecesidir. Bu kapsamda komşuları Azerbaycan ve Ermenistan'a karadan; Bulgaristan ve Ukrayna ile denizden bağlantıya sahip olmasının bir sonucu olarak, dış ticareti bu ülkelerle de gelişmeye başlamıştır.

¹⁶ Haydar Çakmak, a.g.e., s.41.

Gürcistan'ın deniz taşımacılığında büyük bir potansiyeli bulunmaktadır. Avrupa Birliği, Batum ve Poti limanlarının yeniden yapılanma projelerinin gerçekleştirilmesi için Gürcistan'a 70 milyon dolar tahsis etmiştir. Poti Limanı, Transkafkasya koridorunun yük taşımacılığı için önemli bir konuma sahiptir. Bu limandan Hamburg ve Rotterdam'a gemi seferlerinin mümkün olacağı, bunun da Özbekistan pamuğunun Avrupa'ya ihracatını kolaylaştıracağı belirtilmektedir¹⁷.

1999 Kasım ayında yapılan parlamento seçimlerinden sonra, yeni parlamentonun onayını takiben Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'ne üye olan Gürcistan, bu örgüte üye olan 134 ülke arasında en fazla kayrılan ülke (Most Favoured Nation-MFN) statüsüne alınmıştır. ABD'den sağladığı bu imtiyaz, Gürcistan'ın ticari hayatında olumlu değişikliklerin olmasını sağlamıştır.

Gürcistan'ın ekonomik politikası, mali yardım alan bir ülke durumundan kendi olanaklarına dayalı bir ekonomik sistemin tesis edilmesi amacına dayanmaktadır. Bunun temeli olarak da ülkenin enerji dar boğazını aşması ve kayıt dışı ekonomiyi yaratan kaynakların (mafya, uyuşturucu trafiği, yolsuzluk) kurutulması gerekmektedir.

Gürcistan-RF dış ticaret ilişkisi kapsamında önemli bir husus, RF'nin Gürcistan'a yönelik baskı için girişimlerini artırma politikası doğrultusunda RF tarafından Gürcü vatandaşlara vize uygulamasının başlatılmasıdır. Sık aralıklarla Gürcistan'a verilen doğal gaz RF tarafından kesilmektedir. Doğal gaz kesintileri, özellikle kış şartlarında Gürcistan ekonomisini güç durumda bırakmaktadır.

Gürcistan Göç Denetleme Dairesi Başkanı Toma Guguşvili'nin hesaplamalarına göre, vize rejiminin uygulanmasının Gürcistan'a maliyeti yıllık 300 milyon dolardır. Ülke ekonomisine giren sıcak paranın yerini, ülkeye

¹⁷ **Gürcistan Ülke Raporu-1996**,TİKA yay., Ankara, 1996,s.1.

dönen işsizlerin devletten iş talepleri almıştır.

Bu sorun, uluslararası kamuoyunda da yankı bulmuştur. Nitekim Avrupa Birliği konuyla ilgili bir açıklama yayınlamıştır. Açıklamada, “*Abhazya ve Güney Osetya’ya vize muafiyeti getirmek, Gürcistan’ın toprak bütünlüğünü tanımakla çelişmektedir*” denilmektedir. AB, açıklamasında tarafları, makul kararlarla sonuçlanacak görüşmelere başlamaya çağırmıştır. Bu açıklamaya, aralarında Türkiye'nin de bulunduğu on iki ülke katılmıştır.

ABD Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Richard Baucher de konuyla ilgili bir açıklamada bulunmuştur. Baucher, AB'nin aynı konuda yaptığı açıklamaya katılarak, Rusya'nın söz konusu iki bölgeyi bu rejimden muaf tutmasının, Gürcistan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü destekleyen devlet politikasıyla çeliştiğini vurgulamıştır.

Yeni vize uygulamasının Gürcistan'ı olumsuz yönde etkilemiştir. Günümüzde 500 bin Gürcünün RF'de yaşadığı ve bunların ülkeye yılda 1,5 milyar dolar civarında para aktardığı göz önüne alınırsa, vize baskısının sebebi anlaşılabilir. Yeni uygulama, Abhazya ve Güney Osetya'da yaşayan Gürcü vatandaşlar için geçerli olmayıp, bu bölgelerde yaşayanların ve Ahılkelek bölgesindeki Ermeni azınlığın çoğunluğunda Rus pasaportu olduğu bilinmektedir.

Ekonomik istatistiklere ve iyileşme trendine bakarak Gürcistan'ın ekonomik potansiyeli hakkında bir karara ulaşmak oldukça güçtür. Çünkü SSCB döneminde ve bugün de geçerli olan kayıt dışı ekonomi (yeraltı dünyasının kontrolündeki ekonomik düzen) ülkedeki tüm kurumlara bir şekilde yerleşmiş durumdadır. 1998 yılında Başkan Şevardnadze'nin bir demecinde belirttiğine göre, ülkede gerçekleşen ekonomik faaliyetlerin yaklaşık % 40'ı kayıt dışı ekonomiye aittir. Ancak, bu rakamın sanılanın çok üstünde olduğu konusunda uzmanlar görüş birliği içindedir¹⁸. Geleneksel yapısı nedeniyle, toplum mafyaya özgün

¹⁸ Cumhuriyet, 24 Kasım 2003

yöntemlerle ekonomik kazanç elde edilmesini normal karşılamaktadır.

SSCB dönemi Komünist parti yönetiminde, zamanın elitleri ve yatırımcılar ile işbirliği içinde hareket ederek mafyanın ülkenin tüm kurumlarına çöreklenmesine müsaade etmişlerdir. Paul B.Henze'ye göre, 70 yıllık Sovyet sistemi geride ciddi sosyal gerilim ve anlaşmazlıklara yol açan yolsuzluk ve rüşveti bırakmıştır¹⁹.

Bağımsızlık sonrası ilk yıllarda, merkezi otoritenin zayıflığından ve yol güzergahlarında denetimi sağlayamamasından dolayı, Gürcistan'a gönderilen yardım malzemelerini taşıyan araçlardan, gümrük vergisi ve çeşitli ücretler altında araç başına 650-700 dolar civarında talep edilmekte, devletin resmi görevlileri bu duruma seyirci kalabilmekteydi.

Ülkenin başlıca dış borç ağırlık payını Rusya Federasyonu ve Özbekistan oluşturmaktadır. Gürcistan ekonomisinde ciddi yapısal problemlerin olması, Gürcistan'a gönderilen yardım malzemelerini taşıyan araçlardan bile gümrük vergisi ve çeşitli ücretlerin talep edilmesi, genel yolsuzluğun sürmesi göz önüne alındığında, Türkiye tarafından Gürcistan, bölge ülkeleri arasında en çok yardım edilmesi gereken ülke olarak değerlendirilmektedir. Yaşanan ekonomik sorunların ülke için ciddi tehdit oluşturmasının, Türkiye'nin bölgesel çıkarları aleyhine olacağı göz önüne alınarak, bu ülkeye verilen Eximbank kredilerinin borç erteleme anlaşmaları devam ettirilmektedir.

4- Askeri Yapı

Gamsakhurdia'nın başlattığı milliyetçi akımla beraber, Gürcistan'da milli ordunun kurulması arzusu giderek artmıştır²⁰. Gürcistan ordusunun çekirdeğini SSCB ordusunda görev yapan eski askerler ve yeni askerlik çağına gelen personelin

¹⁹ Paul Henze, "Gürcistan ve Ermenistan, Sıkıntılı Bağımsızlık", **Avrasya Etüdüleri**, Sayı:2., Ankara, ss.25-33.

²⁰ Yavuz Yıldız, **Harp Akademileri Ders Notları**, İstanbul,1999, s.3.

katılımından meydana gelen ve merkezi Tiflis'te olan “*Gürcü Subaylar Birliği*” teşkil etmiştir. İlk düzenli Gürcü Milli Ordusu sayılabilecek, İçişleri Bakanlığı'na bağlı Milli Muhafız Birliği, Gamsakhurdia'nın yakın dava arkadaşlarından Georgi Papavadze tarafından 1991 yılı Ocak ayında kurulmuştur. Gürcü ordusunun ilk komuta teşkilat yapısı 1991 Ağustos ayında Tiflis'te teşkil edilmiştir.

Ancak, mevcut politik sürtüşmeler ve Abhazya sorunu dahil olmak üzere ayrılıkçı hareketlerin önlenmesi için verilen silahlı mücadele, ülkede düzenli ordunun teşkil edilmesinin gecikmesine neden olmuştur.

Ayrıca Gamsakhurdia'nın ülkedeki siyasi mücadelenin bir uzantısı olarak ülkeyi terk etmek zorunda kalması, uzun süreli iç karışıklığa ve düzenli ordunun teşkil edilmesinde gecikmeye neden olmuştur. Profesyonel orduya geçiş süreci, Şevardnadze'nin iktidar mücadelesinde kazandığı güç oranında sürat kazanmıştır.

1992 Ağustos-Kasım aylarında devam eden Gürcü-Abhaz çatışmaları esnasında Gürcü ordusunda personel, moral ve güvenilirlik kaybı yaşanmasına rağmen, Şevardnadze, Savunma Bakanlığı'nın yeniden organize edilmesini ve ana kontrol unsurlarının yeniden teşkil edilmesini sağlamıştır²¹.

Ordu üzerindeki gücünü artıran Şevardnadze; Ordu Komutanlığı makamını kaldırmış, askeri hareket alanında yeni yapı değişikliğine gidilmesini sağlamış, Milli Muhafız Teşkilatı'nı “*Ani Reaksiyon Kuvvetleri*” adı altında İçişleri Bakanlığı'na bağlamış; Milli Muhafız Teşkilat bölgesinde (Abhazya) 1 nci Ordu birliklerini teşkil etmiştir.

Rus-Gürcü ilişkisindeki iyileşmenin bir uzantısı olarak, 1994 yılı ortalarından itibaren Rus Savunma Bakanlığı'nın rehberliğinde, Gürcü ordusu yeniden yapılanmaya tabi tutulmuş, ordu profesyonel eğitimle ilk defa

²¹ a.g.n., s.4.

tanıymıştır²².

Gürcistan'da, ülkede iktidarda olan güçlerin dış ülkelerle olan ilişkilerine bağlı olarak, Gürcistan ordusunun başındaki kişi pozisyonundaki savunma bakanlarının ataması yapılmıştır. Ülkenin kurucuları arasında Başkan Zviad Gamsakhurdia'nın sınıf arkadaşı ve mafya lideri olarak bilinen Tengiz Kitovani savunma bakanı olmuştur. Daha sonra, Şevardnadze iktidarında, Kitovani'nin yerine kısa bir dönem için Karakasvili getirilmiş, Ruslarla gelişen ikili ilişkilere bağlı olarak 1993 yılında Rus eski ikmal subayı Nadibaidze, Karakasvili'nin yerini almıştır. Nadibaidze, Kitovani döneminde orduda hakim olan milliyetçileri ordudan uzaklaştırmış, yerlerine Rus ordusunda görev yapan etnik gruplara bağlı askerleri almıştır. Bu dönemde Şevardnadze'nin askeri açıdan Rus bağımlılığı iyice kendini göstermiştir. Nadibaidze, Şevardnadze'ye ikinci suikast girişimine kadar savunma bakanı görevinde kalmış, ancak artan Gürcistan-ABD ikili ilişkilerinin bir sonucu olarak Amerika'da eğitim almış olan General Tevzadze savunma bakanı olmuştur.

Gürcü ordusunun yöneticileri, eğitim seviyesinin yükseltilmesine özel önem vermektedir. 1993 Eylül ayında açılan Müsterek Askeri Harp Akademisi ve Tiflis Harp Okulu'nda verilen eğitimler, Rusya'dan alınan ilave eğitimlerle pekiştirilmiştir. Eğitimde Rus bağımlılığından kurtulmak için diğer ülkelerle temaslar sürdürülmektedir. 6 Şubat 1995'te, 17 öğrenci Almanya'ya askeri eğitim almaya gönderilmiştir. Benzer şekilde İngiltere, ABD ve Türkiye ile bu bağlamda yapılan görüşmeler neticesinde, bu ülkelere öğrenci gönderilmeye başlanmıştır.

Türkiye ile yapılan askeri eğitim ve işbirliği anlaşması gereği, 1998-99 eğitim yılında 56 öğrenci Türkiye'deki askeri okullarda eğitim görmüştür. İki ülke arasında yoğun askeri ilişkiler sürdürülmektedir²³. Türkiye ve Gürcistan arasındaki askeri yakınlaşmadan kaygı duyan Ermenistan, RF ve İran'la ilişkilerini

²² [www.janes.com.georgia.htm](http://www.janes.com/georgia.htm).

²³ 14 Temmuz 1997 tarihinde imzalanan "Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması" çerçevesinde, TSK'nin muhtelif kurumlarında Gürcistan askeri personeline eğitim verilmeye başlanmıştır.

güçlendirmeye çalışmaktadır. Ermenistan Devlet Başkanı Robert Koçaryan bu maksatla sık sık Tahran'ı ziyaret etmiştir²⁴.

Gürcistan ordusunda, 18 yaşını dolduran erkekler 2 yıl süreyle silahaltına alınmaktadır. Ancak, ülkenin birçok yerinde kanunun emretmesine rağmen, çeşitli nedenlerle askere alma işlemi düzenli olarak yerine getirilememektedir.

B- GÜRCİSTAN'IN KISA TARİHÇESİ

1- Bağımsızlık Öncesi Tarihçe

Gürcülerin kökeninin, M.Ö. 9. y.y.da Van ve civarında büyük bir uygarlık ve siyasi güç olan Urartulara ve onların akrabası olan Huri kabilesine dayandığı belirtilmektedir. Gürcistan'da bugün yaşayan halkların atalarının, M.Ö. 7. yüzyılda Mezopotamya'dan Gürcistan'a geldiği tahmin edilmektedir.

İngilizlerin Gürcistan için kullandığı “*Georgian*” kelimesi, Kafkaslar bölgesinde yaşamış olan din adamı Saint George'dan gelmektedir²⁵.

Bugünkü Gürcistan'ın Kurulu olduğu bölgeye M.Ö. 9. ve 10. y.y.da gelen Yunanlılar, küçük ticaret kolonileri kurmuşlardır. Bu kolonilerin büyümesiyle beraber, ilk Gürcü devleti M.Ö. 4.y.y.da kurulmuştur. Gürcüler, kendi içlerinde İmeretler, Gurienliler, Acaralar, Tuşlar, Kevsurlar ve Pışavlar şeklinde gruplara ayrılırlar²⁶. M.Ö.66 yılında Romalılar, Gürcistan'a hakim olmuşlardır. Bu tarihten itibaren Gürcistan'da, Partlar, Sasaniler, Romalılar ve Farslar hüküm sürmüşlerdir. M.S. 330

²⁴ **Milliyet**, 3 Ocak 2002.

²⁵ Haydar Çakmak, **1989'dan Günümüze Gürcistan**, KTÜ yay., 1998, Trabzon, s.14.

²⁶ Yavuz Yıldız, **Kafkaslar, Ortadoğu ve Avrasya Perspektifinde Türkiye'nin Önemi**, HARPAK yay., 1998, İstanbul, ss.94-110.

yılından itibaren Gürcüler Hıristiyanlığı benimsemeye başlamışlardır²⁷. M.S. 6. y.y.dan itibaren hakimiyet kurmaya başlayan Araplar, Müslümanlığı yaymaya çalışmışlardır. Gürcüler, M.S. 6.y.y.dan itibaren kısa süreli bağımsızlıklar kazanabilmişlerdir.

Gürcistan'da ilk Türk varlığı, 6.y.y. başlarında bölgeye gelen Hunlarla başlamıştır. En önemli Türk siyasi varlığı ise 7. ve 11. y.y.lar arasında egemenlik kuran Hazar Kağanlığı'dır. 13. yüzyılın başında ülke Moğollar tarafından istila edilmiştir. Kral VIII. Giorgi yönetiminde kazanılan bağımsızlık kalıcı olmamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u almasından sonra Hıristiyan batı ile bağları kopan Gürcistan, 14 ve 15. yüzyıllarda Türk ve İran saldırılarına hedef olmuştur. 1510 yılında Osmanlı orduları Gürcistan'ın büyük bölümünü ele geçirmiştir. Aynı yüzyılın sonunda Safeviler de ülkenin doğusuna hakim olmuştur.

13.y.y.dan itibaren bölgede Altınordu, İlhanlılar, Timurlular, Karakoyunlular, Akkoyunlular, Safeviler ve Selçuklular etkili olmuştur. 1 Haziran 1555 yılında İran ve Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan "*Amasya Anlaşması*" ile Gürcistan'ın hakimiyeti Osmanlılara geçmiştir²⁸.

Osmanlıların Kafkasya'ya açılımı, en güçlü dönem olan "*Yükselme Dönemi*"nde tamamlanamamıştır. Rusların güneye inme stratejileri ve İranlıların bölge üzerindeki istekleri, Osmanlıların Kafkasya'da tam olarak hakimiyet kurabilmesini engellemiştir. Kafkasya'daki çıkarlarını Müslüman Kafkas halkları ile korumaya çalışan Osmanlı Devleti, Rusların ve İranlıların nüfuz etme çabalarına yeterince engel olamamıştır.

Osmanlı Devleti, Kafkasya'da Kırım Hanlığı'nı kullanarak, Ruslara karşı tampon bölge oluşturmuştur. Kırım Hanlığı'nın zayıflaması neticesinde, bölgede Ruslara karşı olan direnç kırılmıştır. Bölgede 19.y.y.dan itibaren Rus etkisinin arttığı görülmektedir²⁹. Gürcü halkı ile kültürel ve stratejik anlamda bir bağ kuramayan Osmanlı Devleti, Ruslara karşı müttefik olarak Kuzey Kafkasya Müslümanlarına

²⁷ Haydar Çakmak, **a.g.e.**, s.17.

²⁸ Mehmet Saray, "Türkiye ve Gürcistan Dostluğu", **Kafkas Araştırmaları**, Sayı:3, 1997, ss.1-24.

²⁹ Yavuz Yıldız, **a.g.e.**, s.184.

yönelmiş, ihmal ettiği Gürcüleri kendisine karşı Ruslarla müttefik olarak savaşırken bulmuştur.

Rusya, yayılma ve güneye inme planları doğrultusunda, Kafkasya'ya büyük önem vermiştir. Ruslar, Gürcistan'ın bir kısmını 1774 yılında imzalanan Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan sonra Osmanlılardan almıştır. 1780'de Gürcistan'ı işgal etmek üzere olan Ruslar, Gürcistan'ı küstürmeden bölgeye yerleşmeyi düşünmüşler ve Gürcistan'ı himaye altına almanın daha doğru olacağına karar vermişlerdir³⁰. Bunun üzerine 24 Temmuz 1783'de Gürcüler ile Ruslar arasında yapılan "*Georgiyevsk Antlaşması*" sonucunda Gürcüler, Rusların koruması altına girmiştir. Buna göre; Gürcü kralları tahta çıkarken Rusya'nın onayını alacak, Gürcistan ülkesinde iki tabur Rus askeri bulundurulacaktı. Ruslar, stratejik öneme sahip olan Daryal geçidine yerleşerek, Gürcistan içlerine asker sevk edebilecek ve Kafkasya'yı kontrol altına alabilecek hale gelmişlerdir.

Ruslar, 1801'de Gürcistan'ı, 1810'da Abhazya'yı tamamen kendisine bağlamıştır. Bunun sonucunda Osmanlıların Kuzey Kafkasya halkları ile kara bağlantısı kesilmiştir. Ruslar için Gürcistan, Kafkasya'yı güneyden kuşatmada ve Anadolu'ya yapılacak saldırılarda bir üst görevi görmüştür.

Kafkas halkları, 1917 yılında Rusya'da çıkan iç karışıklıkları fırsat olarak görmüşler ve bağımsızlıkları için çeşitli girişimlerde bulunmuşlardır. Kafkasya'nın üç önemli aktörü olan Azeriler, Ermeniler ve Gürcüler 10 Şubat 1918'de bir araya gelerek, kendilerini "Maverayı Kafkas Cumhuriyeti" olarak ilan etmişlerdir. Fakat bu cumhuriyet, üç ulusun kendi arasında var olan tarihsel ve etnik çatışmalar nedeniyle 26 Mayıs 1918'de kendi kendini feshetmiştir³¹. Aynı gün Gürcistan ve Ermenistan, kendi bağımsızlığını ilan etmiştir³². Avrupa ülkelerinin anayasalarından esinlenerek, yeni anayasa oluşturmuştur. Söz konusu anayasada, Osetler, Abhazlar ve Acarlar gibi azınlıklara otonomi verilmemiştir. Bu dönemde ülke Almanların etkisi altına girmiştir.

³⁰ Hüseyin Fazla, **Türkiye'nin Bölgesel Güvenliğinde Gürcistan'ın Yeri**, İstanbul Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2001, İstanbul, s.17.

³¹ Haydar Çakmak, **a.g.e.**, s.22.

³² Serpil Sürmeli **Türk-Gürcü İlişkileri (1918-1921)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2001, s. 137

Almanya'nın I. Dünya Savaşı'nda yenilmesi üzerine ülke toprakları, Kızıl Ordu tarafından işgal edilmiş ve 12 Mart 1922'de üç cumhuriyetin de katılımı ile oluşturulan Transkafkasya Sovyet Federe Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlanmıştır. 1936 yılında ise TSFSC'nin dağılmasıyla SSCB'nin bir üyesi haline gelmiştir³³.

Bu olaydan sonra Türkiye, her iki devlet ile antlaşma imzalamıştır. Bu antlaşmalar, bir taraftan bu ülkeler ile sınırları tespit ederken, diğer taraftan Türk askerlerinin Azerbaycan'a geçişine ve Güney Kafkasya demiryollarının kullanılmasına olanak sağlıyordu³⁴.

26 Mayıs 1918 tarihinden itibaren Menşevik idaresi altında yönetilen Gürcistan, Bolşevik gücünün kesin olarak tesis edildiği 1920 yılından sonra SSCB'nin bir parçası haline gelmiştir. Bu dönemde Sovyetler, Menşevik hükümeti devirme gayretlerine girişmiştir. Gürcü Hükümeti, Sovyetlerin bu çabalarına karşı koyabilmek için Ankara Hükümeti'nin desteğini sağlamaya çalışmıştır. Bu maksatla Ankara ile münasebet kurulmuş, 1921 yılında Ankara'ya bir elçi gönderilmiştir. Gürcistan elçisi Simeon Medivani, 8 Şubat 1920'de güven mektubunu Mustafa Kemal'e vermiştir³⁵.

Gürcü elçi, o sırada İngilizlerin çekilmesinden faydalanan Sovyetlerin tehdit hareketlerine maruz kalan Gürcistan'ın bazı bölgelerinin ve özellikle Batum'un kurtarılması için, buraların Türk askerleri tarafından geçici olarak işgal edilmesini teklif etmiştir. Bu sırada Sovyetler, Gürcistan'ı işgal etmeye başlamışlardı. Ankara Hükümeti, 22 Şubat 1921'de Gürcü Hükümeti'ne gönderdiği ultimatomla, Brest-Litovsk Antlaşması ile Türkiye'ye verilen ve halen Gürcülerin elinde bulunan Artvin ve Ardahan'ın iadesini istemiştir. Bu isteğin Gürcü Hükümeti tarafından kabul edilmesi üzerine, Artvin ve Ardahan Türkiye'ye verilmiştir. Batum'la ilgili Gürcü teklifi değerlendirilerek, Kazım Karabekir komutasındaki Türk kuvvetleriyle 11 Mart 1921'de işgal edilmiştir. Fakat Gürcistan, 17 Mart 1920'de Sovyetlerle mütareke imzalamış ve

³³ Mustafa Pamuk, **a.g.e.**, s.91.

³⁴ Halil Bal, "Gürcistan ve Gürcüler", **Kafkas Araştırmaları**, Sayı:3, 1997, ss.1-24.

³⁵ Hüseyin Fazla, **a.g.e.**, s.19.

Batum'un Sovyetler tarafından işgal edilmesini kabul etmek zorunda kalmıştır. Bu durum sonunda, Batum'da bulunan Türk kuvvetleri ile 19 Mart 1921'de Gürcistan'da Sovyet Cumhuriyeti kuran Ruslar arasında çatışma tehlikesi ortaya çıkmıştır. Bu tehlike, 1921 tarihli "*Moskova Antlaşması*" ile Batum'un Sovyetlere bırakılması sonucu atlatılmıştır.

13 Ekim 1921'de Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan arasında "*Kars Antlaşması*" imzalanmıştır. Bu antlaşma ile Türkiye'nin doğu cephesinde güvenlik sağlanmıştır. Sovyetleştirilmiş Kafkas Cumhuriyetleri bu antlaşmaya imza koymuşlardır. Böylece doğu sınırlarımız, bu cumhuriyetler tarafından da onaylanmış ve var olan pürüzlü noktalar ortadan kaldırılmıştır³⁶.

Rusların takip ettiği politikalara karşı Gürcü milliyetçilerin yaptığı eylemler, Stalin tarafından çok kanlı şekilde bastırılmıştır. Gürcistan'ın istihbarat elemanları ve milliyetçi liderleri kurşuna dizilmiştir. Şiddet ve ceza ile Gürcülerin bağımsızlık istekleri Ruslar tarafından bastırılmaya çalışılmıştır³⁷.

Bu dönemde Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan "*Maverayı Kafkas Sovyetleri Federasyonu*" idaresi altında yönetilmiştir. Bu federasyonun 5 Aralık 1936 tarihinde feshedilmesi sonucunda Gürcistan, "*Gürcistan Federe Sovyet Cumhuriyeti*" adı altında, SSCB içerisindeki 15 cumhuriyetten birisi olmuştur³⁸. Sovyetler, 1936'dan sonra kabul edilen ikinci anayasa gereğince 1990'lara kadar sürecek olan idari düzenlemeleri yapmışlardır.

Gürcüler, uzun yıllar süren Rus yönetimi altında, milliyetçi yapılarını muhafaza edebilmişlerdir. Ruslar, Gürcülere milli alfabe ve Gürcüceyi kullanma özgürlüğü tanımıştır³⁹. Bu imkan, Gürcü milliyetçiliğinin canlı kalmasına olumlu etki sağlamıştır. Zvaid Gamsakhurdia, 1970 yılından itibaren milliyetçilik hareketlerini tek bir noktada toplamış ve muhalif hareketlerin güçlenmesini sağlamıştır. Gürcistan'a lisan

³⁶ Günümüz Gürcistan-Türkiye sınırı da bu antlaşmaya bağlı kalınarak belirlenmiştir.

³⁷ Haydar Çakmak, **a.g.e.**, s.21.

³⁸ Mehmet Saray, **a.g.m.**, s.21.

³⁹ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**, Metis yay., 1993, İstanbul, s.61.

konusunda tanınan özgürlüğün kaldırılması için hazırlanan Rus raporunun ele geçirilmesi neticesinde, Ruslara karşı şiddetli gösteriler düzenlenmiştir. Bu gösterilerle birlikte, örgütlü bir Gürcü ulusal hareketi ortaya çıkmış ve Gürcü milliyetçiliği yükselmeye başlamıştır⁴⁰.

2- Bağımsızlık Sonrası Tarihçe

1985 yılından itibaren, Mikhail Gorbaçov'un reformlarından cesaret alan Gürcüler, bağımsızlık isteklerini gösterilerle ifade etmeye başlamışlardır. Nisan 1989'da Gürcistan İçişleri Bakanlığı'na bağlı askerlerin açtığı ateş sonucu 19 kişi öldürülmüştür. Bu olaydan etkilenen Gürcülerin Komünist sisteme karşı güvensizlikleri daha da artmıştır. 1990 yılında yapılan Gürcistan'daki seçimlerde, SSCB'ye bağlı olunmasına rağmen komünistler kaybetmiştir. Karizmatik bir milliyetçi lider ve aynı zamanda bir eğitimci olan Zvaid Gamsahurdia Gürcistan Başkanı olarak seçilmiştir.

Gürcistan Yüksek Sovyeti'nin 1921 tarihli Gürcistan - SSCB Anlaşması ile 1922 tarihli Birlik Anlaşması'nın geçerli olmadığına karar vermesi üzerine; 31 Mart 1991'de ülke genelinde referanduma gidilmiş ve seçmenlerin % 93'ü yeni cumhuriyeti onaylamıştır. Bunun üzerine, 9 Nisan 1991'de Gürcistan Parlamentosu ülkenin bağımsızlığını ilan etmiştir.

Yapılan seçimlerde Rusya aleyhtarı, milliyetçi Gamsakhurdia % 86.5 oy oranıyla başkan seçilmiştir. Ancak, Gürcü milliyetçiliğinin ön plana çıkması üzerine, çeşitli etnik gruplar arasında silahlı çatışmalar başlamıştır. Öte yandan, Osetler ve Abhazlar gibi bazı etnik azınlıklar da bağımsızlıklarını ilan etmek istemişlerdir. Milliyetçiler tarafından Rus ordusunun Gürcistan'dan çekilmeye zorlanması ve Gürcistan'ın BDT'ye katılmayı reddetmesi, Rusya ile ilişkileri daha da gerginleştirmiştir⁴¹. Ülke yeniden bölünme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Özellikle başkent Tiflis'te silahlı çatışmalar olmakta ve dükkanlar yağmalanmaktadır. Güvenlik

⁴⁰ Fahrettin Çiloğlu, **Etnik Çatışmalar**, Sinatle yay., 1998, İstanbul, s.179.

⁴¹ Utku Yapıcı, **Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya**, Otopsi yay., İstanbul, 2004, s.91.

güçleri, denetimi ve otoriteyi tamamen kaybetmiştir⁴². Şiddetlenerek ülke geneline yayılan olaylar sonucunda, başkanlık sarayını kuşatan Askeri Konsey, 2 Ocak 1992'de başkanı görevinden almış ve olağanüstü hal ilan etmiştir⁴³. Gamsahurdiya yandaşları sokaklara dökülerek Askeri Konseyi protesto etmişlerdir. Çıkan olaylarda birçok kişi öldürülmüştür⁴⁴. 6 Ocak 1992'de Gamsakhurdia ülkeden ayrılmak zorunda bırakılmıştır⁴⁵.

Bu tarihten itibaren ülke Hükümet Konseyi, Askeri Konsey ve Danışma Meclisi tarafından yönetilmiştir. Bunun akabinde, daha kararlı bir liderlik için bir "Politik Danışma Konseyi" ve daha genişletilmiş "Devlet Konseyi" teşkil edildi. Gamsahurdiya'nın gönderilmesinden sonra, yeni liderlik için SSCB'nin eski Dışişleri Bakanı olan Eduard Şevardnadze'nin adı geçmeye başladı⁴⁶. 1992 yılı Mart ayında, SSCB sonrası Gürcistan'a uluslararası meşruiyet kazandırmak amacıyla, askeri konseyin kararı üzerine Eduard Şevardnadze Gürcistan'a davet edildi. 12 Ekim 1992'de yapılan seçimlerde Şevardnadze başkan seçilmiştir. Şevardnadze hükümete reformcuları getirirken, yönetimine karşı güçlü bir muhalefetin gelişmesini önlemek için bazı yerel liderleri görevlerinde bıraktı. Şevardnadze, bazı politika hatalarına ve çeşitli suikast girişimleriyle karşılaşmasına karşın iktidarını zaman içinde iyice sağlamlaştırdı. SSCB'nin dışişleri bakanlığını yürüttüğü sırada dünyada bıraktığı olumlu izlenim, bu göreve gelince de sürmüştü ve onun ülkede başarılı sonuçlar alacağına dair bir inanç gösterilmiştir. Bu sayede Gürcistan, Birleşmiş Milletler'e üye olmuştur⁴⁷. 1993 yılında ise Gamsahurdia yanlıları, iktidarı yeniden ele geçirmek için karşı saldırıya geçmiştir. Şevardnadze, bu sorunun çözümü için gerekli olan Rus desteğini alabilmek için, önceden karşı çıktığı BDT'ye katılmaya zorlanmıştır. Bu adımını açıklayan basın bildirisini sırasında, Rus diplomatlar Moskova'nın hazırladığı basın bildirisini eline tutuşturmuşlardır⁴⁸. BDT üyeliği için imzayı atmasından sonra Gamsahurdia taraftarlarının ilerlemesi durdurulmuştur. 24 Ağustos 1995 tarihinde Gürcistan'ın yeni

⁴² **Milliyet**, 3 Ocak 1992.

⁴³ A.Faik Demir, **Türk Dış Politikasında Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003, s.121.

⁴⁴ **Milliyet**, 4 Ocak 1992.

⁴⁵ Fahrettin Çiloğlu, **Rusya Federasyonu'nda ve Transkafkasya'da Etnik Çatışmalar**, Sinatle yay., İstanbul, 1998, s.179.

⁴⁶ **Cumhuriyet**, 8 Ocak 1992.

⁴⁷ A.Faik Demir, **a.g.e.**, s.122.

⁴⁸ Ariel Cohen, "Avrasya'da Boru Hattı Siyaset.", **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 1, İlkbahar 1996, s.8.

anayasası kabul edilmiş, Kasım 1995’de ve Nisan 2000’de yapılan seçimler sonucunda Şevardnadze cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Gürcistan'da, 02 Kasım 2003 tarihinde yapılan milletvekili seçimlerinde önemli yolsuzluklar yapıldığı gerekçesiyle ülkede siyasi kriz patlak vermiştir. Sonrasında, 22 Kasım 2003’de muhalif göstericiler tarafından Gürcistan Meclis Binası basılmış, gelişmeler sonucunda Nisan 2000’de beş yıllığına Devlet Başkanı olarak seçilen Gürcistan Cumhurbaşkanı E. Şevardnadze, görevinden istifa etmiştir. Eski milletvekilleri ile toplanan meclis 02 Kasım seçimlerinin (nispi temsil yöntemi ile yapılan seçim) iptali ile yeni Devlet Başkanlığı seçiminin, 04 Ocak 2004 tarihinde yapılmasını kabul etmiştir. Devlet Başkanlığı seçimini, Halk hareketini başlatan Ulusal Hareket (Nino Burjanadze) ve Demokratlar Grubu’nun ortak adayı Saarkaşvili, beklenildiği gibi oyların % 96.27 sini alarak Gürcistan’ın 3. Cumhurbaşkanı olmuştur⁴⁹.

⁴⁹ **Gürcistan Bilgi Notları**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Kasım-2003, s.5.

II-BAĞIMSIZLIK SONRASI İKTİDAR MÜCADELELERİ VE İÇ SORUNLAR

A- İKTİDAR MÜCADELELERİ

1- Gamsahurdia'nın İktidar Dönemi

Sovyet rejimi altında, Gürcülerin 1956 ve 1978 yıllarında gerçekleştirdikleri anti-Rus eylemleri görünürde başarıya ulaşamamış ancak, ülkede milliyetçi bir karşı hareketin canlı tutulmasının temellerinden birisini teşkil etmiştir. 1978 yılında Gürcistan'da, Gürcü dilinin kullanılmasındaki ayrıcalıklı statünün ortadan kaldırılmasına dair Sovyet hükümetinin aldığı kararı protesto etmek için gösteriler düzenlenmiştir. Ruslar bu duruma müdahale etmiş, birçok gösterici tutuklanmıştır. Tutuklanan göstericiler arasında Gürcistan Helsinki İzleme Grubu üyelerinden olan avukat Zviad Gamsakhurdia da yer almıştır.

Milliyetçi muhalif hareketin önderi durumundaki Gamsakhurdia, daha sonraki olaylarda da başrolü oynamaya devam etmiştir. 1988 yılında "Glasnost" politikasından yararlanarak Gürcistan'ın bağımsızlığını ilan etme çalışmaları başarıya ulaşamamıştır. Tarihe "1989 trajedisi" olarak geçen Tiflis bağımsızlık gösterilerinde 20 kişinin hükümet güçleri tarafından öldürülmesi ve birçok kişinin yaralanması sonucu ortaya çıkan hükümet aleyhtarı ortam, Gamsakhurdia'nın başında olduğu hareketin taraftar sayısının artmasını sağlamıştır.

"Gürcistan Gürcülerindir" stratejisi üzerine kurulu milliyetçi hareket, ülkedeki etnik grupların "kendi geleceklerinden emin olmama ve kendilerini baskı

altında hissetme” durumunu beraberinde getirerek, SSCB üyesi 15 cumhuriyetten birisi olan Gürcistan Cumhuriyeti'nde tansiyonun yükselmesine neden olmuştur⁵⁰.

Gürcü muhalefet hareketinin Sovyetlerden bağımsızlık mücadelesinin bir sonucu olarak, 1989 Kasım ayında, Sovyet kanunları yerine Gürcü kanunlarının geçerli olacağı ilan edilmiştir. 1990 Şubat ayında ise, “*Gürcistan'ın Sovyetler tarafından işgal altında tutularak bir Sovyet uyruğu haline getirildiği*” ifade edilmeye başlanmıştır. Mart 1990'da ise çok partili hayata geçiş kararı alınmıştır.

1990 Ekim ayında yapılan parlamento seçimlerinde, Gamsakhurdia'nın liderliğindeki muhalif grup “*Yuvarlak Masa Koalisyonu*” söylemi ile büyük başarı elde etmiş ve bunun sonucu olarak da Gamsakhurdia ülkenin en yüksek yönetim organı olan Gürcistan Yüksek Sovyeti'nin başkanı olmuştur.

1918 yılında ilan edilen Gürcü Bağımsızlık Sözleşmesi'nin tekrar hayata geçirilmesine dair 1991 Mart ayında referandum yapılmıştır. Gamsakhurdia; aynı yıl Nisan ayında Devlet Başkanı olarak görev yapmaya başlamış, 26 Mayıs 1991 tarihinde yapılan ve Abhazya ile Güney Osetya'nın kapsam dışı tutulduğu başkanlık seçimlerinde halkın oylarının % 87'sini alarak iktidarını sağlamlaştırmıştır.

Gamsakhurdia'nın diktatörlüğe varan yönetim tarzı, başlangıçta kendisi ile beraber hareket eden Savunma Bakanı Cengiz Kitovani ve Gamsakhurdia yönetiminde Başbakan olarak görev yapan Cengiz Sigua'nın , Ağustos 1991'de kendisine karşı silahlı mücadeleye başlamalarına neden olmuştur.

Ülkede, 1991 Eylül ayında Gamsakhurdia'nın istifasına yönelik gösteriler yapılmaya başlanmış, bunun neticesinde siyasi hayat istikrarsız hale gelmiştir. Cengiz Kitovani'ye bağlı olan askerlerle hükümet güçleri arasında silahlı çatışma başlamıştır⁵¹. Yaşanan çatışmalar neticesinde, 1992 Ocak ayında Gamsakhurdia ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmış ancak, devrik Başkan mücadelesini, ülkenin dışından sürdürmeye devam etmiştir. Ermenistan Devlet Başkanı Petrosyan, Gamsahurdiya ve yanındaki silahlı

⁵⁰ **Cumhuriyet**, 3 Nisan 1991.

⁵¹ **Milliyet**, 7 Ocak 1992.

destekçilerine topraklarını açmış ve siyasi sığınma hakkı verebileceklerini belirtmiştir⁵².

2- Devlet Konseyi Dönemi

Gürcistan'da Gamsakhurdia'dan sonra ortaya çıkan iktidar boşluğunu doldurmak amacıyla bir devlet konseyi teşkil edilmiştir. Mart ayında Şevardnadze bu konseyin başına geçmiştir. 1992 Mart ayında Gürcistan'a geri dönen ve devlet başkanı olan Şevardnadze'nin yönetimi, ülkede durumun düzelmesi yolunda atılmış çok önemli bir adım olmuştur⁵³.

Yönetime gelir gelmez Şevardnadze başlıca iki büyük sorunla karşı karşıya kalmıştır: Ülkenin sallanan ekonomik yapısı ve politik hayatın ülkeyi yönetemez hale gelmesi.

Şevardnadze, öncelikle halkın desteğini sağlamak ve yaklaşan seçimler sonucunda iktidarını korumak/pekiştirmek için kendi partisini kurmaya karar vermiş ve “*Gürcü Halkının Birliği*” partisini kurmuştur. Ülkede, 1992 yılının Ekim ve Kasım aylarında yaklaşık 40 partinin yarıştığı parlamento seçimleri yapılmış ancak, siyasi krizin çözümünü sağlayacak bir tablo yakalanamamıştır⁵⁴. Kasım seçimlerine Abhazya ve Güney Osetya katılmamıştır. Seçim sonuçlarına göre, Şevardnadze'nin sosyal demokrat “*Gürcü Halkının Birliği Partisi*” birinci sırada, ikinci sırada sağ görüşü temsil eden “*Milli Demokrat Parti*”, üçüncü sırada ise Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Aslan Abuşidze'nin sosyal demokrat görüşü temsil eden “*Kalkınma Partisi*” yer almıştır⁵⁵. Ortaya çıkan boşluk neticesinde Şevardnadze, Devlet Konseyi ve Devlet Savunma Konseylerinin Başkanı olarak iktidarda bir anlamda tek söz sahibi olan kişi olarak konsey adına ülkeyi yönetmeye başlamıştır.

Bu dönemde, Abhazya ve Güney Osetya olayları yaşanmış, Rusların Gürcü

⁵² **Milliyet**, 13 Ocak 1992.

⁵³ Paul Henze, “Gürcistan ve Abhazya”, **Yeni Forum Dergisi**, Sayı:6, Ocak 1993,s.9.

⁵⁴ **Milliyet**, 13 Ekim 1992.

⁵⁵ **Cumhuriyet**, 11 Kasım 1992.

yönetimine yaptığı üyelik baskısı neticesinde, Bağımsız Devletler Topluluğu'na Gürcistan'ın üyeliği gerçekleştirilmiştir. Amerikanın ünlü araştırmacılarından Paul Henze, Gamsakhurdia'nın iktidar dönemini şu şekilde yorumlamıştır⁵⁶:

“Tarihin 'eğer'lerinin hesaplanması her zaman zordur, ama öyle gözükiyor ki, eğer Gürcistan Levon Ter Petrosyan'ın (Ermenistan Devlet Başkanlarından) yeteneğinde bir başkana sahip olsaydı bağımsızlık süreci daha olumlu gelişirdi. Zvaid Gamsahurdiya kendisinden daha çok Gürcistan için bir felaketti. Gürcistan'ın bugün çözmek durumunda olduğu en ciddi problemlerin hepsi Gamsahurdiya zamanında ortaya çıkmış olanlardır. Abhazya ve Güney Osetya problemlerine olan uzlaşmaz yaklaşımı mantıklı çözümleri imkansız kıldı.”

Bu arada Gamsakhurdia, Ermenistan'dan sonra Çeçen Cumhuriyeti'ne geçerek tekrar iktidarı ele geçirme mücadelesine oradan devam etmiştir. Ancak, Batı Gürcistan'daki Zugdidi bölgesinde kendisini destekleyen taraftarlarının, Şevardnadze liderliğindeki Devlet Konseyi yönetimine karşı başlattıkları silahlı mücadele, 1993 yılı Aralık ayında Gamsakhurdia'nın bir suikast sonucu öldürülmesi ile ivmesini kaybetmiştir.

3- Şevardnadze'nin İktidar Dönemi

Şevardnadze'nin SSCB Dışişleri Bakanı olarak görev yaptığı dönemde sağladığı uluslararası prestij nedeniyle, dış dünya kendisini Devlet Başkanı olarak Gürcistan'ın başında görmekten mutlu olmuştur. Ancak Rusya'daki tutucu neo-emperyalistler Şevardnadze'den nefret ediyorlardı. Onu Sovyetler Birliği'nin yıkılmasının baş sorumlularından biri olarak görüyorlardı⁵⁷.

Her ne kadar ülkede genel bir istikrarsızlık hakimse de; Şevardnadze, merkezi

⁵⁶ Paul Henze, “Gürcistan ve Ermenistan:Sıkıntılı Bağımsızlık”, **Avrasya Etütleri**, C.II, Sayı:2, ASAM yay., Ankara, s.4.

⁵⁷ **A.g.e.**, s.4.

hükümet kontrolü altındaki bölgelerde sağladığı istikrar ile halkın güvenini kazanmıştır. Rusya'nın Çeçenlere karşı yürüttüğü savaşta, Şevardnadze'nin Rusya'yı desteklemesi sonucu; Moskova'nın, Abhazya sorununda Gürcistan tarafını tutacağına dair sinyaller vermeye başlaması sonucunda, ülkede istikrarın sağlanması için olumlu bir hava esmeye başlamıştır.

1995 Ocak ayında. Eski Savunma Bakanı Cengiz Kitovani'nin, Şevardnadze'nin izni olmaksızın Abhazya'yı Gürcistan'a yeniden ilhak girişimi başarıya ulaşamamış, bunun üzerine Kitovani tutuklanarak cezaevine konmuş ve böylece bu olay neticesinde Şevardnadze, iktidar yolunda önemli bir engel olarak belirmeye başlayan Kitovani'yi devre dışı bırakma fırsatı yakalamıştır.

1992-1995 yılları arasında Gürcistan Devlet Konseyi Başkanı olarak iktidar yetkilerini elinde bulunduran Şevardnadze'nin, tamamen iktidarı ele geçirmesi 1995 yılında gerçekleşmiştir. 1995 yılında, ülkede merkezi hükümetin otoritesini tanımayarak politik istikrarsızlığa sebep olan silahlı çete reislerine karşı giriştiği mücadele başarılı olan Şevardnadze iktidarını sağlamlaştırmıştır. Tüm bunlara rağmen, politik olarak kırılabilir bir yapısı olan sistemde dengeler tam oturmadığından istikrarsızlık devam etmiştir.

1989, 1990 ve 1992 yılında yapılan seçimler ülkenin politik hayatının oturmasına ve demokratik kurumların gelişmesine zemin teşkil etmiştir. 1995 Ağustos ayında kabul edilen ve aynı yıl Ekim ayında yürürlüğe giren yeni anayasa ile politik sistem normale dönme sürecine girmiştir. Gamsakhurdia sonrasında fesh edilen devlet başkanlığı makamı yeniden devreye sokulmuştur. 5 Ekim 1995 yılında yapılan başkanlık seçimleri ile beraber 223 üyeli parlamento seçimleri de yapılmış ve Şevardnadze büyük çoğunlukla devlet başkanı olarak seçilmiştir. 1995 ve 2000 yıllarında yapılan başkanlık seçimleri ve 1999 yılında yapılan parlamento seçimleri ile Şevardnadze ülke yönetiminde demokratik kurumları kullanarak kesin söz sahibi olmuştur.

Şevardnadze iktidarını sağlamlaştırdıktan sonra, Abhazya ve Güney

Osetya sorunları ile ilgilenirken, ülkede hakim olan rüşvet ve yolsuzluğa dayalı çarpık yapının düzeltilmesine, mafyanın ekonomik ve siyasi hayat üzerindeki gölgesinin kaldırılmasına yönelmiştir⁵⁸. Hükümet yolsuzlukla mücadele ederken, bu konuyu önde gelen muhaliflerini suçlamak ve susturmak için kullanmaktan da imtina etmemiştir.

Eski başbakanlardan Otar Patsatsi, 1998 yılı Haziran ayında rüşvet almaktan suçlu bulunduğu, yolsuzlukların seviyesi giderek ortaya çıkmaya başlamıştır. 1998 Ağustos ayına gelindiğinde yolsuzluk suçlamaları öyle bir hal almıştır ki, sonuçta kabinenin üç üyesi dışında hepsi toplu olarak istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Başkan Şevardnadze, hükümet üyelerini istifa karar almaları için zorlamış, böylelikle icra makamı olan hükümet için halkın güvenini kazanmayı ve kendisine yakın isimlerin kabinede yer almasını sağlamayı istemiştir.

Başkan Şevardnadze'nin popülaritesine, ülkede ölüm cezasının kaldırılması uğraşlarına ve 380 kadar tutuklunun salıverilmesine ön ayak olmasına rağmen, politik rakipleri kendisine karşı suikast girişiminde bulunmuştur. Şüpheliler arasında eski bakanlardan birisinin de bulunması, aynı dönemde 4 BM gözlemcisinin bir muhalif lider tarafından kaçırılması, 1998 yılına gelindiğinde hala ülkede istikrarın kaygan bir zemin üzerinde olduğunu göstermekteydi.

1998 Ekim ayında, Şevardnadze yönetimine karşı muhalefetini göstermek isteyen tugay büyüklüğündeki bir askeri birlik, Kutaisi şehrine girmiş ve bir gün süreli bir isyan çıkarmıştır. Şevardnadze'nin bu isyan hareketine karşı tepkisi meclisin bile onayını beklemeden orduyu isyancılara karşı kullanmak olmuştur. Aralarında üst rütbeli askerlerin de bulunduğu birçok üst düzey devlet yöneticisi, isyanı önceden sezinleyip gerekli tedbirleri almamak suçundan dolayı devlet görevinden azledilmiştir. Şevardnadze'nin iddialarına göre söz konusu isyanda, Gürcistan'dan geçmesi düşünülen petrol boru hatlarının inşa edilmesine dair planlamayı engellemek isteyen dış güçlerin parmağı vardı.

⁵⁸ Cumhuriyet, 15 Mayıs 1998.

Bu arada Zvaïd Gamsakhurdia'nın 1 Ocak 1994 tarihinde ölümü sonrasında, Gamsahurdiya taraftarlarının, Şevardnadze'ye karşı muhalif eylemleri azalmıştır. Buna rağmen, Şevardnadze'nin arkasında silahlı desteği bulunan muhalif politik şahsiyetlere karşı uyguladığı sıkı önlemler kapsamında, Gamsahurdiyacıların lideri Badri Zarandia, Gamsakhurdia'nın ölümünü takiben 1994 Ekim ayında tutuklanmıştır. 1996 yılı Haziran ayında yargılanması Yüksek Mahkeme tarafından yapılan Zarandia, ölüm cezasına çarptırılmış, kendisiyle birlikte hareket eden 5 destekçi lider ise 13-15 yıl hapis cezasına çarptırılmıştır. Gamsahurdiyacılar periyodik olarak yaptıkları gösterilerde, politik olarak canlılıklarını koruduklarını gösterme eğilimindedirler. Şubat ayında, birçok BM gözlemcisi bu maksatla kısa süreli olarak rehin alınmış, daha sonra salıverilmiştir.

Hükümet, bağımsızlığın ilan edildiği ilk yıllarda istikrarsızlığı körükleyen ve Gürcistan'ın birlik ve bütünlüğünün tesis edilmesine engel olacak derecelere varan kanunsuzluklar ve haydutluk hadiseleri ile mücadelede kısmi başarı sağlayabilmiştir. Silahlı çetelerin eylemlerine son verilmesi ve ekonomik hayatta sağlanan kısmi istikrar neticesinde ülke genelinde iç huzur sağlanabilmiştir. Bununla birlikte, kanunu uygulamakla yükümlü görevlilerin karıştığı yolsuzlukları önlemekte hükümet henüz tam anlamıyla başarıya ulaşamamıştır. 2001 yılına geldiğimizde ülkenin durumu birkaç yıl öncesine nazaran daha olumlu olmakla birlikte, sosyal durum son derece olumsuzdur. Rüşvet her kademeyi sarmış olup, gelir çok azdır. Maaş almayan personelin disiplinsiz davranışları karşısında hükümet herhangi bir şey yapamamış, silahlı kuvvetlerde personel ihtiyacı nedeniyle kimse ordudan atılamamıştır.

Bu dönemde mutsuz yığınlar, komünist döneme özlemlerini dile getirmişlerdir. İnsanlar, yurt dışından kredi ve nakit olarak gelen yardımların, üst düzey yöneticiler tarafından paylaşıldığını düşünmekteydiler. 09 Nisan 2000 tarihinde yapılan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden % 80'nin üzerinde oy alarak yeniden cumhurbaşkanı seçilen Eduard Şevardnadze, Mayıs 2000 ayı içerisinde hükümette değişiklik yaparak, kamuoyu baskısını azaltmıştır⁵⁹.

⁵⁹ Milliyet, 21 Nisan 2000.

Bu dönemde Türkiye, Gürcistan'da Şevardnadze iktidarından ve bu iktidarın devam etmesinden memnundur. Bu memnuniyet, Başbakan Bülent Ecevit'e gazeteciler tarafından yöneltilen bir soru üzerine şu şekilde ifade edilmiştir:

“Gürcistan’ın durumu çok kötü. Kaygıyla izliyorum. Sayın Şevardnadze çok önemli biri. Ona destek olmamız lazım. Böyle bir insan zor bulunur. Rusya’nın bastırması var gibi geliyor bana⁶⁰.”

B- GÜRCİSTAN’IN İÇ SORUNLARI

Eski başbakanlardan Bülent Ecevit, Gürcistan’ın iç sorunlarının Türkiye için önemini şu şekilde belirtmiştir: *“Bizim, Gürcistan ile çok özel ilişkilerimiz, stratejik ilişkilerimiz var. Gürcistan’ın sorunları, bizim sorunlarımızdır. Gürcistan’ın güvenliği, bizim güvenliğimizdir⁶¹.”*

1- Abhazya Sorunu

Abhazya Özerk Cumhuriyeti’nin yüzölçümü 8600 km², nüfusu 600.000 ve başkenti Suhumi’dir. Nüfusun %44’ünü Gürcüler, %17’sini Abhazlar, %14’ünü Ruslar, %12’sini Ermeniler oluşturmaktadır. Abhazlar, kendi adlarıyla anılan bu bölgede yüzde 17’lik nüfus oranlarıyla azınlık durumundadır.

Halkın %60’tan fazlası Ortodoks, kalanların büyük çoğunluğu ise Müslüman’dır⁶². Müslüman Abhazların büyük çoğunluğu Çerkez, Çeçen ve Dağıstanlı Müslümanlarla birlikte 19. Yüzyılın sonlarında Rus saldırılarından kaçıp Osmanlı

⁶⁰ Milliyet, 21 Ocak 2001.

⁶¹ Türkiye Gazetesi, 31 Ocak 2001.

⁶² Sedat Çabuk, **Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye’nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayımlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2–17

İmparatorluğu'na sığınmıştır⁶³. Günümüzde Ortodoks Abhazlar bölgede çoğunluk haline gelmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecine girmesi ile birlikte Abhazya Özerk Cumhuriyeti, 1990 yılında Gürcistan'dan ayrılma kararı almıştır. 1991 yılında Gürcistan'ın otonom cumhuriyetleri tanımayan 1918–1921 anayasasını kabul etmesi üzerine, Abhazya yönetimi 23 Temmuz 1992'de, kendi bağımsızlık ve egemenliğini ilan etmiştir⁶⁴.

Gürcistan, bağımsızlık sürecinde izlediği aşırı milliyetçi politikalar karşısında Abhazların şiddetli muhalefeti ile karşılaşmıştır. Gürcistan'ın bu politik yaklaşımına silahlı eylem bazında ilk tepki, 11 Ağustos 1992'de Gürcistan İçişleri Bakanı ve beraberindeki heyetin Abhazlar tarafından rehin alınması ile başlamıştır Gürcü birlikler, söz konusu şiddet hareketlerini bastırmak ve Abhazya üzerinde Gürcistan egemenliğini sağlamak amacıyla 14 Ağustos 1992'de Abhazya'ya girmiştir. Böylece Gürcistan'da Abhaz-Gürcü iç savaşı başlamıştır.

Taraflar arasında 3 Eylül 1992'de ateşkes ilan edilmesine rağmen çatışmalar devam etmiştir. Rusya Federasyonu'na bağlı özerk bölgelerde yaşayan halkları temsil eden Kafkasya Konfederasyonu, Abhazya'yı desteklemiş ve bölgeye silahlı gönüllüler yollamıştır⁶⁵. Türkiye'de yaşayan 100-200 kadar gönüllü Abhaz, Abhazya'yı desteklemek üzere bölgeye gitmiştir. Hatta bu gönüllülerden bazıları çatışmalarda hayatlarını kaybetmiştir⁶⁶. 27 Temmuz 1993 tarihinde, RF'nin desteği ile Gürcülerin Abhazya topraklarından çekilmesini öngören ikinci ateşkes anlaşması imzalanmıştır. 1992 yılında ülkeyi terk eden aşırı milliyetçi Gamsakhurdiya taraftarları bu anlaşmayı bahane ederek Batı Gürcistan ve Abhazya'daki bazı şehirleri işgal etmiştir. Abhazya kuvvetlerinin karşı saldırıları neticesinde Gamsakhurdiya taraftarları geri çekilmek zorunda kalmıştır.

⁶³ P.B. Henze, "Gürcistan ve Ermenistan: Sıkıntılı Bağımsızlık", **Avrasya Etüdleri**, Yaz 1995, s.25-33.

⁶⁴ Selçuk Çolakoğlu, **Türkiye'nin Gürcistan Politikası**, Adnan Menderes Üniversitesi yay., Aydın, 1999, s.124–126.

⁶⁵ Muzayev Vasilyeva, ""Kuzey Kafkasya'da Milliyetçilik ve Ayrılcılık", **Kafkasya Yazıları**, Sayı:4, Yaz 1998, s.13-17.

⁶⁶ "Yeni Bir Savaş Felaket Olur", **Mamuli**, Sayı:4, Ekim-Aralık 1997, s.20-21.

Gürcistan tarafından silahlı birliklerin bölgeye gönderilmesiyle başlayan iç savaşta yaklaşık 10.000 kişi ölmüş, 250.000 kişi mülteci durumuna düşmüştür⁶⁷. Dış destekli Abhaz ordusu karşısında yenilgiye uğrayan Gürcü birlikleri Eylül 1993'te bölgeden çekilmiştir. Çatışmalar 04 Nisan 1994 tarihinde imzalanan ateşkes anlaşmasına kadar sürmüştür⁶⁸. 14 Mayıs 1994'de Gürcistan ve Abhazya arasında "Güvenlik Bölgesi" ve "Sınırlandırılmış Silah Bölgesi" tesis edilmiştir. Aynı tarihte 2500 kişilik BDT Barış Gücü'nü davet eden Rus destekli ateşkes anlaşması imzalanmış ve 26 Haziran 1994 tarihinden itibaren Barış Gücü operasyonu başlamıştır. 26 Kasım 1994' de yeni Abhaz anayasası kabul edilerek, Abhazya bağımsızlığını ilan etmiş ve Vladislav Ardzinba Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Bu güne kadar Türkiye dahil hiçbir ülke bu bağımsızlığı tanımamıştır.

Bölgedeki gerilimin süregelmesinin iki ana sebebi vardır:

İlk sebep, Abhazların kendi vatanlarında azınlık durumuna düşmeleri için Tiflis hükümeti tarafından sistematik şekilde sürdürülen politikaların kurbanı olduklarına dair inançlarıdır. Abhazya'da yaşayan nüfusun ancak %17'sini Abhazlar oluşturmaktadır. Toplam nüfusları Abhazlardan çok daha fazla olan Ermeni ve Ruslar, yönetimde Abhazlardan daha etkindir⁶⁹.

İkinci sebep ise Rusya'nın takip ettiği siyasettir. Gürcistan'da konuşlu RF 345nci Paraşüt Alayı Abhazya'daki Rus vatandaşlarını ve tesislerini korumak bahanesiyle, 14 Ağustos 1992'de Abhazya'ya intikal etmiştir. İstikrar ve bağımsızlığını pekiştirme çabası içerisinde olan Gürcistan'ın güçlenmesine engel olmak ve ülkeyi zayıflatmak suretiyle kendine bağımlı hale getirmek isteyen Rusya, kendisi ile birleşmek isteyen Abhazya'yı her zaman örtülü veya açıkça destekleyen bir politika izlemiştir⁷⁰.

⁶⁷ Bilge Buttanrı, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.153.

⁶⁸ Kamil Ağacan, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri" , **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.433.

⁶⁹ Murat Şahin, "Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri", **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 19, İlkbahar-Yaz 2001, s.43.

⁷⁰ Sedat Çabuk, **Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye'nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayımlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2-19.

Rusya kalıcı barışın önündeki en büyük engellerden biridir. Karışıklık sürdüğü müddetçe Rusya, barışı destekleme bahanesiyle bölgede sürekli asker bulundurabilecek ve Abhazya hükümetini iç ve dış politikalarında kontrol altında tutabilecektir⁷¹.

RF ile yapılacak işbirliğinin Abhazya sorununun çözümüne katkıda bulunacağı görüşünden hareketle, ikili görüşmeleri başlatma kararı olan Gürcistan, RF'nin ikili ilişkilerin geliştirilmesi için Abhazya sorununun çözümünü bir ön koşul olarak ileri sürmesi üzerine, Birleşmiş Milletler'in fiili destek ve yardımını talep etmiştir. RF bu tutumuyla, Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT)'na katılmayı reddeden ve Karadeniz'e açılan stratejik limanlara sahip olan Gürcistan'ı baskı altında tutmuştur⁷².

Gürcülerle yaptıkları savaşta kazandıkları başarı Abhazları cesaretlendirmiştir. Ağustos 1992'ye kadar Gürcistan ile federatif bir ilişkiyi savunan Abhazya, daha sonra bu görüşünü değiştirerek Tiflis'le ancak konfederatif bir yapıyı kabul edebileceğini açıklamıştır.

1995'ten itibaren Moskova'nın Tiflis'e yaklaşmasıyla bölgedeki dengeler değişmeye başlamıştır. Abhazya'daki çatışmalarda Çeçenler Gürcülere karşı savaşmıştır. Bu yüzden Moskova, Abhazların Çeçenlere yardım etmesinden çekinmiştir. RF'ye göre, Abhazya'nın gereğinden fazla güçlenmesi Çeçenlerin işine yarayacaktı. Gürcistan, siyasi çözüme yanaşmayan ve bağımsızlık isteyen Abhazya yönetimini diyalog masasına çekmek amacıyla, Abhazya 'ya ekonomik abluka kararı almıştır. Çeçenistan faktörü nedeniyle RF de Gürcistan'ın yanında yer almıştır. Bu karar çerçevesinde Abhazya limanları deniz trafiğine kapatılmıştır. Abluka kararı BDT tarafından da desteklenmiştir⁷³.

Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze, derhal ateşkes sağlanması ve evlerini

⁷¹ Asbed Kotchikian, "The Perceived Roles of Rusia and Turkey in Georgian Foreign Policy", **Insight Turkey**, Sayı 6/2, Nisan-Haziran 2004, s.41.

⁷² Mustafa Pamuk, **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü, Bugünü, Yarını**, HARPAK yay., İstanbul, 1995, s.112.

⁷³ Resul Yalçın, "Turkey's Primary Concerns in Georgia", **Insight Turkey**, Sayı 6/2, Nisan-Haziran 2004, s.108.

terk etmeye zorlanan Gürcülerin geri dönmesi karşılığında Abhazya'ya federal devlet statüsü vermeye hazır olduklarını açıklamıştır⁷⁴. Bu teklife rağmen, Abhazya geri adım atmamıştır. Gürcülerle olan silahlı çatışmalar devam etmiştir. Abhazya'nın Gali bölgesinde yaşayan Gürcülerin evleri, Abhazlar tarafından ateşe verilmiştir⁷⁵.

Günümüzde Gürcistan ve Abhazya arasındaki güvenliği 102 kişiden oluşan “Birleşmiş Milletler Askeri Gözlemci Misyonu” ve 1800 Rus askerinden oluşan “Bağımsız Devletler Topluluğu Ortak Barış Gücü” sağlamaktadır. Abhazya, Gürcistan'la olan sorunların çözülmesi için ilk olarak kendi statüsünün belirlenmesini ve merkezi hükümetle olan yetki paylaşımı meselesinin çözümlenmesini istemektedir. Gürcistan ise, iç savaş sebebiyle Abhazya'dan çıkmak zorunda kalan 250.000 civarındaki Gürcünün geri dönmesi meselesinin çözümlenmesini istemektedir⁷⁶.

İki taraf arasındaki görüşmeler, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin özel temsilcisinin gözetiminde, RF ve AGİT temsilcilerinin de katılımıyla sürmektedir. 7-9 Haziran 1999 tarihleri arasında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Dostları Grubu, Gürcistan ve Abhazya yetkililerinin katıldığı “İstanbul Toplantısı” düzenlenmiştir⁷⁷. Türkiye'nin girişimleri ile gerçekleşen ve üç gün süren toplantılarda, karşılıklı güven artırıcı önlemlerin ele alınması için üç grup altında çaba harcanmıştır. Birinci grupta siyaset ve güvenlik konuları, ikinci grupta mültecilerin dönüşü ve üçüncü grupta sosyal ve insani sorunlar ele alınmıştır⁷⁸.

Abhaz hükümeti, diğer yabancı ülke hükümetlerini ve özellikle de Türk hükümetini etkilemek ve Abhazya'nın bağımsızlığına destek vermelerini sağlamak için Abhaz diasporasını kullanmaya çalışmaktadır. Türkiye genel olarak ele alındığında, İstanbul, Adapazarı, Samsun civarında yaşayan 600.000–700.000 arasında Abhaz kökenli Türk vatandaşının olduğu tahmin edilmektedir⁷⁹. 21 Ağustos 1992'de “Kafkasya-Abhazya Dayanışma Komitesi” kurulmuştur ve diasporanın yaşadığı her

⁷⁴ Cumhuriyet, 26 Mayıs 1998.

⁷⁵ Milliyet, 27 Mayıs 1998.

⁷⁶ Kamil Ağacan, a.g.e. s.434

⁷⁷ Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'nin Dostları Grubu; Rusya, ABD, Fransa, İngiltere ve Almanya'dan oluşmaktadır.

⁷⁸ A.Faik Demir, **Türk Dış Politikasında Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003, s.184

⁷⁹ A.Faik Demir, a.g.e., s.186.

yerde temsilcilikler açılmıştır⁸⁰.

Göreve gelmesiyle beraber Acaristan sorununu çözerek büyük bir prestij kazanan Mikhail Saarkaşvili, Abhazya sorununu da çok kısa zamanda çözeceğini belirtmiştir. Bu açıklamadan sonra Abhazya Başbakanı Raul Hacımba şunları söyleyerek Gürcistan'a meydan okumuştur: “*Gürcü ordusu Abhazya'ya bir kere geldi. Sonucu hepimiz biliyoruz*⁸¹.”

Türkiye, Gürcistan'ın bir iç meselesi olarak gördüğü Abhazya sorununun, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü, siyasi birliği, egemenliği ve sınırların zorla değiştirilemezliği ilkelerine saygı temeli çerçevesinde çözümlenmesine taraftar olduğunu bildirmiştir. Bu görüş paralelinde; bağımsızlık iddiasında bulunan Abhazya yönetimini tanınmamakta, bu belgelere sahip Abhazya vatandaşlarının Türkiye'ye girişlerine izin verilmemekte ve sadece Gürcü makamlarınca düzenlenen belgelerin kabul edileceğini bildirmektedir⁸².

2- Güney Osetya Sorunu

Güney Osetya Özerk Bölgesi'nin yüzölçümü 3900 km², nüfusu 99.000 ve başkenti Şinvali'dir. Nüfusun % 66'sını Osetler, %29'unu Gürcüler ve % 5'ini diğer Kafkas halkları oluşturmaktadır⁸³.

Sovyet iktidarı önceden birleşik olan Osetya'yı ikiye ayırmış, bir bölümünü “*Güney Osetya Özerk Bölgesi*” adıyla 20 Nisan 1922'de Gürcistan'a, diğer bölümünü “*Kuzey Oset Bölgesi*” adıyla 7 Temmuz 1925'te RF'ye bağlamıştır⁸⁴.

Güney Osetya ile Gürcistan arasındaki gerginlik 1989 yılı sonlarında

⁸⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: “www.abhazya.org/komite/tarih”

⁸¹ **Milliyet**, 7 Mayıs 2004.

⁸² Sedat Çabuk, **Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye'nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2–18

⁸³ Ramazan Özey, “Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri”, **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 17, İlkbahar -Yaz 2000, s.31.

⁸⁴ Okan Mert, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.61.

Gürcistan Yüksek Sovyeti tarafından bölgenin özerkliğinin kaldırılmasıyla tırmanmaya başlamıştır. Güney Osetya 20 Eylül 1990'da bağımsızlığını ilan etmiştir. İki taraf arasında siyasi platformda başlayan gerginlik, 5-6 Ocak 1991 tarihlerinde Gürcü birliklerinin başkent Şinvali'ye girmesiyle iç savaşa dönüşmüştür⁸⁵. RF'nin girişimiyle, 24 Haziran 1992'de "*Dagomis Anlaşması*" imzalanmış; RF, Gürcistan, Kuzey ve Güney Osetya'dan birliklerin katılımıyla oluşturulacak bir barış gücünün kurulmasına karar verilmiştir. 4 Temmuz 1992'den itibaren birlikler bölgede konuşlandırılmıştır⁸⁶. Bölgeye barış gücünün yerleştirilmesiyle çatışmalar⁸⁷ durmuş, ama kalıcı bir çözüm bulunamamıştır.

Gürcistan'ın daha geniş özerklik vermeye hazır olduğunu bildirmesine rağmen Güney Osetya, Tiflis'in bu önerisine yaklaşmamakta, RF çatısı altında Kuzey Osetya Cumhuriyeti ile birleşmek istemektedir⁸⁸. Bu doğrultuda Güney Osetya Parlamentosu Kasım 1992'de Rusya'ya katılma kararı almıştır.

Ancak RF birleşme konusuna pek sıcak bakmamaktadır. Çünkü birleşme olduğu takdirde, ortaya çıkabilecek güçlü bir Osetya, RF'den bağımsız olma arayışlarına girebilecektir. Aynı zamanda RF, Gürcistan'a karşı elinde tuttuğu etnik ayrımcılık kozlarından birini kaybetmiş olacaktır⁸⁹.

Gürcistan, sorunun bir parçası olarak gördüğü RF'yi dengeleyebilmek için, Güney Osetya sorununda gözlemcilik misyonunu yerine getirmekte olan AGİT'in görev ve yetkilerini arttırmaya çalışmaktadır. Gürcistan, 19 Ağustos 2004'te AGİT Parlamenterler Meclisi'ne yapmış olduğu müracaatta, Güney Osetya'daki Rus barış gücünün Tiflis'e karşı askeri ve siyasi baskı aracı olarak kullanıldığını ileri sürmüştür. Söz konusu müracaatta, AGİT şemsiyesi altında çok uluslu barış gücü birliklerinin

⁸⁵ Asbed Kotchikian, "The Perceived Roles of Russia and Turkey in Georgian Foreign Policy", **Insight Turkey**, Sayı 6/2, Nisan-Haziran 2004, s.39.

⁸⁶ Okan Mert, **a.g.e.**, s.61.

⁸⁷ 1989-1992 yılları arasında meydana gelen çatışmalarda yaklaşık 1000 kişi öldürülmüş, 1800 den fazla insan yaralanmıştır. Güney Osetya'nın endüstriyel alt yapısı tamamen yok edilmiştir. Bknz. Erhan Altın, **Kafkasya'da NATO'nun Genişlemesi: Hazar'ın Güvenliğine Etkileri**, Yeditepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2000, s.26.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, 9 Temmuz 2004.

⁸⁹ Armağan Kuloğlu, "Türkiye Kafkasya'yı İhmal Etmemeli", **Stratejik Analiz**, Sayı 53, Eylül 2004, s.10

yerleştirilmesinin çözüme ulaşmayı kolaylaştıracağı belirtilmiştir. Fakat AGİT, RF'yi karşısına almak istemediğinden, yalnızca gözlemci sayısını arttırabileceğini ifade etmiştir⁹⁰.

Mayıs 2004 sonundan itibaren Gürcistan, Güney Osetya idari sınırlarında polis kontrol noktalarını artırmış ve Güney Osetya'daki Barış gücü personelinin artırılması gibi önlemler almaya başlamıştır.

Güney Osetya Parlamentosu 05 Haziran 2004 tarihinde, RF Parlamentosu alt kanadı olan Duma'ya bir mektup göndererek; Rusya ile olan tarihsel ilişki ve Ocak 1992 ayında yapılmış olan referandumda ortaya çıkan halkın iradesine dayanarak, Güney Osetya Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının tanınması ve buradaki Rus vatandaşlarının korunması için müracaatta bulunmuştur. Parlamento, 09 Haziran 2004 tarihinde yaptığı oturumda ise RF ile birleşme kararı almıştır.

Bu durum üzerine, Temmuz 2004'den itibaren de; RF Barış Gücü askerlerine ait araçların Osetya'ya silah ve malzeme götürdüğü gerekçesi ile Gürcistan yönetimince el konulması sonucu olaylar tırmanma eğilimi göstermiştir. Güney Osetya'dan sızan 200 kişilik bir grup, Barış Gücü'nde görev yapan Gürcü askerleri tutsak almıştır⁹¹. 10 Ağustos 2004'den itibaren de, Gürcü-Oset arasında küçük çaplı çatışmalar yaşanmaya başlamıştır.

Bölgede yaşanan çatışmaların ardından, 19 Ağustos 2004'de Gürcü-G.Oset yetkilileri Şinvali'de bir araya gelerek, ateşkes ve ana yolların yeniden ulaşımına açılması konularında anlaşmaya varmışlardır.

Gürcistan tarafından, Osetlere özel statü verilmesine tarihi ve hukuki dayanaklardan yoksun olması nedeniyle sıcak bakmamaktadır. Tiflis bu yüzden Güney Osetlerin bekleyebileceği en büyük ayrıcalığın kültürel özerklik olabileceğini

⁹⁰ Kamil Ağacan, "Saakaşvili'nin Güney Osetya Operasyonu: Bir Hipotezin Testi", **Stratejik Analiz**, Sayı 54, Ekim 2004, s.46.

⁹¹ **Milliyet**, 9 Temmuz 2004.

savunmaktadır⁹². 1995 yılında açıklanan Gürcistan Anayasası'nda, Abhazya ve Acara'ya özerklik verilirken, Güney Osetya'ya sadece kültürel ayrıcalıklar tanınmıştır.

20 Ağustos 2004 itibarı ile Gürcistan, Güney Osetya'daki çatışma bölgelerinden Barış Gücü birlikleri dışındaki askerlerini çekmiştir. Bununla birlikte, Gürcü birliklerinin anlaşmazlık bölgelerinin hemen dışında konuşlanmıştır. Gürcistan'ın bir taraftan, uluslararası kamuoyunda ve Güney Osetya içerisinde, kendilerinin çözümden yana bir tavır takındıkları izlenimini vermeye çalışırken, diğer taraftan, Güney Osetya'nın merkezi yönetime bağlanmasına yönelik politikasında herhangi bir değişiklik olmadığı fark edilmektedir.

3- Acaristan Sorunu

Yüzölçümü 3000 km² olan Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin başkenti Batum'dur. 1990 sayımına göre yaklaşık 400.000 olan nüfusun %80'ini Gürcüler, %10'unu Ruslar, %5'ini Ermeniler ve %5'ini diğer etnik unsurlar oluşturmaktadır⁹³.

Acaristan'ın özerkliğine atıfta bulunan ilk belge, 13 Ekim 1921 tarihli Kars Antlaşması'dır. Söz konusu anlaşmanın altıncı maddesinde; Türkiye Batum Livasına ilişkin topraklar ile Batum kenti ve limanı üzerindeki egemenlik haklarını, her topluluğun kültürel ve dinsel haklarını sağlayacak ve bu halkın yaşadığı yerlerde isteklerine uygun bir tarım toprakları rejimi kurma imkânına sahip olacak şekilde, “*geniş bir yönetsel özerkliğe kavuşması şartıyla*” Gürcistan'a devretmeyi kabul etmiştir. Kızıl Ordu'nun 1921'de Gürcistan'ı işgal etmesi ve Gürcistan'ın Rusya egemenliğine girmesine müteakip, Eski SSCB de, 1937 yılında, Acaristan, Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'ne bağlı Acaristan Sovyet Sosyalist Özerk Cumhuriyeti olarak tanımıştır⁹⁴.

⁹² F. Çiloğlu, “Gürcistan ve Türkiye'nin Dış Politikası”, **Mamuli**, Sayı:1, Ocak 1997, s.3-5.

⁹³ Mustafa Pamuk, **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü, Bugünü, Yarını**, HARPAK yay., İstanbul, 1995, s.117

⁹⁴ Okan Mert, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.58.

Acaristan, Abhazya ve Güney Osetya'nın aksine, hiçbir zaman tam bağımsızlık ve self-determinasyon hakkını kullanma düşüncesine sahip olmamıştır⁹⁵. Bu yüzden, merkezi hükümet ile silahlı çatışmanın yaşanmadığı tek özerk bölgedir. 1991–1994 yılları arasındaki iç savaşlar esnasında, Acaristan Yüksek Şura Başkanı (Cumhurbaşkanı) olan Aslan Abaşidze'nin gayretleri neticesinde Acaristan, Gürcistan'ın en istikrarlı bölgesi olmuştur. Gürcistan'da yaşanan genel süreç içerisinde kabul edilen anayasada, Acaristan'ın özerkliği tanınmamıştı. Bu özerklik, ancak 2000 Şubat'ında Gürcistan parlamentosunun gündemine alınmış ve aynı yılın Nisan ayında yasalaşmıştır. Özerkliğin tanınmasına rağmen, merkezi hükümetle yerel hükümet arasında yetki paylaşımı yapılamamıştır⁹⁶.

Acaristan'da mutlak lider durumundaki Abaşidze, Acaristan'ı Gürcistan'daki iç yasal karışıklıklarından ve ekonomik çalkantılardan korumayı başarmıştır. Bunda; yönetim kadrolarının tamamına yakınının Abaşidze'nin yakınları tarafından işgal edilmesinin ve Acaristan'ın bütün kaynaklarının Abaşidze yandaşlarının kontrolünde olmasının payı büyüktür.

Gürcistan'ın bağımsızlığının ilk yıllarında, Acaristan yönetimi ile Gürcistan yönetimi arasında bir yakınlaşma meydana gelmiştir. Gürcistan'da zamanla güçlenen muhalefet karşısında, Gamsakhurdia ile yakın temasta olan Acaristan yönetimi endişeye düşmüştür. Bu durum karşısında Abaşidze'nin RF ile yakınlaşması, Batum Limanı, Sarp Sınır Kapısı ve turizm gelirlerinden Gürcistan yönetimine pay vermek istememesi ilişkilerin gerginleşmesine neden olmuştur. Merkezi hükümet, Acara yönetimini Sarp sınır kapısı ve Batum limanları gümrük gelirlerini düşük göstermek suretiyle, merkezi hükümetin payını sürekli az gösterdiğini iddia etmektedir. Abaşidze ise, merkezi hükümetin genel bütçeden Acaristan'ın alt yapısı ile ilgili projelere kasıtlı olarak kaynak ayırmadığını, gümrük ve liman gelirlerinin bu maksatla kullanıldığı gerekçesiyle bu iddiaları reddetmektedir.

⁹⁵ Bruno Coppieters, "Federalism and Conflict in theCaucasus", **Central Asia and Caucasian Prospects**, .London, The Royal Institute of International Affairs ,2001, s. 29.

⁹⁶ Kamil Ağacan, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri" , **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.434.

Batum' da askeri üssü bulunan RF, Acaristan'a fazlasıyla önem vermektedir. Bu üs sayesinde RF, ayrılıkçı grupları kontrol altında tutup, istediğinde merkezi hükümete karşı kullanabilmektedir. Bu durum, sınır komşusu olan Türkiye'nin güvenlik politikalarına ters düşmektedir. Çünkü Türkiye, uzun dönemde, doğu sınırında RF'nun varlığını hissetmek istememektedir⁹⁷.

Bazı çevreler Türkiye'nin, Gürcistan ve Acaristan arasında yaşanan sorunlara, Kars Anlaşması'nın kendisine verdiği garantörlük hakkını kullanarak müdahale etmesini istemiştir. Bakü Büyükelçisi Ünal Çeviköz'ün, Türkiye'nin Gürcistan'a bağlı Acara Özerk Cumhuriyeti'ne asker göndermeye hakkı bulunduğunu açıklaması, Rus basınında manşetlere çıkmış, Acar lider Aslan Aşaşidze de Ankara ile Moskova'nın kendilerini korumak zorunda olduğunu söylemiştir⁹⁸. Türkiye, Acaristan sorununu Gürcistan'ın iç meselesi olarak görmüş ve Gürcistan'ın ülke bütünlüğünü desteklemiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Şevardnadze'nin de onayını alarak, Tiflis ile Batum arasındaki gerginliğin yatıştırılması amacıyla, Hikmet Çetin'i özel temsilci olarak görevlendirmiştir. Hikmet Çetin'in bu temasları gizlice yapılmıştır⁹⁹.

Gürcistan-Acaristan gerginliği; Mart 2004'de, Hulo ve Kobuleti illerindeki seçimlerin yenilenmesi amacıyla bölgeye gitmek isteyen seçim görevlileri Acar yetkililer tarafından bölgeye sokulmamıştır. Bu olaydan sonra Gürcistan Meclisi, Acaristan'da devlet otoritesinin sağlanması, silahların toplanması, insan hakları ihlallerinin sona erdirilmesi hakkında bir kanun tasarısı çıkarmıştır. Acaristan'da olağanüstü hal ve seferberlik ilan edilmiştir. Gürcistan'ın, Kulevi bölgesinde icra edeceği tatbikat esnasında, Acaristan'a karşı askeri harekatta bulunacağı endişesini taşıyan Aslan Aşaşidze'nin, Acaristan'ı merkeze bağlayan köprüleri tahrip ettirmesiyle gerginlik doruk noktasına ulaşmıştır¹⁰⁰. Söz konusu buhran; Kasım devriminden sonra, merkezi hükümetinde desteğiyle genişleyen, "Bizim Acara" ittifakı adı altında birleşen, Aşaşidze karşıtı muhalefet, Acaristan halkı ile üniversite öğrencilerinin sokaklara taşan gösterileri ve merkezi hükümetin tehditleri üzerine, 06 Mayıs 2004'de Aşaşidze'nin

⁹⁷ **Gürcistan Bilgi Notları**, Genelkurmay Başkanlığı, Ankara, Kasım-2003, s.7.

⁹⁸ **Milliyet**, 19 Mart 2004.

⁹⁹ **Akşam**, 1 Aralık 2003.

¹⁰⁰ **Cumhuriyet**, 4 Mayıs 2004.

istifa etmesi ve Moskova'ya gitmesi sonucu son bulmuştur¹⁰¹.

4- Cavaheti Sorunu

Bir ülkede yaşayan bir etnik grubun dahil olduğu halkın, sınırın ötesinde bağımsız bir ülkesi varsa, bu duruma sahne olan ülke siyasal bölünmenin tehdidi altındadır¹⁰².

Gürcistan'ın güneyinde bulunan Cavaheti'de yaşayan nüfusun büyük bir kısmı Ermenilerden oluşmaktadır. Bölge halkı ekonomik olarak hem Abhazlardan hem de Osetlerden daha güçlüdür. İran hariç dış bağlantısı olmayan Ermenistan'ın tüketim ihtiyaçları, Azerbaycan ve Türkiye'den aldıkları malları Ermenistan'a satan Cavaheti Ermenileri tarafından sağlanmaktadır¹⁰³.

Gürcistan'da yaşayan Ermenilerin merkezi hükümete karşı tahrik edilmesinin perde arkasında Ermenistan ve RF bulunmaktadır. Burada yaşayan Ermeniler, Gürcülere baskı yaparak, onları bölgeden uzaklaştırmaktadırlar. Bu sayede Ermenilerin nüfus yoğunluğu giderek artmıştır¹⁰⁴. Bölgedeki kontrol, mahalli yönetimler aracılığı ile tamamen Ermenilerin elindedir. Buradaki üsde görev yapan Rus askerleri, bölgeye giren ve çıkan Gürcüleri kontrol ederek Ermeni faaliyetlerine el altından destek vermektedir¹⁰⁵.

Merkezi hükümetin bölgede tam bir kontrolü bulunmamaktadır. Bölgede Gürcü para birimi “*Lari*” yerine “*Rus Rublesi*” ve Ermeni para birimi “*Dram*”

¹⁰¹ **Milliyet**, 6 Mayıs 2004.

¹⁰² Murat Şahin, “Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri”, **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 19, İlkbahar-Yaz 2001, s.42.

¹⁰³ Kamil Ağacan, “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri” , **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.435.

¹⁰⁴ Bağımsızlığın ilk yıllarında Gürcistan, Abhazya ve Osetya sorunlarıyla uğraşırken, Cavaheti Ermenileri özerklik talebinde bulunmuşlardır. Fakat o yıllardaki mevcut nüfus dağılımı bu konuda ısrarcı olmalarına engel olmuştur. Daha fazla bilgi için bkz. Archil Gegeshidze, “Georgia's Regional Vulnerabilities and Ajaria Crisis”, **Insight Turkey**, Sayı 6/2, Nisan-Haziran 2004, s.67.

¹⁰⁵ Bilge Buttanrı, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.157.

dolaşımdadır. Ayrıca çoğunluk Gürcüce konuşmamaktadır. Merkezi hükümet, Abhazya ve Güney Osetya deneyimlerini de göz önünde tutarak bölgeye yönelik radikal bir tutum takınmaktan çekinmektedir. Merkezi yönetim, Ermenilerle silahlı bir çatışma yaşanmasının, Ermenistan'ın soruna müdahil olmasına ve ülkenin bölünme tehlikesiyle karşı karşıya kalmasına neden olacağını düşünmektedir¹⁰⁶.

Cavaheti sorununun özünde Ermenilerin özerklik sorunu yatmaktadır. Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının yapımı, Ahıska Türkleri'nin geri dönüş süreci ve Rus askeri üssünün kapatılması gibi diğer konular, sorunu daha karmaşık hale getirmektedir.

Cavaheti sorunu iki açıdan üslerin kapatılmasıyla ilgilidir. Birincisi, kapatılması söz konusu olan “*Ahılkelek Üssü*” bu bölgededir ve üste çalışanların çoğu yerli Ermenilerdir. Üs, bölge halkı için en önemli gelir kaynaklarından birisidir. Radikal ve silahlı Ermeni örgütleri Rus üssüne dayanarak bölgede etkin olmakta ve merkezi hükümetin egemenliğini sınırlamaktadır. 1998 yılında bölgede tatbikat yapmak isteyen Gürcistan birliklerinin söz konusu örgütlerce engellenmesi buna bir örnektir. İkincisi ise, bu üssün kapatılması halinde Ermenistan'daki Rus üssü de anlamını ve önemini yitirecektir. Ermenistan'la doğrudan bağlantısı olmayan RF, oradaki birliklerinin lojistik desteğini Gürcistan'ın vereceği izin ölçüsünde sağlamak zorunda kalacaktır¹⁰⁷. Bu nedenle Cavaheti Ermenileri üssün kapatılmasına karşı çıkmaktadırlar. Gürcistan Parlamentosunca alınan karar sonucu Cavaheti'de yapılan gösteriler Tiflis'te kaygıyla izlenmektedir¹⁰⁸.

Ahıska Türkleri, 1944 yılında Stalin'in emriyle Orta Asya'ya sürülmüştür. Bu durum Ermenilerin bugün bölgede mutlak çoğunluğu oluşturmalarına sebep olmuştur. 1999 yılında Gürcistan, Avrupa Konseyi'ne üyeliği sırasında Ahıska Türkleri'nin yurtlarına geri dönüşlerinin sağlanacağı konusunda yükümlülük üstlenmiştir. Gürcistan'ın bu yükümlülüğünden kaçamayacağını ve Ahıska Türkleri'nin, Avrupa

¹⁰⁶ Sedat Çabuk, **Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye'nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2-34

¹⁰⁷ Kamil Ağacan, “Gürcistan:İvan Evine Dön”, **Stratejik Analiz**, Sayı 60, Nisan 2005, s.11.

¹⁰⁸ Gürcistan Parlamentosu 10 Mart 2005'te, ülkedeki Rus askeri üslerinin kapatılmasına ilişkin karar almıştır.

İnsan Hakları Mahkemesi'nde dava açarak da anayurtlarına dönebileceklerinin farkında olan Ermeniler, demografik üstünlüklerinin kaybolacağı endişesini taşımaktadır¹⁰⁹. Ahıska Türkleri uzun yıllardır verdikleri mücadeleye rağmen anavatanlarına geri dönememektedirler. Gürcistan Hükümeti, bu konuda Sovyet dönemindeki tutumunu devam ettirmekte ve Cavaheti bölgesinde kendi sonunu hazırlamaktadır. Bu durumda Ermenistan'ın payının olduğu da bir gerçektir. Böylece Ermeniler, Cavaheti bölgesinde en büyük nüfus oranına sahip olabilmektedirler¹¹⁰.

Cavaheti Ermenileri, Hazar petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan projesi ile uluslararası piyasalara taşınmasına, Rusya'nın bölgedeki nüfuzunu azaltacağı ve projeye Ermenistan'ın dahil edilmemesi gibi güdülerle karşı çıkmışlardır. Ermenilerin konuyla ilgili asıl endişeleri, batılı ülkelerin boru hattının güvenliği için Gürcistan merkezi yönetimine verecekleri destek ve yardımlardır.

Her üç konuda da zamanın aleyhlerine işlediğinin farkında olan Ermeniler, özerklik taleplerini arttırmaktadır.

Ermenistan, coğrafi konumu sebebiyle Gürcistan'la sıcak bir çatışmaya girmekten kaçınırken, bir yandan da Cavaheti Ermenilerinin ayrılıkçılık yönündeki taleplerine sessiz kalamamaktadır. Stratejik ortağı RF ile ilişkilerini ve dış ticaretinin %80'ini Gürcistan üzerinden sağlayan Ermenistan, komşusuyla yaşayabileceği bir gerginliğin kendisine vereceği zararın farkındadır. Cavaheti'de özerkliğin ilan edilerek askeri çatışmaya dönüşmesinden ziyade, mevcut durumun siyasi tescilinin sağlanmasından yanadır. Ermenistan'ın kendisine olan bağımlılığın farkında olan Gürcistan, özerklik taleplerini kabul etmemekte fakat mevcut durumun askeri çatışmaya dönüşmeden sürmesini şimdilik kabullenmektedir¹¹¹.

¹⁰⁹ Kamil Ağacan, "Cavaheti Sorunu - Gürcistan Ermenileri'nin Artan Özerklik Talebi", **Stratejik Analiz**, Sayı 50, Haziran 2004, s.87.

¹¹⁰ Enver Börüsoy, "Ermenistan ve Gürcistan Arasındaki Sorunlar", **Stratejik Analiz**, Sayı 22, Şubat 2002, s.97.

¹¹¹ Kamil Ağacan, "Cavaheti Sorunu - Gürcistan Ermenileri'nin Artan Özerklik Talebi", **Stratejik Analiz**, Sayı 50, Haziran 2004, s.86.

III- KÜRESEL GÜÇLERİN GÜRCİSTAN POLİTİKALARI

SSCB'nin çöküşünün ardından, kısa bir duraklama devresi geçiren RF, eski Sovyet topraklarında jeopolitik kontrolü tekrar eline geçirme arayışına girişmiştir. Günümüzde tek süper güç haline gelmiş olan ABD'nin Rusya'nın bu girişimlerini etkisizleştirici politikaları, bölgede rekabeti başlatmıştır. Bölgenin giderek artan jeopolitik değeri AB'nin de bölgeye odaklanmasına neden olmuştur.

Siyaset sahnesine SSCB'nin çöküşüyle çıkan Gürcistan; bağımsız devlet deneyiminin sınırlı olması, etnik ve ekonomik ağırlıklı sorunları nedeniyle uluslar arası sistemde söz sahibi olamamıştır. Buna karşılık, uluslararası sistemde yaşanan rekabetten etkilenmekte olup, ülkenin yeni düzeni, bu sistem içerisinde global ve bölgesel güçlerin bölgeye yönelik politikalarının çatışmasıyla yoğrulup belirlenecektir. Günümüzde, “*eski SSCB coğrafyasında kimin ne kadar söz sahibi olacağı*” sorusuyla karşılaşılmaktadır. Bu soru, küresel ve bölgesel aktörlerinin bölgeye yönelik politikalarının ne olduğunun bilinmesini gerektirmektedir.

A- AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ

ABD, 2.Dünya Savaşı'nın ardından uluslar arası ilişkilerin en önemli aktörlerinden birisi olmuştur. Coğrafi uzaklığına rağmen, siyasi, ekonomik, askeri ve sosyal alanlarda Gürcistan üzerinde etkili olmaktadır.

ABD'nin Gürcistan politikasından önce, üç temel siyasi amaç etrafında şekillenen Güney Kafkasya politikasına bakmamız gerekir.

Bunlardan ilki, bölge ülkelerinin bağımsızlık ve egemenlik arzularını desteklemektir¹. Azerbaycan, Kazakistan ve Türkmenistan çıkışlı petrol ve doğal gaz kaynakları bu ülkelerin yanı sıra, ulaşım hatlarına bağlı olarak Ermenistan ve Gürcistan gibi ülkelerin de gelişmesine yardımcı olacaktır. Bu sayede Güney Kafkasya'da istikrar ve istihdam sağlanabilecektir. ABD, boru hatlarının, bölgede nüfuzunu arttırmak isteyen Rusya veya İran'dan geçirilmesine karşı çıkmıştır².

İkinci amaç, buradan çıkan petrol ve doğal gazın üretimi ve ihracatı safhasında ABD'nin ticari çıkarlarını desteklemektir. ABD şirketleri, bölgesel enerji kaynaklarının dünya pazarlarına girmesini sağlayacaklardır. Bu ticari kimlik, bölgedeki ABD etkisini daha da güçlendirecektir.

Üçüncü amaç ise, ABD'nin petrol ithalat güzergahlarının çeşitlendirilmesidir. Bu sayede, Basra Körfezi gibi mevcut petrol bölgelerinde ortaya çıkabilecek politik ayaklanmaların, küresel ekonomik kriz yaratma olasılığı bertaraf edilecektir³.

Kafkasya ve Orta Asya'da, SSCB'nin dağılmasını müteakip, görece bir boşluk dönemi yaşanmıştır. Bu güç boşluğunu kimin dolduracağı 1990'lı yılların başlıca tartışma konusuydu. Rus siyasi ve askeri seçkinleri, eski Sovyet cumhuriyetlerini egemen devletler olarak algılamakta zorlanmaktaydı. 1990'ların ilk yarısında Washington da bu algılamayı saygıyla karşılamıştır. Fakat 1990'ların ikinci yarısında bu durum değişmiş ve ABD yeni bağımsız cumhuriyetlere öncelik tanıyan politikalara yönelmiştir.

ABD; petrol ve doğal gaz boru hatlarının geçeceği ülke olması ve Orta Asya'ya uzanan ulaşım koridorunun kilidi olması nedeniyle, Gürcistan'ın bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü sürekli desteklemektedir. Batı yanlısı politikaları terk etmesi için

¹ Mustafa Üren, **Rf'nun; Kafkaslar'da Yeni Yapılanma İhtimalleri, Etnik ve Dini Karmaşalar da Dikkate Alındığında, Türkiye'nin Kafkaslar'a Yönelik Politikası Nasıl Olmalı?**, Kara Harp Akademisi (Yayınlanmamış Akademi Tezi), 2001, İstanbul, s.34.

² Dinçer Taşçıkarcı, "Orta Asya'daki Ekonomik Reformlar ve Yeni Büyük Oyun", **Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları**, (der:Aleddin Yalçınkaya), Bağlam yay., İstanbul, 1998, ss.241-242.

³ Utku Yapıcı, **Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya**, Otopsi yay., İstanbul, 2004, ss.173-174.

RF'nin yaptığı baskılara karşı Gürcistan'ı himaye etmektedir. Ekonomik kriz yaşayan Gürcistan'a, sorunlarını aşması için büyük ölçüde mali yardımlarda bulunmaktadır. Gürcistan, bağımsızlığını kazandığı günden bu yana yaklaşık bir milyar dolarlık ABD yardımı almıştır ve ABD'den yardım alan ülkeler arasında kişi başına düşen yardım bakımından üçüncü sırada yer almaktadır⁴.

“ABD hükümetimizin artan performansını tebrik etmiştir. ABD'nin ek yardımlarını almak üzere dünya üzerinde seçilen on altı ülkeden birisiyiz. Önümüzdeki yıl 64 milyon dolar ABD yardımı alacağız. Ayrıca son başarılarımızı ödüllendirmek için ABD'den 100 milyon dolar kadar daha yardım alacağız. Gürcistan'da ilk kez maaşlar ve emekli aylıkları zamanında ödenmiştir⁵.”

ABD, Gürcistan ordusunun kurulmasında da etkin rol oynamaktadır. Gürcistan, ABD'nin yürüttüğü “Yabancı Askeri Finansman (FMF)” ve “Uluslararası Askeri Eğitim ve Talim” programlarından yararlanmaktadır. FMF programı Gürcistan'ın ABD askeri araçlarını satın alabilmesini kolaylaştırmıştır. Bu program çerçevesinde 2001 yılında Gürcistan'a 10 UH-1H askeri helikopteri verilecektir. FMF programı çerçevesinde 1997'den itibaren yaklaşık 140 Gürcü subayı askeri eğitime tabi tutulmuş ve yine bu program çerçevesinde 1997-99 arasında ABD, Gürcü ordusuna yönelik, yaklaşık 17,5 milyon dolar harcama yapmıştır⁶.

ABD, Gürcistan'la olan askeri ilişkilerini NATO çerçevesinde de geliştirmektedir. Gürcistan 11 Ocak 1994'te düzenlenen Brüksel Zirvesi'nde, NATO'nun “Barış İçin Ortaklık Programı (BİOP)” un üyesi olmuştur. Program; ortakların planlama, eğitim ve tatbikatlar vasıtasıyla ortak ülkelerin askeri kuvvetlerinin

⁴ Gamze Kona, “Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası”, **Jeopolitik**, Sayı 11, Yaz 2004, s. 103.

⁵ Mikheil Saakaşvili, “Siyasi Bir Lider Olarak Benim İçin Örnek İnsan Atatürk'tür”, **Stratejik Analiz**, Sayı 50, Haziran 2004, s.23.

⁶ Şeref Uslu, **ABD Ve Almanya'nın, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'a Yönelik Olan ve Olması Muhtemel Dış Politikalarını İrdelenmesi ve Türkiye'nin Dış Politikasına Etkilerinin İncelenmesi**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 2-41.

NATO kuvvetleriyle birlikte çalışabilirliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, savunma planlaması ve bütçelerinde ve savunma kuvvetlerinin demokratik yollarla kontrolün de şeffaflığı kolaylaştırmayı da amaçlamaktadır. Somut işbirliğinin bir örneği olarak, BİO ülkelerinden subaylar NATO askeri karargahlarında stratejik ve bölgesel düzeyde çeşitli kadrolarda istihdam edilmektedirler. BİOP'u faal ve gayretli bir şekilde takip eden ülkeler NATO ile derin ve kalıcı bağlar kazanmaktadırlar⁷.

11 Eylül 2001'de yaşanan olaylardan sonra ABD, küresel hegemonluğunu tehdit altında görmüştür. Bu süreç sonrasında, normal şartlarda yerleşmesinin imkansız olduğu Orta Asya'da konuşlanmıştır⁸. Yeni yüzyıla giren dünyada tek süper güç olarak kalmak isteyen ABD, politika ağırlığını Avrasya ve Orta Asya bölgesine çevirmektedir. ABD, kendisine tehdit oluşturabilecek yeni bir süper gücün veya süper oluşumun doğabileceği yerde doğrudan bulunmayı amaçlamaktadır. Orta Asya'daki bir ABD varlığı; Rusya, Hindistan, İran ve Çin gibi bölgesel güçlere bağımlı olmaksızın ancak Kafkasya'dan beslenerek ayakta kalabilir⁹. Bu yüzden Kafkasya'nın ve Orta Asya'nın ulaşımının sağlıklı ve verimli şekilde temin edilebilmesi ABD açısından zaruridir.

“Rus Nezavisimaya gazetesi, İncirlik'te kalkan iki Amerikan uçağının perşembe günü Gürcistan'ın başkenti Tiflis'teki havaalanına indiğini yazdı. Gazete, adını açıklamadığı kaynaklara dayanarak, bu uçaklarda Amerikan askerleriyle beraber istihbarat görevlilerinin bulunduğunu bildirdi. Rus gazetesinin haberi doğrusya Gürcistan'a ilk kez Amerikan askerleri yerleştirilmiş oluyor. Nezavisimaya, Gürcistan'a asker ve lojistik destek yığma operasyonunun önümüzdeki günlerde süreceği tahmininde bulundu. Rusya, Gürcistan'daki Pankisi geçidinde Usama Bin Ladin ve adamlarının Çeçenler tarafından saklanıyor olabileceğini açıklayarak gözlerin bölgeye çevrilmesini sağlamıştı. Hemen ardından Rus haber ajansları, ABD'nin Moskova'ya Pankisi'de

⁷ Bilge Buttanrı, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.195-198

⁸ Gamze Kona, “Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası”, **Jeopolitik**, Sayı 11, Yaz 2004, s. 102.

⁹ Kamil Ağacan, “ABD'nin Gürcistan'a Asker Göndermesi:Terörle Mücadelede Üçüncü Cephemi Yoksa Köprü Başının Tutulması mı?”, **Stratejik Analiz**, Sayı 24, s.71.

ortak anti - terör operasyonu düzenleme önerisinde bulunduğunu duyurdu.¹⁰

11 Eylül saldırılarının ardından ABD, El Kaide Örgütü ile bağlantılı olduğu öne sürülen Çeçen militanlarla mücadele gerekçesiyle Gürcistan'a 200 dolayında asker gönderdi. Reuters ve Associated Press haber ajansları ise, Pentagon kaynaklarına dayandırdıkları haberlerinde, Pankisi Geçidi'nde konuşlandırılacak özel kuvvetler mensubu Amerikan askeri sayısının 200 civarında olacağını bildirmiştir¹¹. Gürcistan'da konuşlandırılacak özel Amerikan birliklerinin Gürcü birliklerine eğitim vereceği ve danışmanlık yapacağı, ayrıca malzeme sağlayacağı ifade edilmiştir. Şevardnadze, 01 Mart 2002'de yapılan zirvede, ABD askerlerinin ülkeye kabul edilmesinin sebebini "*Teröre karşı direnecek birlikler oluşturmada bize ABD'den başkası yardım edemez*" diyerek belirtmiştir¹². Bu sayede Kafkasya'nın kritik ülkesi Gürcistan'ı, askeri açıdan yerleşerek kontrol edebilme imkanı bulmuştur.

Gürcistan Kafkasya'da Rus, Amerikan ve Türk askeri varlığının aynı anda bulunduğu tek ülke konumundadır. Amerika açısından düşkün devlet olma yolunda son ve ölümcül safhada olduğuna inanılan Gürcistan, Amerikan askeri varlığının merkezi durumundadır. Gürcistan'ı bu noktaya getiren Mart 2002'de başlatılan 64 milyon dolarlık "*Gürcistan Eğitim ve Teçhizatlandırma Anlaşması*"dır. Amacının bölgesel dengeleri değiştirmek olmadığı özellikle vurgulanan bu programla Gürcistan'ın kendi toprak bütünlüğünü sağlayabilecek güce ulaşması, yani Abhazya ve Güney Osetya üzerinde hakimiyet kurabilmesinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu sayede bölgede, etnik kökenli sorunlar çıkarmaktan çekinmeyen RF'nin etkinliği azalacaktır. Anti-terör ve teröre karşı koyma boyutları olan bu projeye, Amerikan özel kuvvetlerinin 2000 kişilik elit bir Gürcü birliği yaratmasını hedeflenmektedir. Mayıs 2002'de uygulamaya konulan programla her biri 560 personelden oluşan 4 taburluk bir güç oluşturulmaktadır¹³.

¹⁰ **Milliyet**, 24 Şubat 2002.

¹¹ **Milliyet**, 28 Şubat 2002.

¹² **Cumhuriyet**, 02 Mart 2002.

¹³ **Cumhuriyet**, 18 Nisan 2005.

ABD; Gürcistan'da yatırım yapan Amerikan şirketleri, Amerikan askeri varlığı ve NATO projeleri ile bu ülkede siyasi ve ekonomik etkinlik sağlamaktadır. ABD tarafından yaptırıldığı iddia edilen “Kadife Devrim” süreci ile ABD’de eğitim görmüş Saakaşvili iktidara gelmiştir. Seçimler sonrası ABD Savunma Bakanı Rumsfeld’in, yemin töreninde Dışişleri Bakanı Powel’in Gürcistan’a gelmesi, ABD için Gürcistan’ın ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum Saakaşvili tarafından yemin töreni öncesi şöyle ifade edilmiştir: “*Gürcistan’ın milli çıkarları zarar görmedikçe Rusya ile bir problemimiz olmayacaktır. ABD’ye sıcak duygular besliyorum ancak Rus karşıtı duygularla da yüklü değilim*”¹⁴,

RF’nin baskılarından bunalan Gürcistan’ın, ABD ile olan ilişkilerini daha da geliştirebilme çabası, son olarak Irak Savaşı’nda kendini göstermiştir¹⁵. Gürcistan Savunma Bakanı yaptığı açıklamada, savaş boyunca ABD savaş uçaklarına kendi hava sahalarını kullandırmaya hazır olduklarını belirtmiştir. Bunun üzerine “*ABD - Gürcistan Savunma ve İşbirliği Anlaşması*” imzalanmıştır¹⁶.

“*ABD ve Gürcistan arasında, Gürcü üslerinin Amerikan birliklerince kullanılmasına ilişkin görüşmeler yürütüldüğü bildirildi. Gürcistan Savunma Bakanlığı Sözcüsü Nino Sturua, iki ülke arasında bu yönde müzakerelerin sürdüğünü belirterek, "Biz ABD'nin müttefikiyiz ve Irak savaşında onlara her tür yardımı yapacağız" dedi. Gürcü askeri uzmanlar, tümü askeri olmak üzere Tiflis'e yakın iki havaalanı ile ülkenin batısındaki bir havaalanının ABD uçakları için kullanılması muhtemel alanlar olduğunu söyledi. Gürcistan'ın başkenti Tiflis Kuzey Irak'a 500, Bağdat'a ise 960 kilometre mesafede bulunuyor*”¹⁷.

Gürcistan Parlamentosu ayrıca, 21 Mart 2003 tarihinde Gürcistan'da bulunan tüm ABD görevlilerine diplomatik dokunulmazlık vermiştir¹⁸. Gürcistan, 8 Kasım 2004’te Irak’taki koalisyon güçleri bünyesinde görev yapmak üzere, Irak’a 300 asker

¹⁴ Nejat Tarakçı, “Rusya Arka Bahçesini Toparlıyor”, **Jeoplotik**, Sayı 10, Bahar 2004, s.54.

¹⁵ **Cumhuriyet**, 28 Kasım 2003.

¹⁶ Gökçen Ekici, “Rusya Federasyonu'nun Terör Kartı: Irak Kafkasya'ya Emsal Olabilir mi?”, **Stratejik Analiz**, Sayı 37, Mayıs 2003, s.72.

¹⁷ **Milliyet**, 26 Mart 2003.

¹⁸ Oktay Tanrısever, “Rusya–Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu mu?”, **Stradigma.com**, Sayı 7, Ağustos 2003, s5.

göndermiştir.

“Gürcistan, Irak'taki koalisyon güçleri bünyesinde görev yapmak üzere Irak'a 300 asker gönderdi. Gürcistan Savunma Bakanı Georgi Baramidze yaptığı açıklamada, dün yola çıkan 300 kişilik askeri birliğin Kuveyt'te 15 günlük eğitimden sonra Irak'a geçeceğini kaydetti. Baramidze, ABD ile ülkesi arasında yapılan anlaşma gereği Irak'taki asker sayısının 850 kadar artırılacağını belirterek, Gürcü askerlerin bölgedeki BM ofislerinin güvenliğinden sorumlu olacağını söyledi. Irak'ta, nisan ayından bu yana 159 Gürcü askeri görev yapıyor. Gürcistan Savunma Bakanı Georgi Baramidze yaptığı açıklamada, ABD ile ülkesi arasında yapılan anlaşma gereği Irak'taki asker sayısının 850 kadar artırılacağını belirtmiştir¹⁹.”

Mart 2002'de başlatılan 64 milyon dolarlık *“Gürcistan Eğitim ve Teçhizatlandırma Programı”*nın 18 ay sürmesi öngörülüyordu. Ancak ABD, Gürcistan'daki askeri varlığını kalıcı hale getirmek istemektedir. Kafkaslarda milyarlarca dolarlık Hazar petrolü dahil büyük çıkarları olan ABD, Gürcistan'daki Rus üslerinin boşaltılmasını istemektedir. Sovyetler Birliği döneminde Kızıl Ordu'nun kullandığı Kırtsani'de artık ABD askerleri kalmaktadır²⁰.

Bugün Kafkasya'daki gelişmeleri, tek bir cümle ile özetlemek gerekirse, Kafkasya'nın giderek daha fazla Amerikan nüfuz alanı haline gelmekte olduğu söylenebilir. *“Kadife Devrim”* olarak adlandırılan iktidar değişikliğinde ABD'nin rolü olduğu ve Mikhail Saarkaşvili'nin bir süredir ABD tarafından iktidara hazırlandığı iddia edilmiştir²¹. Jeopolitik konumunun yarattığı ağır baskısının da etkisiyle Gürcistan, ABD'nin etki ve korumasına sahip olabilmek için sürekli girişimlerde bulunmaktadır. ABD başkanı Bush'un 11 Mayıs 2005'teki Tiflis ziyareti bunun tescili olarak görülebilir.

¹⁹ **Milliyet**, 09 Kasım 2004.

²⁰ **Cumhuriyet**, 19 Ocak 2004.

²¹ **Cumhuriyet**, 26 Kasım 2003.

B- RUSYA FEDERASYONU

Ortodoks mezhebinden olan Gürcüler, Rusların yayılma hareketlerinin başlamasıyla beraber Ruslara, din bağından kaynaklanan bir yakınlık göstermişlerdir. İran ve Osmanlı İmparatorluğu'nun kendi üzerlerinde hakimiyet kurmasını önlemek amacıyla Ruslara yardım etmişlerdir. Rusların koruyuculuğuna fazla güvenmeleri neticesinde, önce Rusların müttefiki daha sonra da uylukları olmuşlardır²².

Tarih boyu Rus siyasi ve askeri stratejisi, güneye, Ortadoğu memleketlerine ve İslam dünyasının kalbine karşı sıçrama tahtası vazifesi gören Kafkasya'nın tahkimine birinci derecede öncelik vermiştir²³. RF'nin Gürcistan politikası, Kafkasya politikasıyla beraber değerlendirilmelidir.

Kafkasya; Avrupa ile Asya arasında bir geçiş köprüsü olması, Karadeniz ve Hazar denizine kıyısı olmasından dolayı, RF'nin stratejik çıkarları için önemli bir jeopolitik bölgedir. RF, ancak Kafkasya'yı kullanarak Karadeniz üzerinden Süveyş kanalına kadar inebilmektedir. Bölgenin üç güçlü ülkesi RF, Türkiye ve İran'ın buluşma noktası olan Kafkasya, Orta Asya'ya batıdan açılan tek kapıdır. Kafkasya, Rus ekonomisi için bir hammadde deposudur. Kuzey Kafkasya'da RF'nin petrol üretiminin yarıya yakın kısmı yapılmaktadır. Azerbaycan'ın sahip olduğu petrol kaynakları da RF'nin ilgi alanındadır. Ayrıca Kafkasya, Hazar petrollerinin Batı'ya taşınmasında kullanılacak boru hatlarının üzerinde olması nedeniyle, RF için vazgeçilemeyecek bir konumdadır²⁴.

SSCB'nin dağılmasından hemen sonra RF, kendi iç siyaset ve ekonomik sorunlarıyla ilgilenmek zorunda kalmıştır. 1991-1993 yılları arasında, "Atlantikçi" olarak adlandırılan grubun etkisiyle, Kafkasya ve Orta Asya'yı ihmal eden Batı merkezli bir politika izlemiştir. 1993 yılında, Aleksandır Dugin'in ortaya koyduğu "Avrasyacılık" görüşü ağırlık kazanana kadar Kafkasya ile olan ilişkilerini minimum seviyede tutmuştur. Bu görüşün amacı: adı geçen ülkelerle ekonomik işbirliğini

²² Justin Carthy, **Ölüm ve Sürgün**, İnkılap yay., 1998, s.25.

²³ Gamze Kona, "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası", **Jeopolitik**, Sayı 11, Yaz 2004, s.99.

²⁴ Yanar, **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç:Kafkasya**, IQ yay., İstanbul, 2002, s.56-58.

geliştirerek, RF'nin siyasi ve ekonomik nüfuz alanını daha kalıcı ve güvenli hale getirmeye çalışmaktadır. Bu stratejinin esas hedefi ABD karşısında dengeyi sağlamak ve çok kutupluluğu geri getirmektir²⁵. Rusya Federasyonu, 1993 yılından itibaren Avrasyacıların etkisiyle bölgeye yönelik yeni politikalar oluşturmuş ve bu çerçevede “*Yakın Çevre Doktrini*”ni ileri sürmüştür. Atlantikçilerin vurguladığının aksine Rusya ile Batı'nın çıkarlarının her alanda uyuşmadığını belirten Avrasyacılar, Rusya'nın ekonomik ve politik çıkarlarının Bağımsız Devletler Topluluğu içindeki bağları kuvvetlendirmekten geçtiğini ifade etmişlerdir²⁶. Güney Kafkasya ülkelerinin bağımsızlığını ilan etmelerinin ardından, buralardaki Rus askeri varlığı sınırlandırılmıştır. RF genelinde bu durum güvenlik boşluğu olarak algılanmış ve bu boşluğun ABD, Türkiye ve İran tarafından doldurulmasından korkulmuştur.

Duraklama devresinin ardından hızla kendini toparlayan RF, eski Sovyet toprakları üzerinde yeniden söz sahibi olabilmek için harekete geçmiştir. Bağımsızlığını yeni kazanmış olan Kafkasya ülkelerinin ekonomik ve siyasi yönlerden zayıf oluşu, RF'yi, Güney Kafkasya ülkelerinin iç işlerine müdahale etmeye teşvik etmiştir²⁷. Rus siyasi ve askeri seçkinleri, Kafkasya bölgesinde hakimiyet tesis edemeyen RF'nin büyük güç statüsüne ulaşamayacağına inanmaktaydılar²⁸. Duma Savunma Komisyonu Başkanı Andrey Nikolayev'in yaptığı kısa açıklama da bunu göstermektedir:

“...Rusya, Kuzey ve Güney Kafkasya'nın tek bir güvenlik bölgesinin parçası olduğunu kabul etmeli ve onu tek bir bölge olarak değerlendirmelidir. Eğer Rusya söz konusu bölgeyi Büyük Kafkasya olarak değerlendirmezse Amerika, diğer Batılı ülkeler ve şirketler bölgede nüfuzunu arttırmaya devam edeceklerdir. Bakü'nün Türkiye ile olan, Gürcistan'ın NATO ile olan iyi ilişkileri, Rusya'nın bölgedeki kayıplarını göstermektedir. Rusya bu gelişmelerin devam etmesine daha fazla izin veremez²⁹.”

²⁵ Nejat Tarakçı, “Rusya Arka Bahçesini Topluyor”, **Jeopolitik**, Sayı 10, Bahar 2004, s.50-51.

²⁶ Kamer Kasım, “Orta Asya ve Kafkasya Enerji Politikaları: Büyük Oyunun Parametreleri”, **Panorama**, Sayı 5, Haziran 2004, s.34.

²⁷ Kamil Ağacan, “Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası”, **Stratejik Analiz**, Sayı 40, Ağustos 2003, s.76.

²⁸ Gerhard Mangott, “Dizlerinin Üstüne Çöken Dev: Rusya'nın Küresel Rolü Üzerindeki Yapısal Kısıtlamalar”, **Kadim Komşumuz Yeni Rusya** (der: Yılmaz Tezkan), Ülke yay., İstanbul, 2001, s.75.

²⁹ Yasin Aslan, “Türkiye'nin Jeostratejik, Jeopolitik Önemi ve Türkiye ile Azerbaycan'ın Birleşmesi”, **Türkiye ve Siyaset**, Sayı 14, Yaz 2003, s.100.

RF, 1993 yılında Doğu Avrupa'yı tamamen terk etmesinden sonra kendisine hareket sahası olarak Kafkasya ve Orta Asya bölgeleri kalmıştır. Aynı yıl Moskova'da kabul edilen dış politika konsepti ile eski SSCB toprakları Yakın Çevre Doktrini içerisinde değerlendirilmiş ve RF'nin etki alanı olarak kabul edilmiştir. Buna bağlı olarak, eski Sovyet cumhuriyetlerini kendi etrafında birleştirmeyi ve diğer güç unsurlarının etkinliğini sınırlandırmayı hedefleyen oluşumlara gitmiştir³⁰. RF'nin bu yeni güvenlik politikasına göre ulusal savunmanın başladığı yer Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) sınırlarıdır³¹.

Gürcistan, BDT'ye girmeyi 1993 yılına kadar reddetmiştir. 1992'de Güney Osetya, 1993'de Abhazya'da yaşanan sorunlar karşısında Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, RF'ye taviz verilmediği takdirde istikrarın yakalanamayacağını ve ülkesinin dağılma sürecine gireceğini düşünmüştür. Gürcistan BDT'ye katılmak zorunda bırakılmıştır. 8 Ekim 1993'de Kremlin'de yapılan Kafkasya Zirvesi'nden sonra Şevardnadze, BDT üyeliğinin Gürcistan'ın bütünlüğünü korumak için son çare olduğunu belirtmiş ve BDT üyeliğinin ülkesinin çıkarları için uygun olduğu konusunda ikna edildiğini açıklamıştır³². Zirve toplantısının ikinci gününde de RF ile yapılan anlaşmayla; RF'ye, Gürcistan topraklarındaki dört askeri üste konuşlanma, bütün liman ve havaalanlarından faydalanma ve Gürcistan sınırlarının gözetlenmesi hakkı verilmiştir. Böylece RF, SSCB dönemine ait Türkiye sınırındaki askeri varlığını tekrar elde etmiştir. BDT üyeliğini kabul etmesinden kısa bir süre sonra Gürcistan iç savaşta kaybettiği yerleri geri almaya başlamıştır. RF askerleri, ülkenin batı kısımlarında yaşanabilecek isyanların önlenmesi öne sürülerek, "Barış Gücü" adı altında Gürcistan topraklarına yerleşmeye başlamıştır³³.

Rusya'nın Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutma isteğinin, Kafkas petrolünün ve doğal gazının uluslar arası pazarlara ihracını kontrol etme isteğinden ayrı düşünülemeyeceği, yaygın olarak paylaşılan kanıdır. Moskova, Rusya topraklarına

³⁰ Osman Metin Öztürk, **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, ASAM yay., Ankara, 2001, s. 36.

³¹ İdil Tuncer, "The Security Policies of the Russian Federation: The Near Abroad and Turkey", **Turkish Studies**, Sayı 2, Ağustos 2000, s.104.

³² **Cumhuriyet**, 10 Ekim 1993.

³³ Asbed Kotchikian, "The Perceived Roles of Russia and Turkey in Georgian Foreign Policy", **Insight Turkey**, Sayı 2, İlkbahar 2004, s.38.

uğramadan geçen Bakü–Tiflis–Ceyhan petrol boru hattının inşasına başından bu yana karşı çıkmıştır. Rusya'nın bu projeye itiraz etmesinin başlıca nedeni, bu boru hattının Hazar petrol ve doğal gazının transit yolları üzerindeki Rusya tekeli zayıflatacağı gerçeğidir. Moskova aynı zamanda, bu yolla Hazar bölgesindeki devletlerin kendi ekonomilerini Rusya'dan bağımsız olarak geliştirmelerinden de korkmaktadır³⁴.

Rusya'nın bölgenin enerji alanındaki ağırlığı ona ekonomik kazancın yanı sıra, siyasi kazançlar da sağlamaktadır. Öte yandan enerji ihtiyacının büyük bölümünün Rusya'dan karşılanması, bölge devletlerinin Moskova'ya bağımlılığını artırmaktadır. Bölge devletlerine ihraç ettiği doğalgazı sık sık keserek baskı kurmak, devletlerin iç enerji sektöründe özellikle elektrik enerjisinde Rusya Federasyonu sermayeli şirketlerin etkinliğini korumak, bu devletlerin doğalgaz ve petrol gibi kaynaklarını dışarıya taşımada bağımsızlığına engel olmak, Rusya'nın, bölge devletlerine yönelik enerji politikasının temelini oluşturmaktadır. Bölge devletlerinden Azerbaycan ve Gürcistan'ın yanı sıra Rusya'nın stratejik ortağı Ermenistan da zaman zaman enerji alanında Moskova'nın baskıları ile karşılaşmaktadır. Bu durum Güney Kafkasya devletlerini alternatif enerji hatları arayışına yöneltmektedir. Rusya'nın Gürcistan'ın enerji sektöründeki varlığı doğalgaz ve elektrik enerjisi olarak ortaya çıkmaktadır. Gürcistan'ın doğalgaz ihtiyacı büyük ölçüde Rusya'nın Gazprom ve İtera Şirketleri tarafından sağlanmaktadır. 2000 yılından başlayarak Rusya Gürcistan'a verilen doğalgazı aralıklarla durdurarak bunu bir baskı unsuru olarak kullanmıştır.

1990'lı yılların ikinci yarısından itibaren NATO ve Avrupa Birliği'nin Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesi post-komünist ülkelerin Avrupa'nın siyasi ve ekonomik hayatı ile bütünleşme imkanlarını da beraberinde getirmiştir. Gürcistan'ın da aralarında bulunduğu bazı ülkeler, BDT'ye üye olmalarına rağmen örgütte eşit statüde olmadıklarından, Rusya'nın ekonomik ve askeri-siyasi baskılarından kurtulmak için kendi aralarında örgütlenmeye karar verdiler. Bu örgütlenmenin bir başka amacı da, Hazar havzası enerji kaynaklarının dünya piyasalarına Rusya'nın tekelinde bulunan boru hatları ile değil, Ukrayna ve Gürcistan üzerinden dünya piyasalarına ulaşımını sağlamak

³⁴ Oktay Tanrısever, "Rusya–Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu mu?", **Stradigma.com**, Sayı 7, Ağustos 2003, s.3.

olmuştur. 10 Ekim 1997'de Strasburg'da Avrupa Birliği Zirve toplantısında, Azerbaycan, Gürcistan, Moldova ve Ukrayna devlet başkanları arasında yapılan görüşmede “GUAM” kurulmuştur. 24 Nisan 1999 tarihinde ise Özbekistan örgüte üye olmuş ve adı GUUAM olmuştur. Bu örgütün kurulmasının ekonomik ve siyasi açıdan büyük önemi vardır. Her şeyden önce GUUAM'a üye olan devletler BDT bünyesinde Rusya'nın baskılarına karşı koymak için siyasi platformda birleşmiştir. Ayrıca, üye devletlerin Avrupa ve NATO ile işbirliği için bir fırsat ortaya çıkmıştır. GUUAM'ın 1997'de kurulmasına rağmen, üye ülkeler arasındaki işbirliği yeterince gelişmemiş ve GUUAM'ın bir örgüt olarak faaliyet göstermesi konusunda ciddi adımlar atılmamıştır³⁵.

Gürcistan, Eduvard Şevardnadze'ye Şubat 1998'de gerçekleştirilen suikast girişimi ve Gürcistan'da görev yapan dört BM görevlisinin kaçırlması olaylarının sorumlusu olarak Moskova'yı göstermiştir. Bunun üzerine iki ülke arasındaki ilişkiler daha da gerginleşmiştir³⁶.

Gürcistan'ı kendi etki alanı içinde tutmak için Moskova, 5 Aralık 2000 tarihinde Gürcistan vatandaşlarına vize uygulamasına başlamıştır³⁷. Yeni vize uygulamasıyla, Abhazya ve Güney Osetya sakinlerinin vizesiz seyahat hakkı devam ettirilmiş ve isteyenlere Rus pasaportu verilmiştir. Bu insanların, Gürcistan'ın başka yerlerinde yaşayan halklardan farklı bir şekilde muamele görmesi Gürcistan'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı bir meydan okuma izlenimi vermiştir. Rusya'nın uygulamaya koyduğu yeni vize rejimi, Rusya'da çalışan 500.000 kadar Gürcistan vatandaşını baskı altına almayı hedeflemiştir³⁸. Yeni vize rejimi Gürcistan'da işsizliği artırarak, yoksulluğun daha da büyümesine ve Gürcistan ekonomisinin zayıflamasına neden olmuştur. Bu uygulamalar, Gürcistan'ın RF'yi bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne karşı ana tehdit kaynağı olarak görmesine neden olmuştur.

³⁵ GUUAM için bkz, Hatem CABBARLI, “GUUAM: Bölgesel İşbirliği Açısından Yeni Bir Fırsat mı?”, **Stradigma.com**, Sayı 6, Temmuz 2003, s.20-26.

³⁶ **Cumhuriyet**, , 24 Şubat 1998.

³⁷ Kamil Ağacan, “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye Gürcistan İlişkileri”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der: İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.430.

³⁸ **Cumhuriyet**, 26 Ocak 1994.

Gürcistan, bağımsızlığını ilanından itibaren Güney Osetya ve Abhazya sorunlarıyla uğraşmaktadır. Yaşanan çatışmalarda bugüne kadar binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Bu etnik çatışmalar, Moskova'nın Gürcistan üzerindeki en etkin kontrol aracı olmuştur. RF, Gürcistan karşısında Abhazlar'ı destekleyerek Gürcistan'ı BDT'ye katılmaya ve askeri üs vermeye zorlamıştır. RF, 1990'lar boyunca Güney Kafkasya'ya yönelik gerginlikleri tırmandırma, Gürcistan ve Azerbaycan'da kendine bağlı gruplar oluşturma ve ayrılıkçı hareketleri destekleme politikası izlemiştir. Yaşanacak karmaşa sebebiyle, Batılı sermayenin ve ülkelerin bu bölgeye girmesinin engelleneceği, kendi iç sorunlarını çözen RF'nin tekrar bu bölgeye döneceği varsayılmıştır. Batılı devletlerin bu bölgeye girmesi ve nüfuz elde etmesi engellenemediği gibi, ayrılıkçılığa verdiği destek Gürcü halkında yoğun bir Rus nefretine sebep olmuştur³⁹.

RF Gürcistan'ı, topraklarını uluslararası teröristlere Çeçenistan'da savaşabilmeleri için kullanılmakla suçlamıştır. Moskova ayrıca, Gürcistan'ın RF-Gürcistan sınırı boyunca uzanan Pankisi Vadisi'nde üsler açarak, Çeçenler için güvenli bir ortam sağladığını iddia etmiştir. RF'nin Gürcistan'ı terörizme destek vermekle suçlaması, 11 Eylül olaylarının etkisinin sürdüğü bir döneme denk gelmiştir. Rusya'nın Tiflis üzerindeki baskısı, RF Başkanı Putin'in 11 Eylül 2002'de dünya liderlerine bir mektup yazarak, Gürcistan'ın aldırılmazlığı ve Rusya'nın Birleşmiş Milletler Şartı'ndan kaynaklanan, kendini müdafaa etme hakkını kullanarak operasyon düzenlemesine izin vermediğinden dolayı Gürcistan'ı şikayet etmesiyle daha da artmıştır.

RF'nin Güney Kafkasya politikasının başlıca unsurlarından birisini bölgedeki Rus askeri üsleri oluşturmaktadır. 1993 Kasım'ında "Karaganov Doktrini" olarak açıklanan askeri doktrinine göre, Kızıl Ordu'nun BDT'nin iç güvenliğinden de sorumlu olduğu ve bu yüzden gerektiğinde ülke dışında RF askerlerini konuşlanabileceği kabul edilmiştir. Bu çerçevede RF Gürcistan'da olduğu gibi Orta Asya ve Kafkasya'da askeri üsler edindi⁴⁰.

³⁹ Kamil Ağacan, "Değişim Zamanı: Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz**, Sayı 61, Mayıs 2005, s.53.

⁴⁰ Okan Mert, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.169-170.

Gürcistan'ın BDT'ye katılmasından sonra Moskova ve Tiflis arasında 20 Mart 1995 tarihinde imzalanan anlaşmaya göre; Rusya, Gürcistan'daki SSCB zamanından kalan dört askeri üssün yasal haklarını 2020 yılına kadar kazanmıştı. Zaman içinde Tiflis bu anlaşmada bazı değişiklikler yapmak istemiş ve bu Rus üslerinin kapatılmasını talep etmiştir. 16 Temmuz 1998 tarihinden itibaren deniz, 16 Kasım 1999 tarihinden itibaren de kara sınırlarının kontrolünü RF'den devralmıştır. 17–18 Kasım 1999 tarihlerinde İstanbul'da gerçekleştirilen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Zirvesi'nde Rusya, üzerinde yoğunlaşan uluslararası baskılar sonucunda 1 Temmuz 2001'de Vaziani (Tiflis yakınında) ve Gudauta'daki (Abhazy'a'da) askeri üslerini kapatmayı kabul etmiştir. İstanbul Anlaşması'na göre, 2003–2004 yıllarında da Batum ve Ahılkelek'deki üslerin de kapatılması için görüşmelerin başlatılması öngörülmüştür. Gürcistan'ın konuyu her gündeme getirişinde, Rusya, üsleri boşaltmak için 10–15 seneye ve büyük maddi desteğe ihtiyacı olduğunu ifade etmiştir. Bu askeri üslerin kapatılmasını finanse etmek amacıyla Washington, Moskova'ya 10 milyon dolar yardımda bulunmayı vaat etmiştir⁴¹.

RF, Vaziani ve Gudauta'daki üslerindeki askeri ekipmanını Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA) sınırlarına uygun olarak 2000 yılı sonuna kadar çekmesine rağmen, Moskova kalan iki üssü kullanmaya devam etmek istediğini dile getirmeye başlamıştır. Daha önceki vaatlerinin aksine, Batum ve Ahılkelek'deki askeri üslerin kapatılmasıyla ilgili görüşmeleri kesmiştir. Moskova bu durumuna gerekçe olarak Gürcistan'ın politik açıdan istikrarsız ve güvensiz ortamında bu askeri üslerin bir istikrar unsuru olduğunu ileri sürmüştür. Kadife Devrim sonrası ABD, Colin Powel ve ardından Donald Rumsfeld aracılığı ile Batum ve Ahılkelek Rus askeri üslerinin AKKA Antlaşması gereği boşaltılmasını Rusya'ya hatırlatmıştır. Rusya'nın cevabı; önce üsleri boşaltmayacağı yönünde olmuş, iki üssün kapatılmamasını, üslere ve personele yönelik şiddet içeren bir davranışın kötü sonuçlar doğurabileceğini belirtmiştir. Daha sonra ise Rusya, üsleri boşaltmak ve yeni garnizonlar

⁴¹ Oktay Tanrısever, “Rusya–Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu mu?”, **Stradigma.com**, Sayı 7, Ağustos 2003, s4.

kurmak için Gürcistan'dan 500 milyon dolar istemiştir. Bunun üzerine ABD Tiflis'e yardım edeceğini dile getirmiştir⁴². Gürcistan'daki RF varlığı Güney Kafkasya Rus kuvvet Grubu'na bağlı olarak görev yapmaktadır. Bu kapsamda Gürcistan'da RF ait; Batum'da 12 nci Üs, Ermenilerin yoğun yaşadığı Ahılkelek'de 62 nci Askeri Üs ile Tiflis'te 142 nci Tank Onarım Fabrikası bulunmaktadır. Bu birliklerde yaklaşık 3665 RF askeri personeli görev yapmaktadır. Ayrıca Gürcistan'da, Barış Gücü adı altında 2000 kişi Abhazya'da, 500 kişide Güney Osetya'da olmak üzere toplam 2500 kişilik RF askeri gücü bulunmaktadır.

15 Mart 2005'te Gürcistan Parlamentosu'nun, "*Rusya'nın, Gürcü topraklarındaki aktif kullanımda olan üslerini boşaltması için son tarihin 1 Ocak 2006 olduğunu*" kaydeden kararnameyi onaylaması ve eğer Rusya, bu karar doğrultusunda gerekli işlemleri başlatmazsa 16 Mayıs 2005 itibariyle, üslere abluka uygulanacağını açıklamasıyla, konuya ilişkin gerginlik tırmanmıştır. İfade edilen 16 Mayıs 2005 tarihinin hemen öncesinde, Rus ve Gürcü yetkililer konuya ilişkin görüşmeleri başlatmış, fakat üslerin boşaltılacağı son tarih konusundaki uzlaşmazlıklar devam etmiştir. Rusya, üsleri boşaltmak için asgari dört yıla ihtiyacı olduğunu savunurken, Gürcistan, üslerin 2006 sonuna kadar boşaltılması gerektiğinin üzerinde durmuştur. Gürcistan Dışişleri Bakanı Salome Zourabichvili'nin 25–26 Nisan 2005 tarihleri arasında gerçekleştirdiği Moskova ziyaretinde, RF ile mutabakata varılmıştır. Buna göre RF, Batum ve Ahılkelek'teki üslerden çekilme işlemlerine hemen başlayacak ve bu süreç en geç 1 Ocak 2008'de bitirilmiş olacaktır⁴³.

Moskova; enerji hatları, askeri üsler, vize uygulaması ve uluslararası terörizm konularında izlediği politikalarla kendi hegemonyasını Gürcistan'a açıkça dikte ettirmeye çalışmıştır. Ancak, bu politikalar Tiflis'in RF yanlısı değil, Batı yanlısı bir dış politika takip etmesine yol açmıştır. Tiflis, RF'nin baskılarına karşı bir denge oluşturmak için ABD, AB ve Türkiye ile olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelmiştir. Bu durum RF'nin bugüne kadar izlediği Gürcistan politikasında başarısız olduğunu

⁴²Cumhuriyet, 15 Ocak 2004.

⁴³Burcu Gültekin, "Prospects For Regional Cooperation on NATO's South Eastern Border Developing a Turkish-Russian Cooperation in South Caucasus", **NATO Manfred Wörner Fellowship Final Report 2004 / 2005**, s.76.

göstermektedir. Mikhail Saarkaşvili, bu durumu şöyle yorumlamıştır:

“Çünkü Rusya çok hassas bir dönemden geçiyor. Sovyetler bir imparatorluktu, dağıldı. Bu biraz da insanın ayağının kesilmesine benziyor. Yara iyileşinceye kadar kesilen yer acıyor. İmparatorluk dağılınca Rusya onurunun kırıldığı duygusuna kapıldı. Bazı Rus politikacılar onuru yeniden kazanmak için imparatorluğu tekrar kurmak gerektiğini düşünüyor. Ama Rusya asıl bu imparatorluk düşünden kurtulabilirse daha sağlıklı gelişir, çağdaş, güçlü bir Avrupa ülkesi haline gelir. Bu süreçte biz de ek sorunlar yaratmak, onları kızdırmak istemiyoruz. Ama sonuçta bağımsız bir ülkeyiz. Büyük bir ülkenin küçük bir ülkeyle nasıl ilişki kurması gerektiğini merak edenler Türk-Gürcü ilişkisine baksın⁴⁴.”

C- AVRUPA BİRLİĞİ

Dünya üzerinde etkinliği her geçen gün artan AB, uluslararası hukuk, insan hakları, eşitlik ve çok taraflılık ilkelerini ön plana çıkarması sayesinde Güney Kafkasya devletleri tarafından saygı duyulan ve güvenilen bir güçtür. Uluslararası hukuku ön plana çıkarması AB'nin faaliyetlerine meşruiyet kazandırmaktadır. Bu durum AB'nin anlaşmazlıkların çözülmesi hususunda tercih edilen bir unsur haline gelmesini sağlamaktadır. Ancak bugün AB'nin sorunlara çözüm bulmada kullanabileceği araçlar daha ziyade iktisadidir.

Soğuk savaş sonrası Balkanlar'da ortaya çıkan çatışmalar ve AB'nin Doğu Avrupa ile entegrasyona verdiği önem, Güney Kafkasya'ya olan ilgisinin geçici bir süre zayıflamasına neden olmuştur⁴⁵. Güney Kafkasya'daki devletler açısından AB, kendi

⁴⁴ **Milliyet**, 30 Ocak 2006.

⁴⁵ Ahmet Dörtbudak, “Türk Cumhuriyetlerinin AB ile ilişkileri”, **Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri** (der: Mim Kemal Öke), Alfa yay., İstanbul, 1999, s.252.

aralarındaki ve özellikle de kendi ülkeleri içindeki sorunların çözülmesi açısından tercih edilir bir ortak konumundadır. Ancak bu bölgedeki sorunların karmaşıklığı ve sorunlara başta bölge güçleri olmak üzere büyük güçlerin de ilgili olması AB açısından bir engel oluşturmuştur. AB, bölge ülkeleri ve özellikle de RF ile ilişkilerini bozacak bir siyaset arayışına girmemiştir. Kafkasya'yı RF'nin nüfuz alanı olarak görmesi, AB'nin “*ekonomik bir dev ama politik bir cüce*” olduğu yönündeki görüşlerin güçlenmesine neden olmuştur. Çünkü AB, bölgeye RF'den daha fazla kaynak ayırmaktadır⁴⁶.

Avrupa'nın Kafkasya'daki gelişmelere duyduğu ilgi, Orta Asya ve Kafkasya cumhuriyetlerinin doğuşuyla ortaya çıkmıştır. AB, 1990 yılında BDT üyesi 11 ülke ve Gürcistan'da sürdürülen ekonomik reform ve kalkınma sürecine destek olmak dünya ekonomisi ile bu ülkelerin bütünleşmesine yardımcı olmak üzere “*TACIS*” programını benimsemiştir. Programın başlıca amacı AB ile bahse konu devletler arasındaki iktisadi ve siyasi ilişkilerin verimli ve uyumlu bir biçimde gelişmesi yoluyla bu ülkelerde siyasi özgürlük ve iktisadi refahın gelişmesini sağlamaktır. TACIS bu hedeflere ulaşmaları amacıyla devletlere finansman sağlamaktadır. AB, 90'lı yıllar boyunca, TACIS programı içerisinde Güney Kafkasya ülkelerine 1 milyar avro kadar yardımda bulunmuştur⁴⁷. TACIS desteği üç şekilde sağlanmaktadır: bölgesel işbirliği programı, ulusal düzeyde uygulanan bölgesel destek programı ve yoksulluğun azaltılması programı⁴⁸.

Haziran 1994'de Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nde kabul edilen “*Reddemann Raporu*” ile Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'ın Avrupa'nın coğrafi sınırları içinde yer aldığı tezi kabul edilmiş ve bu ülkeler Avrupa Konseyi'nin genişleme perspektifi içinde yer almıştır. Gürcistan 1 Şubat 1999 tarihinde Avrupa Konseyi'ne kabul edilmiştir⁴⁹. Delegasyon Avrupa Komisyonu'nun diplomatik bir misyonu olarak Gürcistan ve Ermenistan'da faaliyet göstermektedir. Merkezi Tiflis'te bulunan delegasyonun Erivan'da bir ofisi mevcuttur. Delegasyonun amacı Ermenistan

⁴⁶ Mahmut N. Sezgin, “AB'nin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz**, Sayı 43, Kasım 2003, s.63.

⁴⁷ Gareth Winrow, “Turkey and EU and the South Caucasus”, **Insight Turkey**, Number 6/2, April-June 2004, s.16.

⁴⁸ www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/rsp2/ - 13 Temmuz 2005

⁴⁹ Ali Faik Demir, **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003, s.154.

ve Gürcistan'da AB politikalarının yürütülmesini sağlamak ve bu ülkelerdeki gelişmeleri ve politikaları takip ve analiz ederek düzenli raporlar hazırlamaktır.

22 Haziran 1999'da Lüksemburg'da Güney Kafkasya ülkeleri ile düzenlenen zirvede AB, bölgeye verdiği ekonomik ve politik değeri açıkça dile getirmiştir. 22 Haziran 1996 tarihinde imzalanan ve 1 Temmuz 1999'da yürürlüğe giren “*Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması*” (OİA) ile AB ve Gürcistan arasında, bu ülkenin demokratik ilkelere, kanunlara ve insan haklarına vereceği destek çerçevesinde serbest pazar ekonomisinin teşvik edilmesi ve güçlendirilmesi hedeflenmiştir⁵⁰.

19-20 Haziran 2003 tarihleri arasında düzenlenen Selanik Zirvesi'nde, Güney Kafkasya ülkelerinin “*Genişletilmiş Avrupa*” konseptinin dışında bırakılmasına rağmen, AB'nin bölgeye olan ilgisi azalmamıştır. 7 Temmuz 2003 tarihinde, AB'nin bölgede daha etkin bir politika izleyebilmesi için Finlandiyalı diplomat Heikki Talvitie, AB'nin “*Güney Kafkasya Özel Temsilcisi*” olarak atanmıştır⁵¹.

Avrupa Komisyonu Delegasyonu, Avrupa Komisyonu'nun diplomatik bir misyonu olarak Gürcistan ve Ermenistan'da faaliyet göstermektedir. Merkezi Tiflis'te bulunan delegasyonun Erivan'da bir ofisi mevcuttur. Delegasyonun amacı Ermenistan ve Gürcistan'da AB politikalarının yürütülmesini sağlamak ve bu ülkelerdeki gelişmeleri ve politikaları takip ve analiz ederek düzenli raporlar hazırlamaktır.

Barış ve huzur içinde yaşayan güvenli bir Avrupa yaratma politikalarının bir gereği olarak, SSCB'den ayrılan Doğu Avrupa ülkelerini NATO'ya dahil ederek RF ile arasında bir tampon bölge oluştururken, enerji kaynakları bakımından zengin olan Kafkasya'nın kontrol altında bulundurulması, ekonomik yönden güçlü bir Avrupa'nın devamlılığı açısından AB politikalarının doğal bir sonucu olarak görülmektedir.

AB 2003 yılından itibaren Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) kapsamında fiili olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde görev almaya başlamıştır. Bu bölgelerden biri de Gürcistan'dır. AB, 28 Haziran 2004 tarihinde AGSP kapsamında ilk

⁵⁰ www.europa.eu.int/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm - 22 Kasım 2005

⁵¹ Gareth Winrow, *a.g.m.*, s.64.

defa hukukun üstünlüğü misyonu hareketına başlama kararı almıştır. EUJUST THEMIS adı verilen hareket 16 Temmuz 2004 tarihinde başlatılmıştır ve yaklaşık olarak 12 ay sürmesi öngörülmektedir. Harekat kapsamında kıdemli ve oldukça tecrübeli personel, bakanları, üst düzey yetkilileri ve merkezi hükümetteki uygun kurumları desteklemekte, bunlara danışmanlık yapmaktadır.

Gürcistan, 19 Nisan 2004 tarihinde ülkedeki kamu kurum ve kuruluşlarına Gürcistan bayrağının yanında AB bayrağının asılmasına da karar vermiştir. Bu karar Gürcistan hükümetinin AB'ye girme isteğini göstermektedir⁵².

AB ülkeleri; öncelikle Orta Doğu petrollerine alternatif olarak Kafkasya enerji kaynaklarının Avrupa'ya entegrasyonunu sağlamak için INOGATE (Interstate Oil and Gas to Europe) petrol ve doğal gaz projesini gerçekleştirmek istemektedir. AGİT kararları gereği bölge ülkelerinde çağdaş ve insan haklarına dayalı demokratik rejimler kurularak, uluslararası sermayenin serbestçe hareketine de olanak sağlayan geniş bir ekonomik pazar yaratılmasına çalışmaktadır.

AB ile Gürcistan arasında aşağıdaki proje ve programlar sürdürülmektedir⁵³:

TRACECA Projesi

AB tarafından yapılan iç değerlendirmeler sonucunda, Orta Asya ve Kafkasların Avrupa güvenliğine ve ekonomik hayatına direkt veya dolaylı katkılar sağlayabileceği dikkate alınmıştır. Bu bölgelerdeki potansiyelin kullanılması amacıyla, 1993 yılında beş Orta Asya cumhuriyeti ile üç Kafkasya cumhuriyetine (Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan) yönelik olarak Avrupa-Kafkaslar-Orta Asya koridorunda antik “İpek Yolu”nun canlandırılması için başlatılan Avrasya Ulaşım Koridoru Projesi (TRACECA)'nin gerçekleştirilmesine yönelik çalışma başlatılmıştır. Bu girişimin sponsorluğunu AB yapmaktadır. TRACECA adlı bu proje ile Karadeniz, Kafkasya ve Hazar Denizi yoluyla Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanan bir ulaştırma koridorunun

⁵² Hasan Kanbolat, “2004 Yılında Doğu ile Batı Arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu'da Gelecek Batı'da mı?”, **Stratejik Analiz**, C.5., Sayı 56, Aralık 2004, s.60.

⁵³ www.europa.eu.int/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm - 22 Kasım 2005

gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir. 21nci yüzyılın ipek yolu olarak nitelendirilebilecek bu projeye bölge cumhuriyetler; Avrupa ve dünya piyasalarına, Moskova üzerinden geçen geleneksel güzergahın dışında alternatif bir rotadan ulaşabilecekler, bu ülkelerin politik ve ekonomik bağımsızlıklarını güçlendirebileceklerdir.

Söz konusu proje ile ilgili olarak düşünülen tüm güzergahlar, Gürcistan'a siyasi olduğu kadar ekonomik alanda da büyük fırsatlar sunacaktır. Batı ile entegre olan bir Gürcistan'ın ekonomik alanda kalkınması daha hızlı gerçekleşebilecek, kalkınmasını tamamlamış bir Gürcistan'ın Türkiye'nin Doğu Anadolu bölgesindeki sınır ticaretine olumlu katkıları bugün olduğundan daha fazla miktarda gerçekleşebilecektir. Bu proje çerçevesinde kara yolları, demiryolu ağları, limanlar ve bir hava koridoru oluşturularak bölgenin yeni bağımsız devletlerine olan ulaşımın, RF ve İran'ı dışlayacak şekilde sağlanması amaçlanmaktadır⁵⁴. Rusya üzerinden ilerleyen kuzey koridoru ile Türkiye-İran üzerinden ilerleyebilecek güney koridoruna alternatif yaratarak bölge ülkelerinin bağımsızlığını güçlendirilecektir. Gürcistan'dan Kazakistan'a uzanan ulaşım koridoru ile Avrupa'nın Orta Asya'ya bağlanması Avrupa için son derece stratejik konum teşkil etmektedir⁵⁵.

1- Avrupa Halkları İnsani Yardım Programı -ECHO

Program 1993 yılında başlamıştır. Programın başlıca odaklandığı konu SSCB'nin dağılmasının ortaya çıkardığı sıkıntılar ve iç savaşın etkileri ile başa çıkmaktır. Bu kapsamda Gürcistan 91,35 milyon avro yardım almıştır.

2- Gıda Güvenlik Programı - FSP

Programın amacı, ulusal hükümetlerin yapısal düzenleme çabalarını desteklemek ve yoksulluğu azaltma strateji belgesi'nin uygulanmasını sağlamaktır.

⁵⁴ Mahmut Niyazi Sezgin, **a.g.m.**, s.62.

⁵⁵ Ali Faik Demir, **a.g.e.**, s.155.

Program kapsamında Gürcistan'a ise 84 milyon avro yardım yapılmıştır.

3- İstisnai Finansal Destek Programı - EFA

Program ödeme dengesinin sağlanması ve bütçeye yardım sağlama programıdır. EFA'nın amacı siyasi ve iktisadi reformların desteklenmesi olarak özetlenebilir. EFA, IMF ve Dünya Bankası ile ortaklaşa yürütülmektedir. Program genellikle uzun vadeli borç, hibe yada her ikisinin bir bileşimi şeklinde gerçekleşir. Bu yardımın gerçekleşmesi için yardımın yapılacağı devletin bir takım siyasi ve iktisadi şartları yerine getirmesi beklenmektedir. 1998-2004 döneminde Gürcistan 110 milyon avro borç ve 65 milyon avro hibe almıştır.

4- Demokrasi ve İnsan Hakları İçin Avrupa İnsiyatifi - EIDHR

Program 1994 yılında başlatılmıştır. Bu program AB üyesi olmayan ülkelerde insan hakları ve demokrasiyi teşvik etmek amacıyla kurulan bir fon oluşturma programıdır. Bu kapsamda AB bütçesinden her sene 100 milyon avro bu programa ayrılmaktadır. AB, Gürcistan'da 2004 yılında yapılan seçimleri 2 milyon avro yardım yaparak desteklemiştir⁵⁶.

1 Mayıs 2004 tarihindeki AB'nin son genişlemesinden sonra daha sıkı ilişki ve işbirliğine imkan verebilecek bir politikayı hayata geçirmek amacıyla, 2003 Haziran'ında "Daha Geniş Avrupa" programı hayata geçirilmiştir. 14 Haziran 2004 tarihinde, başta program kapsamına alınmayan Güney Kafkasya devletleri de programa dahil edilmiştir. AB'nin bundan dolayı, bu ülkelerde bulunan Abhazya ve Güney Osetya gibi çatışma bölgelerindeki sorunların çözülmesinde ve reformların gerçekleştirilmesinde daha aktif bir politika izlemesi beklenmektedir⁵⁷.

⁵⁶ **European Union in The World, Working For Peace, Security and Stability**, EU yay., Brüksel, 2005, s.29.

⁵⁷ Hasan Kanbolat, "2004 yılında Doğu ile Batı Arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu'da Gelecek Batı'da mı?", **Stratejik Analiz**, Sayı 56, Aralık 2004, s.52-53.

IV - TÜRKİYE – GÜRCİSTAN İLİŞKİLERİ

A- GÜRCİSTAN'IN TÜRKİYE İÇİN ÖNEMİ

Güney Kafkasya bölgesinin Karadeniz'e çıkışı olan Gürcistan'ın Türkiye için önemi, Güney Kafkasya'nın Türkiye için arz ettiği jeopolitik ve jeostratejik önem içerisinde incelenmelidir.

1. Coğrafi Bakımdan Türkiye İçin Önemi

Güney Kafkasya, Anadolu coğrafyasının doğal bir uzantısı durumundadır. Doğu ve Batı, Kuzey ve Güney arasında geçiş bölgesi olma özelliğine sahip olan Kafkasya'nın, Türkiye için özel bir stratejik önemi vardır. Bu nedenle Türkiye'nin stratejik ilgi alanı Kafkasya'ya kadar uzanmaktadır. Türkiye'nin güvenliği, ekonomik geleceği ve Türk dünyasına yönelik politikaları açısından Kafkasya hayati bir öneme sahiptir.

Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılından itibaren, Çarlık Rusyası'nın bölgede gittikçe artan nüfuzu ve hakimiyeti sonucu güney Kafkasya, Rus saldırılarının yığınak bölgesi ve çıkış noktası olmuştur⁵⁸. SSCB'nin, 7 Kasım 1945 yılında süresi dolan “*Dostluk ve Saldırmazlık Anlaşması*”nın yenilenebilmesi için Kars ve Ardahan'ın kendisine verilmesini istemesi, bölgenin stratejik önemini açıkça ortaya koymuştur⁵⁹.

⁵⁸ Coşkun Şahinoğlu, **Rusya Federasyonu'nun Yeni Siyasi ve Askeri Doktrinleri Göz Önüne Alındığında Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasındaki Mücadele Alanları Neler Olabilir?**, Hava Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002, s. 71.

⁵⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge yay., C.II, Ankara, 2004, s.253.

Kafkasya, iki deniz arasında bir boyun görevi görmektedir. Hazar Denizi, Don ve Volga nehirleriyle Karadeniz'e bağlanmaktadır. Bu konumuyla Kafkasya, Asya ile Avrupa arasında bağlayıcı bir jeostratejik köprüye dönüşmektedir. Söz konusu bağlantıyı, 21. yüzyılın modern "İpek Yolu" olarak değerlendirmek mümkündür.

2- Siyasi Açıdan Türkiye İçin Önemi

Soğuk Savaş sonrası bölgenin stratejik değeri daha çok artmış ve Güney Kafkasya, tüm Avrasya'da istikrarın ve refahın sağlanabilmesinin anahtarı olmuştur. Avrasya için olan bu öneminin yanında, Güney Kafkasya Türkiye'nin güvenliği için de özel bir öneme sahiptir. Güney Kafkasya Türkiye'nin Orta Asya'ya açılan kapısıdır.

SSCB dağılmadan önce Rusya ve Türkiye'nin sınır komşuluğu vardı. SSCB'nin dağılması sonrası Türkiye'nin Rusya ile olan kara sınırı da ortadan kalkmıştır. Türkiye yeni sınır komşuları Gürcistan'la 276 km, Ermenistan'la 325 km ve Azerbaycan'la 18 km'lik sınıra sahip olmuştur⁶⁰. Türkiye'nin Güney Kafkasya bölgesi ile kara sınırının toplam uzunluğu 619 km'dir.

Türkiye'nin Gürcistan ve Azerbaycan'la ilişkileri olumlu yönde her geçen gün gelişmektedir. Diğer sınır komşumuz Ermenistan, "*asılsız soykırım iddiası*" nedeniyle düşmanca tavırlar sergilemektedir. Türkiye'nin Ermenistan'la olan ilişkilerini belirleyen diğer bir konu da "*Karabağ Meselesi*"dir. Bu sorunlardan dolayı, Türkiye'nin Güney Kafkasya politikasının merkezinde Azerbaycan ve Gürcistan bulunmaktadır. Türkiye, her üç ülkenin de bağımsızlıklarını desteklemiş ve Güney Kafkasya ülkelerinin toprak bütünlüklerini koruyarak gelişmelerini Türkiye'nin ve Kafkasya'nın güvenliği için gerekli görmüştür.

Güney Kafkasya, uzun süre Osmanlı İmparatorluğu'nun idaresi altında

⁶⁰ Burcu Gültekin, "Prospects For Regional Cooperation on NATO's South Eastern Border Developing a Turkish-Russian Cooperation in South Caucasus", **NATO Manfred Wörner Fellowship Final Report 2004 / 2005**, s.10.

kalmıştır. Bu nedenle Türkiye'nin bölge ülkeleriyle siyasi ve ekonomik bağların dışında, etnik ve kültürel bağları da bulunmaktadır. Bu bağlar bölgenin, Türkiye'nin dış politikasında ve Türk kamuoyunda önemli bir yere sahip olmasını sağlar. Aynı faktörlerden dolayı Güney Kafkasya, RF ve İran için de benzer bir konuma sahiptir. Bölgeye sınırı bulunmayan ABD ve AB de, bölgede hakim olma mücadelesi vermektedir. Bu yüzden Güney Kafkasya'da yaşanan olaylar sadece bölgesel boyutta kalmamakta, dünya gündeminde yer almaktadır.

Rusya'nın güney Kafkasya'da hakimiyetinin azalmasıyla Türkiye'nin önüne çok önemli stratejik fırsatlar çıkmıştır. Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan için tüm imkanlarını kullanmaya başlamış ve bu ülkeler üzerinde etki alanı kurabilmek için yeni yaklaşımlar ve yeni yollar aramaya yönelmiştir⁶¹. Bölgesel güç olmanın önem kazanması üzerine Türkiye, bölgesel konuları daha yakından takip etmeye başlamıştır. Türkiye, bölge ülkelerinin, NATO, AGİT ve Avrupa Konseyi gibi Avrupa-Atlantik ve KEİT gibi bölgesel örgütlerle bütünleşmelerini aktif bir biçimde desteklemiştir. Bu desteğin temel nedeni, Türkiye'nin bağımsızlığını yeni kazanan bu cumhuriyetlerin güçleneceğine ve RF'nin etkisinin bu bölgede kırılacağına olan inancı olmuştur⁶².

Bağımsızlığı perçinlenen ve dostane ilişkiler kurulan bir Gürcistan sayesinde, Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya coğrafyasına sunabileceği imkanlar büyük oranda artmış ve yeni pazarlar ortaya çıkmıştır. Türkiye, mevcut kara ve demir yollarına yenilerinin eklenmesiyle Gürcistan üzerinden "*Türkistan*" coğrafyasına kolayca erişip çok yönlü ilişkiler içine girebilme imkanı kazanmıştır. Bu cumhuriyetler için de bu bağlantı Batı ile ilişkilerini geliştirmede, Rusya'ya olan bağımlılıklarını azaltmada ve bağımsızlıklarını sağlamlaştırmada hayati öneme haizdir.

Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Azerbaycan'ın sahip olduğu petrol ve doğal gaz rezervleri, enerji kaynaklarını çeşitlendirmek isteyen Batı ve Türkiye için ayrı bir önem arz etmektedir. Güney Kafkasya, Soğuk Savaş sonrası Avrasya'da kurulan enerji

⁶¹ Ali Faik Demir, **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003, ss.269-270.

⁶² İdris Bal, "Türkiye-Ermenistan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, ss.398-405.

koridorlarının da kesiştiği noktada bulunmaktadır. BTC petrol boru hattı, BTE doğal gaz boru hattı bölgeden Türkiye'ye uzanmaktadır. Bu hatlarla, ileride Kazakistan ve Türkmenistan petrol ve doğal gazlarının da taşınması muhtemel gözükmektedir⁶³. Bu enerji koridorlarının Türkiye üzerinden Batı pazarlarına ulaşabilmesi için Gürcistan kilit ülke konumundadır.

Bilinen tarih boyunca, kimi zaman sayısız büyük mücadelelere sahne olmuş, kimi zamanlar da nice büyük göçlere yol veya barınak sunmuş olan Kafkasya, şimdilerde Orta Asya ve Hazar havzasının zengin enerji kaynaklarını batıya pompalayacak bir şah damarını andırmaktadır⁶⁴.

Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin yer aldığı Türkistan bölgesinin taşıdığı jeopolitik değer, Güney Kafkasya'nın jeopolitik önemini daha da artırmaktadır. Çünkü bu bölge, kıtanın tam ortasında bulunmakta ve kıtanın bütün istikametlerdeki iç bağlantılarının kavşak noktasını oluşturmaktadır. Türkistan'ı aşmadan Asya'yı içeriden, bir boydan bir boya kat etmek mümkün değildir. Asya kıtası içinde Türkistan'ı dikkate almayan bir politika düşünülemez⁶⁵. Güney Kafkasya; Türkiye ve Batı'nın, Türkistan coğrafyasına ulaşabileceği geçiş koridorudur.

BTC Petrol Boru Hattı'na Batı'nın verdiği destek; hattın geçtiği Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye arasında RF ve İran'ın etki alanından uzak, istikrarlı bir enerji koridoru oluşturma isteğinden kaynaklanmaktadır. Bu hattın akacak petrolün Batı pazarlarına ulaşabilmesi, Güney Kafkasya ülkelerinde sağlanacak istikrara bağlıdır. BTC hattına karşı olan RF, istikrara engel olan birçok olaya karışmıştır.

Zbigniew Brzezinski; bilinen enerji kaynaklarının dörtte üçüne sahip bulunan Avrasya'da, Azerbaycan'ı 50'yi aşkın ülke arasında 5 jeopolitik mihverden birisi olarak nitelmiş ve bu düşüncesini şöyle belirtmiştir: *"Sınırlı büyüklüğüne ve sınırlı nüfusuna karşın dev enerji kaynaklarıyla Azerbaycan, jeopolitik olarak çok önemlidir. O, Hazar*

⁶³ A.g.m., s.399.

⁶⁴ Suat İlhan, **Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara, 1997, s.98.

⁶⁵ Coşkun Şahinoğlu, a.g.e., s.72.

Denizi dibindeki ve Orta Asya'daki zenginlikleri içine alan bir şişenin mantarıdır. Orta Asya Cumhuriyetlerinin bağımsızlığı, Azerbaycan'ın tamamen Moskova'nın kontrolüne girmesi durumunda hiç bir anlam taşımaz. Azerbaycan'ın bağımsızlığı bir kez sıfırlandığı zaman, Azerbaycan'ın kendisine ait ve çok önemli petrol kaynakları da Rus kontrolü altına girer. Batı pazarlarına, Rus kontrolü altında olmayan topraklardan geçen petrol hatlarıyla bağlanan bağımsız bir Azerbaycan, aynı zamanda ileri ve enerji tüketen ekonomilerden, enerji zengini Orta Asya Cumhuriyetlerine büyük bir geçiş yolu olur⁶⁶."

Azerbaycan ve Gürcistan, Türkiye'nin stratejik ortaklarıdır. Türkiye'nin bu ülkelere verdiği destek sonucunda, Rusya-Ermenistan-İran düşey eksenini kesen Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan yatay jeopolitik eksenini doğmuştur⁶⁷. 29-30 Nisan 2002 tarihlerinde Trabzon'da düzenlenen "Gürcistan-Azerbaycan ve Türkiye Devlet Başkanları Üçlü Zirve Toplantısı" ile bu beraberlik resmileştirilmiştir⁶⁸.

Güney Kafkasya, günümüzde RF'nin ve Batılıların mücadele alanı haline gelmiştir. Azerbaycan ve Gürcistan'da iktidarlar değişmiş, yeni yönetimler iş başına gelmiştir. Gürcistan'da kurulacak olan bağımsız demokratik yapı, Türkiye'nin Kafkasya ile siyasal, ekonomik ve kültürel ilişkilerinin daha da geliştirilmesi için güvenilir bir dostluk kapısının açılmasını sağlayacaktır⁶⁹.

3- Ekonomik Açıdan Türkiye İçin Önemi

Türkiye'nin bölgeye yönelik en büyük çıkarlarından birisi de ekonomik çıkarıdır. SSCB'nin yıkılması sonrası ortaya çıkan Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri, çok zengin enerji ve maden kaynaklarına sahiptir. Bu değerli ekonomik

⁶⁶ Harp Akademileri Komutanlığı, **Dış Basın Bülteni**, Temmuz 2001, s.35.

⁶⁷ Kamil Ağacan, "Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri", **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der: İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, ss.431-432.

⁶⁸ Hasan Kanbolat, "Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Zirvesi ve Gölgedeki Ortak Ermenistan", **Stratejik Analiz**, C.2, Sayı:26, ss. 52-57.

⁶⁹ Necip Torumtay, **Değişen Stratejilerin Odağında Türkiye**, Milliyet yay., İstanbul, 1996, ss.198-200.

kaynaklar, Rusya'nın bu cumhuriyetler üzerindeki hakimiyetini kaybetmesiyle, Rusların tasarrufu dışına çıkmıştır. Petrol ve doğal gaz kaynaklarının RF'nin tekeli olmadan Gürcistan üzerinden Türkiye'ye ulaşması, Türkiye'nin diğer kaynaklara olan bağımlılığını azaltacak, Türkiye'nin jeopolitik önemini artıracak ve ekonomik girdi sağlayacaktır.

Her türlü işbirliği ve yatırım imkanının ortaya çıktığı bu coğrafya, Türkiye için ekonomik anlamda stratejik öneme sahiptir. Gelişmiş ülkeler ile olan ticaret açığı, bu ülkeler ile geliştirilecek ekonomik ilişkiler sayesinde giderilebilir; yani diğer ülkelerle ticarete uğranılan ekonomik kayıpların bu coğrafyada tersine çevrilmesi suretiyle, ekonomik atılımlar hızlandırılabilir. Her ne kadar Avrupa Birliği ile artan ekonomik işbirliği, gümrük birliği anlaşması, yoğun ticari faaliyetler olsa da, gelişmiş Batı ülkeleri ile olan ticari dezavantajın daha uzun yıllar giderilmesi mümkün değildir. Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve Kafkasya ülkeleri, Türk ihraç ürünleri için de çok önemli pazarlar durumundadır. Bu nedenle Türkiye'nin birinci ekonomik menfaati, Kafkasya ve Orta Asya ülkelerine yönelmesinde, ekonomik ilişkilerini her alanda geliştirmesindedir.

Avrasya coğrafyasıyla güçlü ekonomik ilişkiler geliştirebilen Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne karşı önemli bir avantaj kazanacağı ortadadır. Devamlı Türkiye'nin önüne türlü engeller çıkararak adaylık perspektifi vermek ve bir üyelik takvimi bile ortaya koymaktan imtina eden AB; kendisiyle olan ticaretini gittikçe Avrasya'ya kaydıran, yeni ekonomik işbirlikleri geliştiren ve önceliklerini yeniden gözden geçiren bir Türkiye'ye karşı daha fazla kayıtsız kalamayacaktır. Bu açıdan Avrasya ülkeleri Türkiye için adeta fırsatlar vitrinidir. Yeni açılımlar için türlü imkanlar vardır. Üstelik bu ülkeler zengin ekonomik kaynaklara sahip olduklarından potansiyel satın alma güçleri de mevcuttur.

4- Milli Güvenlik Açısından Türkiye İçin Önemi

RF'den Basra Körfezi'ne, Orta Doğu'ya ve Akdeniz'e uzanan stratejik bir mihver, önce Kafkasların kontrol altına alınmasını gerekli kılar ve buraya dayanarak büyük askeri harekatlara girişilmesini mümkün kılar. Ayrıca Anadolu'yu iki taraflı kuşatacak kesin sonuçlu bir kısaç hareketinin bir kolu Balkanlar üzerinden ve diğerkolu da Kafkaslar'dan geçer. Osmanlı İmparatorluğu'nun son yüzyılı içersinde Ruslar buna birkaç kez girişmiş fakat istedikleri sonucu alamamışlardır⁷⁰.

Güney Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmasının ardından Türkiye-Rusya kara sınırı da tarihe karışmıştır. Rus askeri güçleri Gürcistan ve Azerbaycan'ın kuzeyine ve Kuzey Kafkasya'ya kaydığı için, arada yaklaşık 200 km.lik bir mesafe bulunmaktadır. Böylece Doğu Anadolu bölgemiz üzerindeki Rus tehdidi önemli ölçüde azalmıştır.

Askeri açıdan bakıldığında, Soğuk Savaş döneminde yapılan askeri planlarda ani bir Sovyetler Birliği saldırısı için bu ülkenin sadece bir kaç günlük hazırlık süresine ihtiyaç duyduğu bilinmekteydi. Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile egemen devletler olarak ortaya çıkan ve arada tampon bölge oluşturan Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan, 400 yıllık Türk-Rus ortak sınırının da ortadan kalkmasına ve dolayısıyla Rusların Türkiye'ye olası bir saldırısı için gerekli hazırlık imkanlarının son derece zorlaşmasına sebep olmuştur. Bu durum Türkiye açısından önemli bir ferahlama sağlamış ve askeri imkan ve kabiliyetlerini, ülkenin içerde ve dışarıda sorunlu olduğu Güney ve Güneydoğusuna yeterli oranlarda yöneltmesine olanak sağlamıştır⁷¹.

Orta Asya ve Kafkasya'daki bağımsız devletlerin bağımsızlıklarını sürdürme çabaları, Türkiye'nin güvenliği ve Rus tehdidinin uzakta tutulması açısından son derece önemlidir. Bugün geçerli olmayan Rus askeri tehdidinin yeniden ortaya çıkmaması, RF'nin bu bölgelerde hakimiyet kuramamasına bağlıdır. Bölge ülkeleri ile askeri işbirliği anlaşmaları tesis edilmiş, Türkiye'nin taraf olduğu anlaşmalara dahil edilmeleri

⁷⁰ Okan Mert, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004, ss. 268-269.

⁷¹ Coşkun Şahinoğlu, **a.g.e.**, s.76.

ve aynı ittifak çatıları altına girmeleri Türkiye tarafından desteklenmiştir.

Gürcistan'ın ve Azerbaycan'ın bağımsızlıklarını pekiştirmeleri ve yeniden RF'nin etkisi altına girmemeleri Türkiye'nin güvenliği açısından son derece önemlidir. Gürcistan, geleceğe dönük ümitlerini büyük ölçüde, Orta Asya ve Hazar petrol ve doğal gazının topraklarından geçişinin daha da artıracığı jeopolitik önemine ve elde edeceği transit geçiş gelirlerine bağlamış bulunmaktadır. Kafkasların üç bağımsız ülkesinden birisi olan Gürcistan; hem Karadeniz'e, hem Türkiye'ye, hem Rusya'ya ve hem de Azerbaycan ile Ermenistan'a sınırları bulunan bir ülke sıfatıyla Orta Asya ve Avrupa arasında tam anlamı ile bir kapı/köprü özelliği taşımaktadır.

RF de bu durumun farkında olduğundan, bölgedeki askeri varlığını türlü bahaneler ile sürdürmeye çalışmıştır. BDT vasıtasıyla “*Yakın Çevre Doktrini*”⁷²ni uygulamaya çalışması, Kafkasya'yı arka bahçesi olarak görmesi, Gürcistan'daki askeri üslerini kapatmamakta direnmesi, Ermenistan ile ilişkilerini çok sıkı tutması ve bu ülkede askeri güç bulundurması bu yaklaşımını açıkça ortaya koymaktadır⁷³. Rusya'nın bu politikalarının temel amacı Kafkasya ve Orta Asya kapılarını Türkiye'ye kapatmak, kendi etkisini ve kontrolünü sürdürmektir. RF'nin bu yaklaşımı Türkiye'nin güvenliği için son derece sakıncalıdır.

RF başlangıçta BDT'ye katılmakta isteksiz olan Gürcistan'da “*Abaza, Acara, Ermeni ve Lezgi*” gibi etnik sorunları istismar ederek siyasi ve ekonomik baskı uygulamış Gürcistan'ı birliğe katılmaya mahkum etmiştir. Bunun sonucunda Gürcistan 1993 yılı sonunda BDT'ye katılarak RF ile askeri işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile RF, Gürcistan'da yeniden askeri üsler edinmek suretiyle, Türkiye sınırında asker bulundurmanın meşru gerekçesini elde etmiştir. Ermenistan ile zaten doğal müttefik olan RF, takiben Azerbaycan üzerindeki baskılarını artırmış, iktidar mücadelelerini kullanarak iktidar değişikliğini sağlamış ve nihayetinde Azerbaycan da BDT'ye katılmıştır.

⁷² Kamer Kasım, “Orta Asya ve Kafkasya Enerji Politikaları: Büyük Oyunun Parametreleri”, **Panorama**, Sayı:5, Haziran 2004, s.34.

⁷³ **Cumhuriyet**, 19 Ocak 1994.

Tüm bu gelişmeler ise Türkiye'nin aleyhine olarak yeniden dengelerin değişmesine neden olmuş, RF'nin tarihi yayılmacılık emellerinden vazgeçmeyeceğini bir kez daha kanıtlamıştır.

B- TÜRKİYE'NİN GÜRCİSTAN İÇİN ÖNEMİ

Günümüzde RF'nin, SSCB döneminde olduğu gibi Gürcistan'ı hakimiyeti altına alması mümkün görünmemektedir. Buna rağmen RF, Gürcistan'daki askeri üslerini boşaltmamakta direnmekte, etnik sorunların çözümünde yapıcı davranmamaktadır. RF bu tavırlarıyla, Tiflis'i sınırlayacak ve RF'nin egemen jeopolitik ve ekonomik konumunu saklı tutacak yeni bir ilişki tarzı peşindedir⁷⁴. Gürcistan dış politikası, Rus tehdidiyle baş edebilmek için ittifaklar politikasına yönelmiştir. Gürcistan gibi küçük bir ülkenin, RF'ye karşı tek başına mücadele edebilmesi mümkün değildir⁷⁵. Bu nedenle, bağımsızlığından itibaren kendisine destek olabilecek ve RF'yi dengeleyebilecek dost bir ülkeye ihtiyacı olmuştur. Türkiye bu desteği mümkün olduğu kadar vermeye çalışmış, Gürcistan kamuoyunda “*müttefik ülke*” izlenimi uyandırmıştır. Mikhail Saarkaşvili, Türkiye'nin bu desteğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Dost ve ortağımız Türkiye bir dizi nedenden ötürü bizim için çok önemli. Birincisi, bağımsızlığımızı ilk tanıyan ülke olmanız toplumsal hafızamıza kazandı. Eskiden Türkiye bizim için meçhul bir ülkeydi. Evet, annem gibi Türkçeyi, Türk tarihini, kültürünü öğrenenler vardı ama hayatları boyunca tek bir canlı Türk görmemişlerdi. Bağımsızlık sonrası yardımımıza ilk koşan ülke Türkiye oldu, sınırı açtı, zor zamanlarımızda aktif ekonomik yardım yaptı. Ne yazık ki bütün komşularımız öyle davranmadı. Türkiye bizi ısrarla uluslararası alanda destekledi. Bütün bunları nesiller

⁷⁴ Zbigniew Brezezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, Sabah yay., İstanbul, 1998, s.128.

⁷⁵ Haydar Çakmak, **1989'dan Günümüze Gürcistan**, KTÜ yay., Trabzon, 1998, s.88.

sonra bile unutmayaçağız⁷⁶.”

Gürcistan'ın coğrafik durumu dikkate alındığında, dış ilişkileri iç içe geçmiş üç halkaya benzetilebilir. İlk halkada, kendisi gibi Güney Kafkasya ülkeleri olan Azerbaycan ve Ermenistan ile ilişkileri bulunmaktadır. İkinci halkada, Güney Kafkasya'ya komşu olan üç bölgesel güç Türkiye, İran ve RF ile olan ilişkileri bulunmaktadır. En dış halkayı ise Gürcistan'ın ABD ve AB ülkeleriyle olan ilişkileri oluşturmaktadır⁷⁷.

Kuzey-güney ekseninde RF, Ermenistan ve İran'ın oluşturduğu jeopolitik eksen, Gürcistan'ı Rus tehdidine karşı koyacak ittifak arayışına itmiştir. Azerbaycan'la bu şekilde bir ittifak yapılmış, fakat Azerbaycan'ın benzer sorunlarla karşı karşıya bulunması nedeniyle gerekli olan maddi ve politik destek sağlanamamıştır⁷⁸.

Bu durumda Gürcistan, RF'nin dengelenebilmesi için yüzünü Batı'ya dönmüş ve bağımsızlığının ilk günlerinden itibaren yardım ve desteğini gördüğü Türkiye'ye yönelmiştir. Başbakan Bülent Ecevit'in belirttiği şekilde; *“Türkiye Gürcistan'a kollarını açmış, O'nun sorunlarını kendi sorunu, O'nun güvenliğini kendi güvenliği olarak görmüştür⁷⁹”*. 29 Ocak 2001'de Ankara'ya resmi bir ziyaret düzenleyen Eduard Şevardnadze, *“Türkiye ile olan dostluk ilişkilerimiz Gürcistan'ın bağımsızlığının temel taşı oluşturmaktadır”* demiştir.

Türkiye'nin Gürcistan'a desteğinin önemli bir bölümünü askeri yardımlar oluşturmuştur. Gürcistan, ordusunun NATO standartlarında teçhizatlandırılması, imkan ve kabiliyetlerinin artırılması, eğitilmiş personel ihtiyacının karşılanması, özel birliklerinin yetiştirilmesi gibi konularda, Türkiye'nin büyük desteğini görmüştür.

Gürcistan, yaşadığı sorunlardan çıkış yolunu, RF'nin nüfuz alanından uzaklaşıp Batı kurumları ile uyum sağlamak ve ülkede Batı düzenini uygulamak olarak

⁷⁶ **Milliyet**, 29 Ocak 2006.

⁷⁷ Kamil Ağacan, **a.g.e.**, s.431.

⁷⁸ Kamil Ağacan, “Kaderdaş Devletler: Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri”, **Avrasya Dosyası**, İlkbahar 2001, ss.319-337.

⁷⁹ **Türkiye Gazetesi**, 31 Ocak 2001.

görmüştür. Bağımsızlığını sürdürmenin yolunu Batı ile bütünleşmede arayan Gürcistan; Türkiye'nin desteğini alarak NATO ile olan ilişkilerini geliştirmek istemektedir. Eduard Şevardnadze bu durumu şöyle belirtmiştir:

“Gürcistan, Rusya'nın stratejik bölgesinin güney kanadı değil, Türkiye ve NATO'nun stratejik çıkarlarının, Türkiye ve İsrail'den Orta Asya'ya uzanacak şekilde kuzey kanadıdır⁸⁰”

Gürcistan, AB içerisinde yer almasa da, bağımsızlığının ve toprak bütünlüğünün korunabilmesi için AB'nin desteğini almak istemektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci Gürcistan için önemlidir. Böylece Gürcistan, AB ile komşu olacaktır. Mikhail Saarkaşvili, Gürcistan'ın AB ile ilişkilerinde Türkiye'nin önemini şu şekilde ifade etmiştir:

“Türkiye, Avrupa'yla hızla bütünleşen bir ülkedir. Bu özelliğiyle Gürcistan için Avrupa'ya ulaşmanın en kısa yoludur. Yani, bizim için Avrupa yolu Türkiye'den geçiyor. Kesinlikle Avrupa Birliği'ne üye olacaksınız. Siyasi açıdan da çok önemli bir ülke. Ayrıca, Türkiye giderek daha önemli bir ekonomik ortağımız haline geliyor. Gürcü ekonomisi Türk ekonomisinin doğal bir uzantısı oldu⁸¹.”

Bugün Türkiye'de yaşayan birçok Gürcü ve Abhaz asıllı Türk vatandaşı vardır. Bu durum, Gürcistan'ı Türkiye'ye daha da yaklaştırmaktadır. Gürcistan'ın iç meselelerinde, Türkiye'nin arabuluculuğu tüm taraflar arasında kabul görmektedir. Çünkü tarafların Türkiye ile kültürel ve etnik bağları mevcuttur. Gürcistan, Türkiye'de yaşayan Gürcülere “çifte vatandaşlık” vermek için çalışmalar yaparak Türkiye ile olan bağlarını daha da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili bu durumu şöyle belirtmiştir:

“Hangi ülkeye gidersem gideyim mutlaka oradaki Gürcülerle görüşüyorum, bu benim işimin çok önemli bir parçasını oluşturuyor. Çünkü bizim gözümüzde Gürcistan'daki bir Gürcü ile yurtdışındaki bir Gürcü'nün değeri aynıdır. Ancak

⁸⁰ Milliyet, 11 Ekim 2001.

⁸¹ Milliyet, 29 Ocak 2006.

Türkiye'deki Gürcüler iki kat daha değerli çünkü Türkiye'de en az Gürcistan'daki nüfus kadar belki de daha fazla Gürcü yaşamaktadır. Ben Türkiye'de yaşayan tüm Gürcü kökenlilere, arzu etmeleri halinde Gürcistan vatandaşlığı verme teklifinde bulunuyorum. Bu Türkiye devletinin kanunlarına aykırı değildir. Bizler Türklerle dost ve kardeşiz, sizler yine Türkiye'nin sadık vatandaşları olarak kalacaksınız, sadece Türkiye'nin vatandaşlığına ek olarak ikinci vatandaşlık olarak Gürcistan vatandaşlığını almaya hak kazanacaksınız. Böylece kökeninizin, kültürünüzün ve geçmişinizin nişanesi olan Gürcistan vatandaşlığını çocuklarınıza, torunlarınıza aktaracaksınız. Bu iki ülkeyi birbirine daha çok yaklaştıracak ve aradaki dostluğu arttıracaktır. Biz, Dışişleri Bakanı ile birlikte bu konuyla ilgili olarak İstanbul ve Trabzon konsoloslukları ile Ankara Büyükelçiliği'ni görevlendireceğiz. Sizin bir formla, bu yerlere yapacağınız başvuru hızla sonuçlandırılacak ve size torunlarınıza hediye olarak kalacak Gürcistan pasaportu biran önce verilecek⁸²."

İki ülkenin birbirleriyle olan ticari ilişkileri, zor durumda olan Gürcistan ekonomisi için hayati öneme sahiptir. Türkiye, Gürcistan'ın hem ithalat, hem de ihracat yaptığı ülkeler arasında ilk sıralardadır. Türk firmaları Gürcistan'da yatırımlarda bulunmakta ve çok sayıda iş imkanı yaratmaktadır.

C- SOĞUK SAVAŞ SONRASI SİYASİ İLİŞKİLER

1- Zvaid Gamsahurdiya Dönemi (9 Nisan 1991- 2 Ocak 1992)

“Gürcistan'ın Bağımsızlığı İçin Yuvarlak Masa Örgütü” nün lideri olan milliyetçi Zvaid Gamsahurdiya döneminde, 9 Nisan 1991 tarihinde Gürcistan bağımsızlığını ilan etmiştir⁸³. SSCB'nin varlığını sürdürdüğü bu dönemde, diğer dünya devletleri gibi Türkiye de Gürcistan'ı tanımaktan kaçınmıştır. Moskova'da 19 Ağustos

⁸² www.chveneburi.net

⁸³ Cumhuriyet, 10 Nisan 1991.

1991 tarihinde düzenlenen başarısız darbe girişimini müteakip, SSCB'nin diğer cumhuriyetleri de bağımsızlıklarını ilan etmeye başlamıştır. Bu dönemde Gamsahurdiya'nın izlediği etnik politikalar nedeniyle Gürcistan karışıklık içinde kalmıştır. Olaylar nedeniyle, Gamsahurdiya resmen iktidarda olsa da, halkın büyük bir kısmının desteğinden mahrum kalmıştır.

Bu şartlar altında Türkiye için Gürcistan'da muhatap bulmak zor olmuştur. Gürcistan'daki iktidar sahiplerinin geleceğini kestirmek imkansız hale gelmiştir. Gamsahurdiya ile başlayacak bir diyalogun, iktidar tarafından kamuoyuna Gamsahurdiya yönetimine verilen destek olarak sunulacağı ve muhalefet tarafından tepkiyle karşılanacağı düşünülüyordu. Türkiye, 16 Aralık 1991' de Gürcistan'ı tanımıştır⁸⁴.

2- Eduard Şevarnadze Dönemi (12 Ekim 1992- 25 Kasım 2003)

Türkiye'nin Gürcistan'ı 16 Aralık 1991'de tanınmasına rağmen, iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin kurulması ileri bir tarihte, 22 Mayıs 1992'de gerçekleşmiştir⁸⁵. Daha sonra, 30 Temmuz 1992'de Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel Gürcistan'a bir günlük ziyarette bulunmuş ve bu esnada "*Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması*" imzalanmıştır. Bu anlaşmayla, 1921 yılında "*Kars Anlaşması*" ile tanınmış olan Türkiye'nin doğu sınırları, Gürcistan tarafından da teyit edilmiştir⁸⁶. Başbakan Süleyman Demirel, daha sonra Gürcistan Devlet Konseyi Başkanı Eduard Şevardnadze ile bir görüşme yapmıştır. Bu görüşmenin ardından heyetler arası görüşmeler yapılmış ve iki ülke arasında, çeşitli alanları kapsayan 6 ayrı anlaşma imzalanmıştır⁸⁷.

Gürcistan'ın Türkiye tarafından tanınmasıyla diplomatik ilişkilerin kurulması

⁸⁴ Türkiye, Gürcistan'ı eski Doğu Bloğu ülkeleri dışında ilk tanıyan ilk ülkedir. Gürcistan'ın bağımsızlığını ilk tanıyan ülke Romanya'dır.

⁸⁵ **Cumhuriyet**, 22 Mayıs 1992.

⁸⁶ Yelda Demirağ, "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", **Stratejik Analiz**, Sayı:40, Ağustos 2003, s.77.

⁸⁷ www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1992/temmuz1992.htm

arasında geçen süreçte, ülkede yönetim değişikliği gerçekleşmiştir. Gürcistan'da şiddetlenerek ülke geneline yayılan olaylar sonucunda başkanlık sarayını kuşatan Askeri Konsey, 2 Ocak 1992'de Gamsahurdiya'yı görevinden almış ve olağanüstü hal ilan etmiştir⁸⁸. 1992 yılı Mart ayında, askeri konseyin kararı üzerine Eduard Şevardnadze Gürcistan'a davet edilmiştir. 12 Ekim 1992'de yapılan seçimlerde, Şevardnadze devlet başkanı seçilmiştir.

SSCB'nin dağılmasıyla beraber başlayan piyasa ekonomisine ve çok partili sisteme geçişin getirdiği sorunlar, bağımsızlığının ilk yıllarında Gürcistan'ın istikrarsızlığını daha da arttırmıştır. Bu şartlar altında Abhazya ve Güney Osetya'nın Gürcistan'dan ayrılma istekleri, iç savaşa ve Gürcü etnik milliyetçiliğinin daha da güçlenmesine neden olmuştur. Perestroyka süreci ile tırmanan Gürcü etnik milliyetçiliği, Gürcistan'ın başta RF olmak üzere Türkiye'ye bakışında da etkili olmuştur. Gürcistan, uzun yıllar boyunca Osmanlı hakimiyeti altında kalmıştır. Bolşevik eğitim sistemi, Çarlık Rusyası'nın Gürcistan'ı işgalini meşrulaştırmak için, Osmanlı yönetimini ve Türkleri korkunç, öcü ve düşman olarak göstermeye çalışmıştır. Böylece Rusların kurtarıcı ve dost bir millet olarak algılanacağı düşünülmüştür⁸⁹. Bu eğitim sistemiyle yetişen Gürcü halkı ve yöneticilerinin çoğunda, başlangıçta Türkiye ve Türklere karşı korku ve endişe hakim olmuştur.

Türkiye'ye karşı duyulan korkunun diğer bir nedeni de Müslüman nüfusa sahip Acaristan olmuştur. Acaristan, Musul gibi "*Misaki Milli*" sınırları içinde yer almış fakat bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalmış iki bölgeden birisidir. Türkiye'nin Kars Anlaşması ile Acaristan'ın özerkliğinin garantörü olması, Sarp Sınır Kapısı'nın 1989'da açılmasıyla Batum'la iyi ilişkilerin başlaması, Tiflis'te Türkiye hakkında şüphelere neden olmuştur. Türkiye'deki bazı çevrelerin Acaristan'la ilgili iddiaları da bu şüpheleri arttırıcı etkide bulunmuştur⁹⁰.

Gürcistan parlamentosundaki bazı etnik milliyetçilerin oluşturduğu "*Merab Kostava Grubu*"nun, Türkiye'den toprak istemi olmuştur. Bu olay bir bakıma,

⁸⁸ Ali Faik Demir, **a.g.e.**, s.121.

⁸⁹ Kamil Ağacan, **a.g.e.**, Ankara, 2004, s.428.

⁹⁰ **A.g.e.**, s. 429

SSCB'nin Türkiye'den Gürcistan için toprak talep etmesinin yeniden gündeme getirilmesiydi. 30 Temmuz 1992'de imzalanan “*Dostluk, İşbirliği ve İyi Komşuluk Anlaşması*”nın Mart 1993 'de Gürcistan parlamentosunda görüşülmesi sırasında bu konuda tartışmalar yaşanmıştır. Muhalif grubun üyeleri, söz konusu anlaşmanın giriş kısmında Gürcistan-Türkiye sınırlarını belirleyen Kars Anlaşması'na atıfta bulunulmasına tepki göstererek oylamaya katılmamışlardır⁹¹.

Kendisiyle ilgili bütün önyargılara rağmen Türkiye, Batılı devletlerin ihtiyatlı yaklaştığı bir dönemde Gürcistan'ın bağımsızlığını tanımıştır. Böylece Türkiye, Doğu Bloğu dışından Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmuştur⁹². Tecrübeli bir devlet adamı olan Şevardnadze'nin yönetime gelmesiyle diplomatik ilişkiler başlatılmıştır. Bağımsızlığından sonra Tiflis'e başbakanlık düzeyinde ilk ziyareti, 30 Temmuz 1992 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Süleyman Demirel yapmıştır⁹³. Demirel, Gürcistan Tiflis Havaalanı'nda yaptığı açıklamada, “*Bağımsızlığına kavuşan ve özgür dünyanın bir üyesi olma çabası içinde olan Gürcistan ile Türkiye arasında yepyeni ve sıcak bir ilişkinin kurulmakta olduğunu*” söylemiştir⁹⁴. Başbakanın, zor günler yaşayan Gürcistan'a bir uçak dolusu ilaç ve gıda götürmesi, 50 bin ton buğday yardımı ve 50 milyon dolar kredi sağlaması, Gürcistan yöneticileri arasındaki Türkiye tedirginliğini ortadan kaldırmıştır⁹⁵. Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, Türkiye'nin bu yardımlarını Gürcistan için “*bir kurtuluş ışığı*” olarak ifade etmiştir⁹⁶. Bu dönemde yapılan ikili anlaşma gereğince, Gürcistan PKK'nın, Türkiye ise Abhaz ayrılıkçıların kendi toprakları içinde faaliyetlerine izin vermeyeceğini taahhüt etmiştir⁹⁷. İki ülke arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkiler bundan sonra artarak devam etmiştir.

⁹¹ Abesalom İmedaşvili, “Türkiye-Gürcistan İlişkilerinde Yeni Aşama”, *Diyalog Avrasya*, Sayı:3, Şubat 2001, ss.86-91.

⁹² Gürcistan'ı ilk tanıyan eski bir Doğu Bloğu ülkesi olan Romanya'dır.

⁹³ Ali Faik Demir, *a.g.e.*, s. 124.

⁹⁴ <http://www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1992/temmuz1992.htm>

⁹⁵ Kamil Ağacan, *a.g.e.*, s. 429.

⁹⁶ *Cumhuriyet*, 1 Ağustos 1992.

⁹⁷ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, C.II, İletişim yay., İstanbul 2002, ss.416-417.

1993 yılı boyunca iki ülke ilişkileri fazla ilerleyememiştir. Bunun en önemli nedeni Gürcistan'ın istikrarsız yapısıdır. Abhazy ve Güney Osetya sorunları, Gürcistan'ı kendi iç istikrarını sağlama mücadelesine sokmuştur. Bu nedenden dolayı Gürcistan, 1993 yılı boyunca dış politikadan çok iç meselelerle uğraşmak zorunda kalmıştır. Türkiye, Abhaz asıllı vatandaşlarının lobi faaliyetlerine rağmen, Abhazy ve Güney Osetya sorunları karşısında tarafsızlığını koruyabilmiştir⁹⁸.

13 Ocak 1994 tarihinde Eduard Şevardnadze Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında, başta "T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Güvenlik Ve İşbirliği Anlaşması" olmak üzere çok sayıda anlaşma ve protokol imzalanmıştır⁹⁹. Gürcistan, Türkiye ile ilişkilerini sağlamlaştırdıktan sonra, aynı yılın Mart ayı başında BDT'ye üye olma kararını onaylamış ve Mart ayının sonlarında da BİO'ya katılmıştır. Şevardnadze, Gürcistan'ı dengeli bir politika izleyerek uluslararası platformlara taşımaya başlamıştır.

1988 yılında açılan Sarp Sınır Kapısı'ndan sonra, Gürcistan ile Türkiye'yi karayoluyla birbirine bağlayan Posof-Türközü Sınır Kapısı, 31 Temmuz 1995'te Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Başbakan Tansu Çiller ve Başbakan Yardımcısı Hikmet Çetin'in katıldığı bir törenle açılmıştır. 31 Ağustos 1995 tarihinde Başbakan Tansu Çiller, Gürcistan'a gününbirlik bir ziyarette bulunmuştur. 29 Ağustos 1995'de Şevardnadze'ye yapılan suikast girişiminin hemen arkasından yapılan bu ziyaretle Türkiye, Gürcistan'a ve Şevardnadze'ye olan desteğini göstermiştir.

4 Nisan 1996 tarihinde Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze Ankara'ya gelmiştir. Vize kolaylığı ve iki ülke arasında üçüncü bir sınır kapısının açılmasıyla ilgili anlaşmalar imzalanmıştır. Şevardnadze ortak basın toplantısında, "Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuştuğu 4 yıl içinde iki ülke arasında 30 yıla sığacak işler yapıldığını" söylemiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de, "Avrasya koridoru, Gürcistan'dan Orta Asya'ya geçilmesi olayıdır. Petrol boru hatları, Bakü-Ceyhan ve Bakü-Supsa boru hatları yapılması olayıdır. Gürcistan gaz boru hatlarının

⁹⁸ Rovshan Sadıgbeyli, **Stability in the South Caucasus: The Role of Russia and Turkey**, Bilkent Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2002, s.89.

⁹⁹ **Milliyet**, 14 Ocak 1994.

Türkiye tarafından kullanılması olayıdır. İki ülke limanları, hava yolları ve deniz yollarının bağlanması olayıdır. Burada o da imzalandı" demiştir¹⁰⁰.

14 Temmuz 1997 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Bu görüşmeler sırasında, başta “*İki Ülke Arasındaki Sınır Sözleşmesi*” ve “*Askeri Eğitim İşbirliği*” olmak üzere birçok anlaşma imzalanmıştır.

29 Ekim 1998 tarihinde Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev, Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Özbekistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İslam Kerimov, “*Ankara Deklarasyonu*”nu imzalamışlardır¹⁰¹. Ülkelerindeki petrol ve gaz kaynaklarının aranması, çıkarılması ve birden fazla boru hatları aracılığıyla güvenli bir biçimde dünya piyasalarına taşınması konularını değerlendirerek ve karar almanın ivediliğini göz önüne alarak bu deklarasyonu imzalamışlardır.

Başbakan Mesut Yılmaz 14 Mart 1998'de Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Gürcistan'ın Türkiye için “*hayati ortak*” olduğunu bildiren Yılmaz, “*Türkiye'nin Abhazya sorununun Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içerisinde çözülmesi gerektiğini başından beri vurguladığını*” söylemiştir¹⁰². Başbakan Mesut Yılmaz'ın Mart 1998'de gerçekleştirdiği Tiflis ziyaretine karşılık olarak Şevardnadze, 26-27 Şubat 1999 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Ankara'ya gelen Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'yi karşılama töreninde yaptığı konuşmada, “*Gürcistan'ın Türkiye'nin yakın ve güvenilir bir komşusu, bölgenin barış ve istikrarı için birlikte çalıştığı yakın dostu ve ortağı olduğunu*” söylemiştir. Şevardnadze ise, iki ülke ilişkilerinin gelişmesinde çok kısa zamanda büyük işler yapıldığını belirterek, “*Türkiye olmaksızın, Gürcistan'ın kalkınması imkansızdır*” demiştir¹⁰³.

14 Mart 1999'da Tiflis'te, iki ülkenin savunma bakanlıkları seviyesinde

¹⁰⁰ www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1996/nisan1996.htm

¹⁰¹ *Cumhuriyet*, 30 Ekim 1998.

¹⁰² *Cumhuriyet*, 15 Mart 1998.

¹⁰³ www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1999/subat1999.htm

“Askeri Yardım ve İşbirliği Anlaşması” imzalanmıştır. Beş yıl geçerli olan bu anlaşma ile Kodori ve Gori’de askeri eğitim merkezlerinin ve modern bir atış alanının Türkiye tarafından kurulması kararlaştırılmıştır. Türkiye tarafından, Gürcü ordusunun sağlık ve yardım faaliyetlerinde kullanılmak üzere 5,5 milyon dolar kaynak sağlanmıştır.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 15 Ocak 2000 tarihinde Tiflis’i ziyaret etmiştir. Bu ziyaret sırasında, 1999 AGİT Zirvesi sonrasında İstanbul’da ortaya atılan “Kafkas İstikrar Paktı” düşüncesi dile getirilmiştir. Kafkas İstikrar Paktı, AGİT çerçevesinde öngörülmesine rağmen, pakta İran ve Rusya gibi bölge ülkelerinin de katılımı düşünülmüştür¹⁰⁴. Şevardnadze bu öneriyi tarihi bir fırsat olarak değerlendirmiştir. Demirel Türkiye’ye dönüşünden sonra, aralarında ABD, Fransa, İngiltere ve RF’nin de bulunduğu 12 devlet başkanına bu görüşünü açıklayan ve destek isteyen mektubunu göndermiştir¹⁰⁵. Demirel, bu pakt sayesinde Kafkasya’nın belli güçlerin hegemonyasından kurtulacağını, bölgede barış için daha fazla adım atılabileceğini ve ABD, AB, RF’nin de katılımıyla huzur ortamı yaratılabileceğini belirtmiştir¹⁰⁶.

Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Hikmet Çetin, özel temsilci sıfatıyla 25-26 Şubat 2000 tarihlerinde Gürcistan’ı ziyaret etmiştir. Şevardnadze ile görüşükten sonra Acara Özerk Cumhuriyeti Yüksek Şura Başkanı Aslan Abaşidze ile de görüşmelerde bulunmuştur¹⁰⁷.

Gürcistan Dışişleri Bakanı İrakli Menagarishvili, 24-26 Temmuz 2000 tarihleri arasında Türkiye’ye gelmiştir. Türk ve Gürcü Dışişleri Bakanlarının Trabzon’ da yaptığı toplantıda, Kafkas İstikrar Paktı ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (KEİT) çerçevesinde ortak faaliyetlerde bulunulması konuları ele alınmıştır. Hazar Denizi enerji kaynakları ve Doğu-Batı Enerji Koridoru gibi iki ülke için önemli olan konularda fikir alışverişinde bulunulmuştur¹⁰⁸.

¹⁰⁴ Savaş Yanar, **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya**, IQ yay., İstanbul, 2002, s.59.

¹⁰⁵ Ali Faik Demir, **a.g.e.**, s.126.

¹⁰⁶ **Cumhuriyet**, 17 Ocak 2000.

¹⁰⁷ Dışişleri Bakanlığı, **Dışişleri Güncesi**, Şubat 2000, s.144.

¹⁰⁸ Dışişleri Bakanlığı, **Basın Açıklamaları**, No:122, 21 Temmuz 2000.

29 Ocak 2001’de iki günlük resmi bir ziyaret için Türkiye'ye gelen Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile bir araya gelmiştir. Ziyaret sırasında iki ülke arasındaki konular ve bölgesel sorunlar ele alınmıştır. Türkiye ile Gürcistan arasındaki ortak sınırın mayınlardan arındırılması, savunma sanayi işbirliği ve dış ticarete işbirliği konularında anlaşmalar imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, iki ülke belirlenen uygulama bölgesindeki anti-personel mayınların temizlenmesini ve bunların gelecekte de sınır koruma amacıyla kullanılmasının önlenmesini taahhüt etmişlerdir. Cumhurbaşkanı Sezer, imza töreninden sonra yaptığı açıklamada, “Gürcistan'ın bağımsızlığını ve siyasi istikrarını güçlendirme çabalarını Türkiye'nin kararlılıkla destekleyeceğini” belirtmiştir¹⁰⁹. Şevardnadze, Gürcistan'ın bağımsızlığı için Türkiye'nin verdiği desteği, “*Türkiye ile olan ilişkilerimiz Gürcistan'ın bağımsızlığının temel taşıını oluşturmaktadır*” açıklamasıyla ifade etmiştir.

Eduard Şevardnadze, Türkiye'nin Abhazya sorununa bakışı için şunları söylemiştir: “*Gürcistan-Abhazya sorununun çözülmesi konusundaki toplantının Türkiye'de yapılması bizim için ayrı bir önem taşıyor. Sayın Sezer'in, Abhazya sorununun barışçıl yollarla çözülmesi konusundaki fikirlerini tamamen destekliyoruz*”¹¹⁰

Görüşmeler sonunda iki devlet başkanı arasında imzalanan ortak bildiri, ikili ilişkilerde öncelikleri göstermesi bakımından önem taşımaktadır. Çeşitli hususları içeren bildiri de değinilen konulardan biri Kars-Tiflis demiryolu bağlantısıdır. Taraflar, söz konusu bağlantının gerçekleştirilmesine yönelik çalışmaları ele almışlar ve mümkün olan en kısa zamanda sonuçlandırılması hususunda görüş birliğine varmışlardır. Değinilen bir diğer husus, iki komşu ülke arasındaki ticaret hacminin artırılması olmuştur. Türk yatırımlarının Gürcistan'a çekilebilmesi için ilk olarak “*Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi Anlaşması*”nın sonuçlandırılmasının gerektiği konusunda mutabık kalınmıştır. Ortak bildiri de yer alan üçüncü bir husus, Kafkasya İstikrar Paketi olmuştur. Türk ve Gürcü tarafları, iki ülke arasındaki yakın işbirliğinin sadece Türkiye

¹⁰⁹ www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2001/ocak2001.htm

¹¹⁰ Cumhuriyet, 30 Ocak 2001.

ve Gürcistan için değil, aynı zamanda Kafkasya bölgesinin tamamının istikrar ve gönenci için de önem taşıdığını vurgulamışlardır. Bölgede yaşanan çatışmaların ve devam eden sorunların, tüm Avrasya-Atlantik coğrafyasında barış ve istikrara karşı tehdit oluşturduğunun altı çizilmiştir. Cumhurbaşkanı, Kafkasya'da barış ve istikrar ortamının bir an önce temin edilmesi, bölge ülkelerinin sorunlarının çözümüne yönelik arayışlara hız verilmesi ve sorunların üstesinden gelinerek en kısa zamanda ekonomik kalkınmaya yönelik atılımların yapılması gerektiğini ifade etmişlerdir. Kafkasya'daki barış, istikrar ve gönenci pekiştirmek amacıyla Kafkasya İstikrar Pakti'nin hayata geçirilmesi için birlikte çaba göstermeye karar vermişlerdir. Terörizmle mücadeleye de Ortak Bildiri'de yer verilmiştir¹¹¹.

8 Kasım 2001 tarihinde Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Afganistan'a yaptığı ziyaretin dönüşünde Gürcistan'a uğramıştır. Sezer, Türkiye'nin Gürcistan'ın yaşadığı sorunları yakından izlediğini ve çözüm için katkıda bulunmaya hazır olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Kafkasya İstikrar Pakti'nin bir an önce hayata geçirilmesinin bölge istikrarı için çok önemli olduğunu vurgulamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze ise, iki ülke arasındaki ilişkilerin mükemmel seviyede olduğunu ifade etmiştir¹¹².

“Kafkasya Zirvesi” çerçevesinde, Türkiye ve Gürcistan cumhurbaşkanları 29 Nisan 2002'de Trabzon'da bir araya gelmiştir. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in de katıldığı zirvede, terör ve örgütlü suçlarla mücadele alanında işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İki gün süren zirvenin gündemini ekonomik işbirliği, enerji ve ulaştırma tasarıları ile terörle mücadele alanında işbirliği konuları oluşturmuştur. Bu zirvede üç ülkeyi de birbirine bağlayan BTC Petrol ve Şahdeniz Doğal Gaz Boru Hattı projelerinin en kısa zamanda gerçekleştirilmesi kararlılığının sürdüğü ifade edilmiştir¹¹³. Üç ülkeyi de ilgilendiren bölgesel ve uluslararası konularda görüş alışverişinde bulunulan zirvede, Kafkasya bölgesinde yaşanan son gelişmeler ele alınmıştır¹¹⁴. Toplantının en önemli sonuçlarından biri, zirve toplantılarının üç ülke cumhurbaşkanları

¹¹¹ www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/ANADOLUYAHABERLER/AHA57.htm

¹¹² Ali Faik Demir, a.g.e., s.127.

¹¹³ Utku Yapıcı, *Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları Orta Asya ve Kafkasya*, Otopsi yay., İstanbul, 2004, s.257.

¹¹⁴ www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadolununesi/192/and2.htm

arasında kurumsallaşmış olmasıdır. Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze'nin teklifi üzerine, bir sonraki Üçlü Zirve Toplantısı'nın Gürcistan'ın başkenti Tiflis'te yapılması kararlaştırılmıştır.

Ekonomik ve sosyal kriz ortamında bulunan Gürcistan'da, 2 Kasım 2003'de parlamento seçimleri yapılmıştır. Seçimlerden önce muhalefet partileri, yapılacak herhangi bir usulsüzlüğe karşı kitlesel gösteriler yapacakları uyarısında bulunmuştur¹¹⁵. 43 ülkeden 450 gözlemci seçimleri takip etmiş ve hükümet tarafından geniş ölçüde usulsüzlük yapıldığı iddia edilmiştir¹¹⁶. Seçimlerden, Şevardnadze'nin bloğunun %21,3 ile en fazla oyu aldığı ve bu bloğu % 18,8 ile Abaşidze'nin ve %18,1 ile Saakaşvili'nin takip ettiği açıklanmıştır¹¹⁷. Saakaşvili bu sonuçlara itiraz etmiş ve destekçilerini şiddet içermeyen protesto gösterilerinde bulunmaya teşvik etmiştir. Tiflis'te başlayan, muhalefetin de desteğiyle diğer şehirlere yayılan gösteriler giderek büyümüştür. Yeni meclisin ilk oturumunu yapmasına rağmen 25 Kasım 2003'de Anayasa Mahkemesi seçim sonuçlarını iptal etmiştir. Şevardnadze istifa etmek zorunda bırakılmıştır. Bu süreç dünya tarihine “*Kadife Devrim*” olarak geçmiştir.

Türkiye, 2 Kasım 2003' de yapılan seçimlerin ardından iç karışıklık yaşayan Gürcistan'a, siyasi destek mesajı vermiştir. Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan yazılı açıklamada, şu görüşlere yer verilmiştir:

“Türkiye, seçimler sonrasında meydana gelen gelişmelerin, ilişkilerimizi mükemmel düzeyde sürdürme geldiğimiz bu komşu ülkenin esenliğini etkilememesini ve dost Gürcistan'da huzur ve birliğin en kısa zamanda hakim olmasını içtenlikle arzu etmektedir. Türkiye, sıkıntuların siyasi uzlaşmanın sağlanması suretiyle aşılacağına ve Gürcistan'ın demokrasi yolunda ilerlemeye devam edeceğine inanmaktadır¹¹⁸.”

¹¹⁵ **Milliyet**, 3 Kasım 2003.

¹¹⁶ **Cumhuriyet**, 4 Kasım 2003.

¹¹⁷ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, **Gürcistan Ülke Bülteni**, Eylül 2005, s.2.

¹¹⁸ **Cumhuriyet**, 14 Kasım 2003

3- Mikhail Saakaşvili Dönemi (25 Ocak 2004 - Devam etmektedir)

4 Ocak 2004 tarihinde gerçekleştirilen cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Mikhail Saakaşvili oyların %96'sını almıştır¹¹⁹. 5,5 milyon nüfuslu ülkede yaklaşık 2 milyon seçmen oy kullanmıştır. Acaristan seçimlere katılmış, Güney Osetya ve Abhazya seçimleri boykot etmiştir¹²⁰. Türk parlamenterlerle, TBMM'de oluşturulan bir grup seçimlerde gözlemci olarak bulunmuştur¹²¹. Mikhail Saakaşvili, 25 Ocak 2004'te görevine başlamıştır. 28 Mart 2004'te yenilenen parlamento seçimlerinden Saakaşvili'nin Ulusal Hareket Partisi galip çıkmış ve yeni hükümet Zurab Zhvania'nın başbakanlığında kurulmuştur.

Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili 20 Mayıs 2004 tarihinde Türkiye'ye gelmiştir. Ankara Palas Devlet Konukevi'nde düzenlenen konferansta Saakaşvili ağırlıklı olarak Gürcistan'ın Türkiye, RF, ABD, Ermenistan ve AB ile ilişkilerini değerlendirmiştir. Acaristan, Abhazya, Güney Osetya ve Ahıska Türkleri sorunlarına değindikten sonra yeni hükümetin ekonomik ve sosyal programını açıklamıştır. Saakaşvili konferansta şunları da söylemiştir¹²²:

“...Gürcistan'ın Türkiye ile ilişkilerine gelince, Türkiye ve Gürcistan'ın stratejik ortak olduğunu söylememiz gerekir. Yıllar boyunca en az problemimiz olan ülke Türkiye olmuştur. Her ikimiz de bölgenin istikrarını istiyoruz ve terörizm ile savaşta ortağız.”

“...Gürcistan Türkiye'nin AB deneyimlerinden faydalanmayı istemektedir. Gürcistan'ın NATO'ya üye olması konusunda Türkiye'nin desteğini bekliyorum. Her ikimiz de Kafkasya'nın ekonomik yönden gelişmesini istiyoruz ve her ikimiz de bu bölgenin büyük enerji potansiyelini geliştirmek istiyoruz.”

¹¹⁹ **Milliyet**, 6 Ocak 2004.

¹²⁰ **Cumhuriyet**, 5 Ocak 2004

¹²¹ **Cumhuriyet**, 4 Ocak 2004.

¹²² Hasan Kanbolat, “Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili: Siyasi bir lider olarak benim için örnek insan Atatürk'tür”, **Stratejik Analiz**, Sayı:50, Haziran 2004, ss.21-26.

“... Türkiye'nin menfaati Gürcistan'ı güçlü, kalkınmış, kuvvetli ve toprak bütünlüğü olan bir ülke olarak görmektir. Atatürk de Türkiye'nin parçalanmasını hiçbir zaman istememiştir. Bugün Anıtkabir'de bir harita gördük, Türkiye'nin parçalanması öngörülmüştü. Atatürk, Türkiye'nin toprak bütünlüğünü sağladı. Siyasi bir lider olarak benim için örnek insan Atatürk'tür.”

Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Saakaşvili'nin ziyareti esnasında şunları söylemiştir:

“Gürcistan'ın egemenliği, bağımsızlığı, toprak bütünlüğü ve istikrarı, tüm Kafkasya bölgesinin barış ve gönenci için vazgeçilmez koşuldur. Gürcistan'ın karşı karşıya bulunduğu Abhazya ve Güney Osetya sorunlarının en kısa sürede, barışçı yollardan ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü içerisinde çözümlenmesi önem taşımaktadır¹²³.”

12 Ağustos 2004 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Gürcistan'a resmi ziyarette bulunmuştur. Gürcistan Başbakan'ı Zurab Zhvania'yla, BTC Projesi'ni ve Batum Havaalanı'nın müşterek olarak yapılması ve işletilmesi konularını değerlendirmiştir. Saakaşvili-Erdoğan görüşmesinde, Gürcistan'ın Acara, Abhazya ve Güney Osetya'da yaşadığı sorunlar da gündeme gelmiştir. Erdoğan, Gürcistan'ın toprak bütünlüğü ve istikrarının Türkiye için önemli olduğunu belirterek, “Sorunların barışçıl çözümünde elimizden gelen katkıyı yapmaya hazırız” demiştir. Erdoğan, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinin önemine dikkat çekerken, Gürcistan Cumhurbaşkanı Saakaşvili de Türk işadamlarını ülkesine yatırım yapmaya davet etmiştir¹²⁴. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, 1992 yılından sonra Türkiye ve Gürcistan'ın ilişkilerinin artarak devam ettiğini belirterek, ancak bu gelişmeyi yeterli bulmadıklarını söylemiştir. “İstiyoruz ki, Gürcistan büyümesini, gelişmesini hızla tamamlasın. Bu konuda elimizden geleni yapmaya hazırız” diyen Erdoğan, siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda ilişkileri geliştirmeye kararlı olduklarını belirtmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, bu görüşmelerde Cumhurbaşkanı Mikhail Şaakaşvili

¹²³ Milliyet, 21 Mayıs 2004.

¹²⁴ Milliyet, 13 Ağustos 2004.

ve Başbakan Zhurab Zhavania'ya, Türkiye'nin Bakü-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattı Projesi'nin geciktirilmesinden duyduğu rahatsızlığı iletmiştir. Erdoğan, istihdam alanlarıyla ilgili düşüncelerini şöyle ifade etmiştir:

“Gürcistan’a 100’den fazla işadımıyla geldim. Yaşanan sıkıntıların aşılması durumunda işadamlarımızın burada yatırım yapma arzusu daha da gelişecektir. Yatırımcı cesur olduğu kadar ürkektir. Cesur girer ama beklediğini alamadığı zaman ürkektir. Fakat önü açıldığı zaman da gider. Şu anda Gürcistan’ın en önemli beklentisi harcama yapmadan, harcama yapacakları buraya çekmektir. O zaman işsize iş çıkacak, tüketim yapabilecek insan sayısı artacak, vergi kaynaklarında gelişme olacaktır. Ülkenin gayri safi milli hasılasında da artış görülecektir ve böylece üretim ekonomisi güçlenecektir¹²⁵.”

12 Ekim 2005’te Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının Gürcistan’daki tesislerinin açılışı için bu ülkeye gitmiştir.

4- Ahıska Türkleri Sorunu ve Türkiye İçin Önemi:

Ahıska bölgesi, Gürcistan’ın güneyinde yer alır ve Türkiye ile ortak sınıra sahiptir.1921 yılından sonra komünist Sovyet yönetimi Abhaz ve Acarlara özerk cumhuriyet kurma hakkı tanırken Ahıska Türkleri’ne bu hak tanınmamıştır. 1930’lu yıllardaki baskı ve şiddet döneminde binlerce Ahıskalı Türk zindanlara atılmış, büyük bir bölümünün soyadı Gürcüceye çevrilmiştir. Sovyet anayasasının kabul edilmesinden sonra, Ahıska Türkleri resmi kayıtlara Azeri olarak geçirilmiştir¹²⁶.

1944 yılının Kasım ayında, Stalin’in emriyle erkekler Almanlara karşı savaşmak için cepheye gönderilirken, yaşlılardan, kadınlardan ve çocuklardan oluşan Ahıska Türkleri vatanlarından çıkartılarak Orta Asya’ya sürgün edilmiştir. 120.000 civarında Ahıskalı vatanlarından çıkartılmış ve yaklaşık 20.000 kişi sürgün yolculuğu esnasında hayatını kaybetmiştir. 1989 yılına gelindiğinde Özbekistan’da, çoğunluğu

¹²⁵ www.ekocerceve.com/haberDetay.7354

¹²⁶ Okan Mert, a.g.e., s.66.

Fergana Vadisi'nde olmak üzere 106.000 Ahıska Türkü yaşamaktaydı¹²⁷. Burada kendilerine karşı düşmanca davranılması nedeniyle Ahıska Türkleri'nin çoğu Özbekistan'dan ayrılmak zorunda kalmıştır.

Gerek siyasi gerekse ekonomik nedenlerle, 1990'larda Ahıskalı Türkler'in Türkiye'ye göçü başlamıştır. 1992 yılında çıkarılan “*Ahıska Türklerinin Türkiye'ye Kabul ve İskanına Dair 3835 Sayılı Kanun*” gereği 178 Ahıskalı Türk ailesi getirilip Iğdır civarına yerleştirilmiştir. Bunun dışında, Türkiye'ye yasadışı yollardan gelenlerin sayıları 35.000 civarındadır¹²⁸. Bugün Ahıska Türkleri'nin toplam sayısı 629.000 civarındadır¹²⁹.

Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin Temmuz 1996'da çıkarttığı bir kararname ile Ahıska Türklerinin durumuyla ilgili bir komisyon kurulmuştur. Dönemin Gürcistan Savunma Bakanı, Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönüşünün, Türkiye'ye Kafkaslar'da Ahıska kartını kullanma fırsatı yaratacağını ifade ederek endişelerini dile getirmiştir. Aynı bakan, yeni problem sahası yaratma yerine, söz konusu grubu Gürcüleştirecek, bölgedeki Ermeni azınlığa karşı bir denge unsuru olarak kullanma seçeneğinin, Gürcistan'ın çıkarları açısından daha uygun olduğunu savunmuştur¹³⁰.

1999'da Avrupa Konseyi'ne üye olan Gürcistan, Ahıska Türklerinin yurtlarına geri dönüşü ile ilgili olarak yükümlülük üstlenmiştir. Söz konusu takvime göre, Gürcistan üyeliğe kabulünden itibaren iki yıl içinde Ahıska Türklerinin vatanlarına iadeleri ve entegrasyonuna izin veren yasal çerçeveyi kabul edecek, üç yıl içinde dönüş sürecini başlatacak ve 12 yıl içinde de süreç tamamlanacaktır. Fakat Gürcistan, Avrupa Konseyi'ne üyeliğinden yedi yıldan fazla süre geçmiş olmasına rağmen bu konuda çaba göstermemiştir. Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili bu konuyla ilgili olarak şunları söylemiştir:

¹²⁷ Resul Yalçın, “Turkey's Primary Concerns in Georgia: An Analysis of Three Cases”, **Insight Turkey**, C.2, Sayı:6, s.109.

¹²⁸ Reşat Doğru, “Ahıskalıların Vatanına Dönmesi Türkiye'nin Milli Politikasıdır”, **Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı:3, Şubat 2003, s.21.

¹²⁹ Okan Mert, a.g.e., s.72.

¹³⁰ Nermin Hacımdze, “Ahıska Türkleri Tuz Üzerine Bile Ot Bitirir”, **Stratejik Analiz**, Sayı:16, Ağustos 2001, s.23.

“Ahıska Türkleri sorununu anlıyoruz. Ancak şunun da anlaşılması gerekir ki, Gürcistan’da günümüzde 300.000 kadar Abhazya’dan göç ettirilmiş insan bulunmaktadır. Bu sorun büyük ölçüde çözümlenmeden ve Gürcistan’ın bu bölgelerindeki insanların çoğu geri dönmeden, tamamen sosyal ya da ekonomik nedenlerle geri dönüş konusunu konuşamayız. Siyasi olarak bizim itirazımız yoktur. Ancak bu bölgelerin ekonomik gelişimlerini de düşünmeliyiz. Bunun üzerinde çalışıyoruz. Bu çalışmalar iki, üç, dört, beş yıl sürebilir. Bu ne kadar yatırım çekebileceğimize, ne kadar iş sahası yaratabileceğimize bağlıdır. Ayrıca göz önünde bulundurmamız gereken bir başka nokta da, bu insanların çoğunluğunun başka ülkelere gitmek istediği gerçeğidir. Kimlerin geri dönmek, kimlerin gitmek istediğini öğrenmek için Uluslararası Göç Örgütü ile koordineli çalışıyoruz¹³¹.”

Ahıska bölgesinde (Cavaheti) yaşayan Ermeniler de sorunun çözümünü etkilemektedir. Günümüzde, bu bölgedeki nüfusun çoğunluğu Ermenilerden oluşmaktadır. Bölgede yaşayan Ermeniler, Ahıska Türkleri’nin Gürcistan’a geri dönmesine şiddetle karşı çıkmakta ve böyle bir durumda bölgede olaylar çıkabileceğini ve hatta Ermenistan ile birleşebileceklerini ima etmektedirler¹³².

Gürcistan, doğu-batı enerji koridorlarının ve ulaşım yollarının kilit ülkesi haline gelmiştir. Dağlık Karabağ Sorunu nedeniyle Gürcistan, Türkiye-Azerbaycan ve RF-Ermenistan ilişkilerinde köprü ülke özelliği kazanmıştır. Aynı zamanda Azerbaycan ve Türkiye’nin Ermenistan ile olan kayıt dışı ticari ilişkileri de Gürcistan üzerinden gerçekleşmektedir. Gürcistan, Abhazya ve Güney Osetya çatışmalarından sonra, Ahıska Türkleri’nin anavatanı olan bölgede Ermenilerle yaşanacak bir çatışmanın, ülkeyi zor duruma sokacağına farkındadır.

Azerbaycan’la olan sorunları ve asılsız soykırım iddiası nedeniyle Türkiye’nin Ermenistan ile diplomatik ilişkileri bulunmamaktadır. Bu yüzden Ermenistan, Batı’ya ve Karadeniz’e çıkışı olan Gürcistan ile ilişkilerini bozmamak için, Ahıska bölgesindeki ayrılıkçı hareketlere destek vermemektedir. Gürcistan’ın Cavaheti bölgesi Acaristan ile

¹³¹ Hasan Kanbolat, **a.g.m.**, s. 26.

¹³² Okan Mert, **a.g.e.**, s.73.

komşudur ve Ermenistan, bu bölgede yaşanan ayrılıkçı hareketlere istediği an yön verebilmektedir. Erivan hükümeti, Türkiye ile olan ilişkilerinde, Acaristan'a açılan Sarp Sınır Kapısı'nı ve Cavaheti bölgesine açılan Türkgözü Sınır Kapısı'nı kullanmaktadır. Aktaş Sınır Kapısı'nın faaliyete geçmesiyle, bölgede yaşayan Ermeniler daha da rahatlayacaklardır. Bu durum, ticari yönden zor durumda olan Ermenistan hükümetinin çıkarına hizmet etmektedir. Böylece, Gürcistan ile olan ilişkilerimiz geliştikçe, bir yandan da Cavaheti Ermenilerine destek vermiş olacağız.

Ahıska Türklerinin anavatanlarına dönmesi, bu bölgenin geleceğini etkileyecektir. Gürcistan'daki Rus üslerinin kapanması ile Cavaheti Ermenileri, bölgede yeni sorunlar çıkarabilecektir ve Ahıska Türklerinin dönmemesi için mücadele vereceklerdir. Mevcut durumun sürdürülüp, Ahıska Türklerinin Türkiye tarafından Anadolu'da iskan ettirilmeye devam edilmesi halinde, Cavaheti Ermenileri sorunsuz yaşamaya devam edeceklerdir.

5- Türkiye'de Yaşayan Gürcü ve Abhaz Vatandaşlar

a- Abhaz Kamuoyu:

Türkiye'deki Abhaz kökenlilerin sayısı yaklaşık 500.000 kadardır¹³³. Abhazyaya Özerk Bölgesi'nde yaşayan Abhazların sayısının yaklaşık 100.000 olduğu değerlendirildiğinde, Türkiye, dünyada en çok Abhazın yaşadığı ülke olmaktadır. Türkiye'deki Abhazlar Müslümanken, Abhazya'dakilerin büyük çoğunluğu Ortodoks Hıristiyan'dır. Ancak bu farklılık Türkiye'deki Abhazların, Abhazyaya ilgi duymasına, hatta fiilen destek olmasına engel olamamıştır¹³⁴.

Abhazyaya sorunu nedeniyle, zaman içerisinde iki ülke arasında olumsuzluklar yaşanmış, bu sorunlar karşılıklı görüşmelerle aşılmıştır. Türkiye'de Abhaz ve Gürcü

¹³³ Özden Özbay, "Dünden Bugüne Abhazyaya", **Global Rapor**, Yıl:1, Sayı:2, Temmuz, ss. 30-34.

¹³⁴ Selçuk Çolakoğlu, **Türkiye'nin Gürcistan Politikası**, Adnan Menderes Üniversitesi yay., Aydın, 1999, s.130.

asıllı vatandaşların yaşaması nedeniyle, Türkiye bu sorunun içerisine çekilmek istenmiştir. Fakat bu sorun Türk kamuoyunda, Karabağ, Bosna-Hersek veya Çeçenistan sorunları kadar dikkat çekmemiştir. Bu nedenle, iktidarda veya muhalefette olan siyasi partiler, soruna fazla değinmemiştir. Türk kamuoyu, Abhazy'a da yaşayanların tamamının Müslüman olduğunu sanmaktadır. Abhazy'a da insanların çoğu Müslüman'dır ve bunların çoğunluğu Gürcü asıllıdır. Abhaz lider Viladislav Ardzinba ise bir Hristiyan'dır¹³⁵.

Abhazy sorununda Türkiye, sürekli olarak Gürcistan'ın bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne saygılı olduğunu ve sorunun barışçı yollardan çözülmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ancak etnik ve tarihi bağlardan ötürü Türk kamuoyunda Abhazy'a duyulan sempati, Gürcistan ile olan ilişkilerde gizli bir sorun oluşturmuştur. Tiflis, Türkiye'deki Kafkas Abhazy Dayanışma Komitesi gibi kuruluşların Türk dış politikasını etkilediğini düşünmektedir¹³⁶. Türkiye'deki Abhaz dernekleri, Abhazy'a maddi destek sağlamış ve gönüllü göndermiştir. Türkiye'den gidenler, Abhazy'nın Gagra kentinde bir Türk koleji açıp, Türkçe eğitim vermeye başlamışlardır¹³⁷.

b- Gürcü Kamuoyu:

Türkiye'de yaklaşık 1,5 milyon Gürcü kökenli insan yaşamaktadır¹³⁸. Fakat Türk uyruklu Gürcülerin büyük bir kısmı Türkleşmiş durumdadır ve bunların ancak % 25'i Gürcüceyi konuşabilmektedir. Türkiye'deki Gürcülerin bir kısmı göçle gelirken, bir kısmı eskiden beri ülkede yerleşik bulunmaktadır. Yerli Gürcüler daha çok Gürcistan'a yakın olan Artvin, Şavşat, Borçka, Ardanuç, Ardahan, Hopa, Arhavi ve Rize gibi yerlerde yaşamaktadırlar. Yerli ve göçle gelen Gürcülerin tamamı Müslüman'dır¹³⁹.

Türkiye'deki yaşayan Gürcü uyruklu vatandaşlar, dernekler ve yayın organları kurarak Türk dış politikasını etkilemeye çalışmaktadırlar. Gürcü kamuoyu için "Çveneburi" ve "Mamuli" dergileri çıkarılmıştır. Birçok internet sitesi Türkiye'deki

¹³⁵ Milliyet, 12 Kasım 1992

¹³⁶ Fahrettin Çiloğlu, "Gürcistan ve Türkiye'nin Dış Politikası", Mamuli, Sayı:1, Ocak 1997, ss.3-5.

¹³⁷ "Yeni Bir Savaş Felaket Olur", Mamuli, Sayı:4, Ekim-Aralık 1997, ss. 20-21.

¹³⁸ Selçuk Çolakoğlu, a.g.e., s.132.

¹³⁹ A.g.e., s.133.

Gürcü kamuoyunun iletişim ve paylaşım alanı olmuştur¹⁴⁰. Bu kurumların yöneticileri, AB uyum yasaları çerçevesinde çıkarılan "*Yerel dil ve lehçelerde radyo ve tv yayını yapılması*" yasaınca görevlendirilen TRT'den, < 07 Mayıs 2004 tarihinde başlatılan yayınlara Gürcü dilinin de eklenmesini talep etmişlerdir.

Türkiye'deki Gürcü kamuoyunun Abhazya sorununa yaklaşımı oldukça yapıcı ve ılımlıdır ve Abhazya'ya verilecek geniş bir özerkliği desteklemektedir. Ayrıca Türk Gürcüleri Müslüman oldukları için, Tiflis'in saldırgan bir Ortodoks-Gürcü milliyetçiliği izlemesine karşıdırlar. Çünkü böyle bir politikadan Acara'daki Gürcü Müslümanlar da zarar görecektir.

6- Gürcistan-Türkiye Ortak Sınır Kapıları ve Vize İşlemleri

Sarp Sınır Kapısı, Hopa ilçesinden 15 km doğu yönünde yer alan, Türkiye'nin deniz kıyısındaki en doğu sınır kapısıdır. Sarp Sınır Kapısı, Gürcistan'ın Acara Özerk Cumhuriyeti'ne açılan bir kapı olmanın yanında, bütün Kafkasya'ya yönelik bir sınır kapısı olması nedeniyle de ayrı bir öneme sahiptir. Sarp Sınır Kapısı'ndan Acara Özerk Cumhuriyeti başkenti Batum 14 km mesafededir.

Türkiye ve Gürcistan arasındaki ikinci sınır kapısı olan Posof-Türközü Sınır Kapısı, 31 Temmuz 1995'te açılmıştır. Sınır kapısının mevcut kapasitesi Sarp Sınır Kapısı kadar yüksek değildir¹⁴¹.

Aktaş-Kartsahi Sınır Kapısı Projesi ile Türkiye ve Gürcistan arasında üçüncü bir sınır kapısı açılması öngörülmektedir. Proje; sınır kapısının her iki tarafında bulunan gümrük binaları ile gümrük alanlarının inşasını, ayrıca ülkemiz sınırları içindeki Çıldır-Aktaş karayolunun ve Gürcistan sınırları içindeki Aktaş-Ahılkelek karayolunun modernizasyonunu kapsamaktadır. Başbakan Mesut Yılmaz'ın 13-14 Mart 1998 tarihlerinde Gürcistan'a ve Şevardnadze'nin 26-27 Şubat 1999 tarihlerinde Ankara'ya

¹⁴⁰ Bkz., www.chveneburi.net, www.lazuri.com, www.qurcuhaber.com

¹⁴¹ **Cumhuriyet**, 2 Ağustos 1995.

yaptığı resmi ziyaretler sırasında, üçüncü sınır kapısı Çıldır/Aktaş'ın açılması yönündeki siyasi irade teyit edilmiştir¹⁴².

Türkiye tarafında kalan Çıldır-Aktaş arasındaki karayolu ile Aktaş gümrük binası ve gümrük alanının inşası tamamlanmış bulunmaktadır.

Gürcistan, kendi sınırları içindeki 37 km. uzunluğundaki yolun sadece 4 km.lik kesimini tamamlayabilmiştir. Gürcü tarafında mali güçlükler nedeniyle, çalışmalar yavaş ilerlemektedir. Ancak, çalışmalara hız vermek amacıyla Gürcistan tarafından özel bir komisyon kurulmuştur.

D- EKONOMİK İLİŞKİLER VE MEVCUT PROJELER

1- Ekonomik İlişkiler

SSCB'nin dağılmasından sonra, Gürcistan ekonomisi çok büyük düşüş yaşamıştır. Ekonomik düşüşte rol oynayan ana unsurlar; diğer cumhuriyetlerle yapılan ticaretin bozulması, çok yüksek enerji fiyatları ve temel ithal mallarının sağlanmasında güçlüklerle karşılaşılmasıdır. Gürcistan'ın iç sorunları ekonomik durumu daha da kötüleştirmiştir. Abhazyadaki savaş 270.000 göçmenin evlerini terk etmesi nedeniyle ekonomiye çok büyük bir yük getirmiştir.

Sarp Sınır Kapısı'nın 1988'de açılmasıyla “*Bavul Ticareti*” olarak başlayan ticari ilişkiler Gürcistan'ın bağımsızlığını kazanmasından sonra da sürdürülmüştür. Gürcistan'la diplomatik ilişkilerin başlamasını müteakip, Türkiye Gürcistan'a sadece siyasi alanda değil, ekonomik ve teknolojik alanda da büyük bir destekte bulunmuştur. Ekonomik ve ticari ilişkilerin hukuki alt yapısını 30 Temmuz 1992'de imzalanan “*Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması*” ile “*Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve*

¹⁴² A.g.e., s.258.

Korunması Anlaşması” oluşturmuştur¹⁴³. Bu anlaşmalara bağlı olarak, iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkileri düzenlemek ve arttırmak için “*Gürcistan-Türkiye Ortak Ekonomi Komisyonu*” kurulmuştur¹⁴⁴.

1991’de Türkiye’den Gürcistan’a elektrik verilmesiyle ilk resmi ekonomik ilişki başlatılmıştır. Bir sonraki yıl, iki ülke arasında ticari ilişkileri arttıracak, yatırım ve uluslararası taşımacılığı hedefleyen sekiz anlaşma ve protokol imzalanmıştır¹⁴⁵. 1993 yılında, Türk Eximbank ve Gürcistan İthalat-İhracat Bankası arasında 50 milyon dolarlık anlaşmayla Gürcistan’a kredi verilmiştir¹⁴⁶.

Türkiye-Gürcistan ekonomik ilişkileri, 1992’de 17,8 milyon dolarla başlamış, 2004 verileriyle 498,9 milyon dolara ulaşmıştır.

Gürcistan’ın Türkiye’ye ihracatı 1992’de 6,3 milyon dolarla başlamıştır. 1998 yılında, Gürcistan’ın yaşadığı ekonomik krize rağmen Türkiye’ye olan ihracatı bir önceki yıla göre %37 artış göstermiştir. 2004 sonu itibariyle bu rakam 300,2 milyon dolara yükselmiştir.

Türkiye’nin Gürcistan’a ihracatı, 1992’de 11,5 milyon dolarla başlamış, bu miktar daha sonraki yıllarda artış göstermiştir. Özellikle 1995-1997 yılları arasında bu artış büyük bir hız kazanmıştır. 1998’deki ekonomik kriz doğal olarak Gürcistan’ın Türkiye’den yaptığı ithalatı da etkilemiştir. 1998’de gelinen miktar, bir önceki yıla göre %7 gerileyerek 164,1 milyon dolar olmuştur. 1999’da Türkiye’nin Gürcistan’a ihracatı 114,2 milyon dolar, 2000’de ise, %15,3’lük bir artış ile 131,7 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılında Türkiye-Gürcistan ticareti ilk defa Türkiye aleyhine açık vermiştir. 2001 yılında tekrar bir fazla oluştursa da 2002 yılında ticaret dengesi yine Türkiye aleyhine gerçekleşmiştir. 2003 yılında ise Türkiye’nin ticaret açığı 117,5 milyon dolarla tarihindeki en yüksek seviyesine

¹⁴³“Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması”, **Resmi Gazete**, 30 Temmuz 1993, Sayı 21552 ve

“Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması”, **Resmi Gazete** 4 Haziran 1995, Sayı 22303.

¹⁴⁴ Iva Nadashvili, “A Vision for Strategic Cooperation: The Future of the Georgian-Turkish Partnership”, **Insight Turkey**, , Sayı:6/2, s.91.

¹⁴⁵ Ali Faik Demir, **a.g.e.**, s.228.

¹⁴⁶ www.mfa.gov.tr/grupa/ae/caucasian.htm

ulaşmıştır. Bunun sebebi, Gürcistan'dan ithal edilen demir-çelik ürünlerindeki talep artışıdır. 2004 yılında sağlanan ihracat artışıyla açık bir ölçüde kapanmış ve iki ülke arasındaki ticaret hacmi 498,9 milyon doları bulmuştur.

Türkiye, Gürcistan'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında birinci, en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında ikinci konumdadır¹⁴⁷.

Gürcistan, Türkiye'den daha çok hazır giyim, gıda, temizlik malzemeleri, kağıt ve karton ithal etmektedir. Türkiye ise Gürcistan'dan, demir çelik, mineral yakıtlar ve metal cevherleri ithal etmektedir. Gürcistan'ın ürettiği demir alaşımları ve demir içeren hurda metallerin tamamına yakını Türkiye tarafından ithal edilmektedir¹⁴⁸.

12 Mart 1999 tarihli anlaşma ile ülkemiz tarafından Gürcistan'a toplam 50 milyon dolarlık Eximbank kredisi tahsis edilmiş, söz konusu kredinin 25.7 milyon doları tüketim malları için, 15.8 milyon doları sermaye malları için kullanılmıştır. Türk Eximbank tarafından açılan 50 milyon dolarlık kredinin 2002-2011 yılları arasında faiz oranı % 4 olmak üzere, 4 yılı ödemesiz, toplam 13 yıl vadeyle taksitler halinde ödenmesi öngörülmüştür.

Ortak sınırı olan Türkiye ve Gürcistan'ın, askeri ve siyasi alanda oldukça ileri düzeyde olan ilişkileri, ekonomik ve ticari boyuta yansıtılamamıştır. Bu durumun en büyük sebebi, bugüne kadar Gürcistan'daki ekonomik ve siyasi istikrarın yeterli seviyeye gelmemiş olmasıdır. Bununla birlikte özellikle son dönemlerde Gürcistan'da yatırım ve iş ortamının iyileşmeye başlaması, reformların yapılması ve yolsuzlukla kararlı bir şekilde mücadele edilmeye başlanması nedeniyle iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkilerin de ivme kazanmaya başladıkları gözlemlenmektedir¹⁴⁹. Türkiye'nin Tiflis Büyükelçisi Dicle Kopuz, 23-26 Ekim 2002 tarihleri arasında Tiflis'te düzenlenen "*Türkiye-Gürcistan İkinci Teknoloji Ve Proje Finans Sempozyumu*"nda yaptığı konuşmada bu durumu şöyle ifade etmiştir:

¹⁴⁷ Dış Ekonomik İşler Kurulu, **Gürcistan Ülke Raporu**, Eylül 2005, s.14.

¹⁴⁸ Tiflis Ticaret Müşavirliği, **Gürcistan Ülke Raporu**, Temmuz 2003, s.27.

¹⁴⁹ **A.g.r.**, s.13.

"Şunu belirtmek isterim ki, Türkiye, Gürcistan ile olan ikili ilişkilere çok önem vermektedir. Türkiye, kendi doğusunda, siyasi ve ekonomik egemenliğini pekiştiren, komşularıyla bütün sınır anlaşmazlıklarını çözüme kavuşturan ve Batı ile entegre olan bir Gürcistan görmek istemektedir. Bu hususlarda, Türkiye daima Gürcistan'a aktif bir şekilde yardım etmektedir. Tıpkı bizim Gürcistan'daki dostlarımızın söylediği gibi, diğer ülkeler daha kağıt üzerinde yardım planları yaparlarken, Türkiye en baştan Gürcistan'a destek vermiştir. İnaniyoruz ki, Gürcistan, komşularıyla ekonomik bağlarını güçlendirecek ve dünya ekonomisiyle entegre olma hedefine ulaşacaktır. Gürcistan'ın bu konulardaki çabaları çok sevindiricidir. Uluslararası kuruluşların Gürcistan'a yardım eli uzatma ve yönlendirme zamanı gelmiştir. Geçen 10 yıl içinde, Türkiye ile Gürcistan arasındaki siyasi, sosyal ve askeri ilişkilerin tatmin edici seviyeye ulaştığı bilinmektedir. Ancak, ekonomik iliksilerin güçlendirilmesi için daha yapılacak çok şey var¹⁵⁰."

Yıllar itibariyle Türkiye-Gürcistan Dış Ticareti (milyon dolar)¹⁵¹:

Yıllar	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
1996	110,300	32,500	142,262	78,076
1997	173,510	65,934	239,444	107,576
1998	164,100	91,000	252,863	70,813
1999	114,200	93,289	207,489	20,911
2000	131,700	154,959	286,297	-23,621
2001	142,896	127,231	270,127	15,665
2002	100,620	138,510	238,130	-36,880
2003	154,454	271,988	426,442	-17,534
	198,700	300,200	498,900	-101,50

¹⁵⁰ "İkinci Teknoloji ve Proje Finans Sempozyumu", **Türk Dünyası Bülteni**, Sayı:3, Ekim 2002, s.5.

¹⁵¹ **A.g.r.**, s.15.

2- Türk Firmalarının Gürcistan'daki Yatırımları

Gürcistan'da faaliyet gösteren yüz civarında Türk firması içinde az sayıda büyük şirket vardır ve ağırlık KOBİ'lerdedir. Ülkedeki toplam Türk sermayesi ise 150 milyon dolar civarındadır. Bu toplam rakamın büyük bir kısmı telekomünikasyon ve imalat sektörlerinde olmakla birlikte, liman işletmeciliği, tekstil, su şişeleme ve bankacılık alanlarında da Türk yatırımları bulunmaktadır.

Turkcell'in çoğunluk hissesine sahip olarak Gürcistan firmaları ile 1996 yılında yapmış olduğu ortaklık sonucu kurulan Geocell Telecom Gürcistan'da GSM hizmeti vermektedir¹⁵². 27 Mart 2001'de ülkenin üçüncü büyük GSM operatörü olan GT Mobile'ı da satın alan Geocell şu anda Gürcistan nüfusunun yüzde 85'ine ulaşabilmektedir ve 411 ülkeden 61 operatör ile dolaşım anlaşması mevcuttur.

Şişecam, 1997 yılında özelleştirilen Mına Ksani Cam Fabrikası'nın yüzde 76'sını almış, 1999 yılında ise fabrikanın hisselerinin tamamına sahip olmuştur. Fabrika geniş çaplı bir yenilemeden geçirildikten sonra yılda 20 bin ton kapasitesiyle üretime başlamıştır. 2002 yılında açılan tesislerle kapasite yükseltilmiş ve Mına Kısani Cam Fabrikası, bir sonraki yıl içerisinde toplam 50 bin tonluk üretim gerçekleştirmiştir¹⁵³.

Transteknik Holding bünyesindeki Delta Petrol, Poti'de bir petrol depolama tesisi kurmuştur. Karadeniz çevresindeki ülkelerde etkinliğini artırmayı hedefleyen şirket; depolama tesislerini ve ulaşım ağlarını oluşturmaya devam etmekte ve ticaret faaliyetini de bünyesindeki deniz taşımacılığı işlevi ile güçlendirmektedir¹⁵⁴.

Bünyesinde ağır sanayi, lojistik, inşaat ve gıda imalat şirketlerini bulunduran Şener Arda Grubu Gürcistan'a Batum Enterprizes Limited (BEL) adlı bir ortak teşebbüs ile girmiş ve ilk olarak Batum Limanı'nın feribot terminalini inşa etmiştir. Firma daha sonra aynı limanda çok amaçlı bir terminal inşasını da tamamlamıştır Her iki proje de yap-işlet-devret şeklindedir ve Şener Arda Grubu bu tesislerin 30 yılına işletme

¹⁵² **Vatan**, 16 Ekim 2003.

¹⁵³ **Akşam**, 8 Kasım 2002.

¹⁵⁴ **Hürriyet**, 24 Mayıs 2004.

haklarını almıştır. Grup ayrıca Tiflis Havaalanı'na sadece 2 km uzaklıkta olan Türk-Gürcü Ticaret Merkezi'ni de inşa etmiştir. Grubun bünyesindeki şirketlerden Arda Enterprizes Ltd ise Batum'a 20 km uzaklıktaki Kobuleti'de ayda 1200 ton kapasiteli bir un fabrikası projesini gerçekleştirmiştir¹⁵⁵.

Tiflis Havaalanı'nın yenilenmesi ve işletilmesi Tepe Afken Ventures (TAV) tarafından üstlenilmiştir. 6 Eylül 2005 tarihinde imzalanan anlaşmaya göre TAV, Tiflis Havaalanı için 62 milyon dolarlık bir yatırım yapacak ve bir ay içinde mevcut havaalanını devralarak işletmeye başlayacaktır. TAV, aynı anda yeni terminal binası inşaatına ve pistlerin yenilenmesiyle ilgili çalışmalara da başlayacaktır. "*Yap-işlet-devret*" modelinin uygulanacağı havaalanının inşaat ve işletmesini yine bir Türk firması olan Urban İnşaat ile birlikte yürütecek olan TAV, projeyi kendi kaynakları ile finanse edecektir. Tiflis Havaalanı'nı 10 yıl süreyle işletecek olan TAV, aynı anda 15 milyon dolarlık bir havaalanı yatırımını da Batum'a yapacaktır. Yapılan anlaşmaya göre Batum'a yapılacak yatırım karşılığında TAV'ın Tiflis Havaalanı'nı 10 yıllık işletme süresi 5 yıl daha eklenerek 15 yıla çıkartılacaktır¹⁵⁶.

Dış Ticaret Müsteşarlığı verilerine göre Gürcistan'da 31 Aralık 2004 itibariyle 16 Türk müteahhitlik firması toplam değeri 332 milyon dolar olan 30 proje almış durumdadır. Bu rakam Türk firmalarının diğer Kafkasya ve Orta Asya ülkelerinde gerçekleştirdikleri rakamlara kıyasla oldukça düşüktür.

Gürcistan'da iş yapan başlıca müteahhitlik firmaları Baytur, Borova, Burç, TML, Urban, Üstay ve Zafer'dir. Türk firmalarının tamamlamış olduğu başlıca projeler arasında Türkiye Büyükelçilik Binası, Tiflis toplu konutları, Supsa Petrol Terminali, Tiflis Havaalanı'nın bir kısmı, Kobuleti Un Fabrikası, Türk-Gürcü Ticaret Merkezi, Poti Petrol Depolama Tesisleri ve Batum Limanı terminalleri sayılabilir.

¹⁵⁵ A.g.r., s.13.

¹⁵⁶ Hürriyet, 7 Eylül 2005.

3- Elektrik Enerjisi

1990 - 1993 döneminde imzalanan çeşitli protokoller uyarınca Hopa - Batum Enerji Nakil Hattı'ndan Gürcistan'a 1990-1996 yılları arasında toplam 1.4 milyar kWh elektrik enerjisi sevk edilmiştir. Gürcistan'ın bu sevkıyatı yine elektrik enerjisi olarak iade etmesi öngörülmüştür. Bu çerçevede, Gürcistan'ın 1.67 milyar kWh elektrik enerjisi borcu bulunmaktadır. Gürcistan'ın taahhütlerini yerine getirememesi nedeniyle çeşitli defalar borç ödeme protokolleri yapılmıştır.

31 Mayıs 2000 tarihinde Gürcistan enerji şirketi Elektrogadatsema ile imzalanan sözleşme gereğince 220 kW Hopa - Batum Hattı vasıtasıyla Gürcistan'dan 100 mw güç ile 70 milyon kWh/ay üzerinden elektrik enerjisi alınması, bu enerjinin % 15'inin ise Gürcistan'ın borcuna mahsup edilmesi kararlaştırılmıştır. Bu çerçevede; 2000 yılı ve 2001 yılı Ocak-Mart döneminde alınan elektrik enerjisi ile Gürcistan'ın borcu 1.62 milyar kw'a inmiştir. 1 Mart 2001 tarihinde TEDAŞ ile Rusya Federasyonu Elektrik Şirketi RAO UES arasında Gürcistan üzerinden Hopa - Batum hattı ile 70 milyon kWh elektrik enerjisi transferi amacıyla Enerji Alım Sözleşmesi imzalanmış ve 20 Mart 2001 tarihinden itibaren enerji alımına başlanmıştır. Bundan sonra Gürcistan ile enerji ticareti yapılmamıştır¹⁵⁷.

4- Bakü-Tiflis-Ceyhan (BTC) Petrol Boru Hattı

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte Orta Asya ve Kafkasya Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığını kazanması, bölgenin enerji kaynaklarının dünya pazarlarına açılmasını gündeme getirdi. Zengin enerji kaynaklarına sahip olan ve kalkınmalarını bir an önce gerçekleştirmek isteyen yeni ülkeler, enerjinin paraya dönüşmesi için uluslararası pazarlara ulaştırılması gerektiği gerçeğinden hareketle bu doğrultuda girişimlere başladılar.

¹⁵⁷ Tiflis Ticaret Müşavirliği, **a.g.r.**, s.7.

Azerbaycan ve Kazakistan petrolde, Türkmənistan ve Özbekistan da doğalgazda ön plana çıktılar. Azerbaycan, Şah Denizi doğal gaz yataklarının ortaya çıkmasıyla birlikte doğal gazda da söz sahibi olan ülkeler arasına girdi. Bu Türk Cumhuriyetleri'nin dünya pazarlarına çıkışlarının olmaması, yeni bir boru hattının inşasını gündeme getirdi. Bu durum bölgesel güçlerin hatta bölge dışı ülkeler ile uluslararası şirketlerin içinde olduğu bir rekabeti başlattı¹⁵⁸.

Son dönemde dünyanın bilinen petrol rezervlerine, 200 milyar varillik bir rezervle Hazar Havzası petroleri de eklenmiştir. Bölgedeki büyük rezerv, özellikle ihtiyaç sahibi batılı ülkeler için, hem diğer bölgelerdeki mevcut petrol rezervleri için alternatif, hem de dünyadaki petrol fiyatlarının belli bir seviyede tutulması ve rekabet ortamının oluşturulması için bir kontrol mekanizması oluşturmaktadır.

Bakü-Ceyhan Petrol Boru Hattı'na verilen önem; büyük ölçüde, bu projenin başlangıç noktasına ev sahipliği yapan Azerbaycan'ın jeopolitik özelliklerinden kaynaklanmaktadır. Bilinen tarih boyunca, kimi zaman sayısız büyük mücadelelere sahne olmuş, kimi zamanlar da nice büyük göçlere yol veya barınak sunmuş bu cömert coğrafya, şimdilerde Orta Asya ve Hazar havzasının zengin enerji kaynaklarını batıya pompalayacak bir şah damarını andırmaktadır¹⁵⁹.

Bakü-Tiflis-Ceyhan projesine yönelik ilk ciddi adım 29 Ekim 1998'de "Ankara Deklarasyonu" ile atılmıştır. Deklarasyon ile Türkiye, Gürcistan, Azerbaycan, Kazakistan ve Özbekistan Devlet Başkanları Hazar petrollerinin Bakü-Tiflis-Ceyhan hattı ile taşınmasını desteklediklerini açıklamışlardır. ABD Enerji Bakanı Bill Richardson'da Deklarasyonu doğu-batı enerji koridorunun gerçekleşmesi için önemli bir adım olarak nitelendirmiştir.¹⁶⁰

Bakü-Tiflis-Ceyhan konusunda ikinci adım AGİT'in 1999 yılı zirvesinde atılmıştır. Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasında 18 Kasım 1999'da "Hükümetler Arası Antlaşma" imzalanmıştır. Aynı tarihte "Ev Sahibi Ülke Antlaşması", "Anahtar

¹⁵⁸ Kamer Kasım, **a.g.m.**, s.21.

¹⁵⁹ Suat İLHAN, **a.g.e.**, s.98.

¹⁶⁰ "Baku-Ceyhan and World Politics", **Turkish Daily News**, 31 Ekim 1998.

Teslim Müteahhitlik Antlaşması” ve *“Hükümet Garantisi Antlaşması”* da parafe edilmiştir. Bu antlaşmalar Ekim 2000 tarihinde imzalanmıştır. Kasım 1999 AGİT İstanbul Zirvesi sırasında, Türkiye, Azerbaycan, Gürcistan ve Kazakistan Devlet Başkanları Bakü-Tiflis-Ceyhan hattını desteklediklerini bildiren deklarasyonda bulundular.¹⁶¹ *“İstanbul Deklarasyonu”* ile Kazakistan, herhangi bir boru hattı için taahhüt etmediği petrolünün Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Ana İhraç Boru Hattı’na verilmesi için niyet beyanında bulunmuştur¹⁶².

Stratejik bir girişim olmanın ötesinde, sürdürülebilir kalkınma için örnek bir proje olan BTC’nin geliştirilmesi ve uygulanması aşamalarında, çevresel, ekonomik ve toplumsal tüm etkenler değerlendirilmiştir. Bu bağlamda, söz konusu hattın ülkemiz açısından sağlayacağı en önemli katkı, Türk Boğazları’ndan geçen tanker yükünü hafifletmesi, böylece Boğazlar, İstanbul ve çevre güvenliğine yönelik risklerin azaltılması olacaktır. İstanbul Deklarasyonu’nda, Karadeniz’den tankerlerle taşınacak petrolün, Türk Boğazları’na yönelik yaratılabileceği çevre kirliliği ve ortaya çıkabileceği tehditlere dikkat çekilmiştir¹⁶³.

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 12 Temmuz 2000’de, proje ile ilgili çalışmalara hız vermek amacıyla Azerbaycan’a resmi ziyarette bulunmuştur¹⁶⁴.

3 Ekim 2000 tarihinde Bakü-Tiflis-Ceyhan projesini desteklemek üzere bir sponsor grup oluşturulmuştur. Bu grupta yer alan şirketler Sponsor Grup Finansman ve İşbirliği Anlaşması imzalayarak Ana İhraç Boru Hattının katılımcıları oldular. Bu katılımcılar 1 Ağustos 2002 tarihinde inşaat ve işletme faaliyetlerini yürütmek amacıyla BTC Co. ve finansman işlerinden sorumlu olmak üzere ise BTC Invest şirketini kurdular. 2.4 Milyar dolara mal olacak projenin 18 Eylül 2002 tarihinde Bakü’de düzenlenen temel atma töreninde Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze ise konuşmasında şunları söylemiştir:

¹⁶¹ **Milliyet**, 19 Kasım 1999.

¹⁶² Gökhan Yardım, “Kafkasya, Hazar Petrolleri ve Doğal Gazları ile İlgili Projelerin Mevcut Durumları ve Türk Ekonomisine Etkileri”, **Harp Akademileri Komutanlığı Konferans Metinleri**, İstanbul, 13 Aralık 2000, s.29.

¹⁶³ Ali Faik Demir, **a.g.e.**, s.266.

¹⁶⁴ **Cumhuriyet**, 12 Temmuz 2000.

“Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesiyle birlikte yeni bir İpek Yolu'nun gerçekleşmiştir ve bunun öncüsü Türkiye'dir. Türkiye'nin Avrupa ve dünya ile entegrasyonu bizim açımızdan çok önemlidir. Bunun yollarından biri de Bakü-Tiflis-Ceyhan projesidir¹⁶⁵.”

Ceyhan temel atma töreni de 26 Eylül 2002 tarihinde yapılmıştır¹⁶⁶.

Gürcistan'da, Kadife Devrim neticesinde meydana gelen iktidar değişikliği, proje kapsamındaki ülkelerde tedirginlik yaratmıştır. Tiflis'te kurulan yeni hükümet, projenin önemini bildiklerini açıklamış ve Gürcistan'ın projeye desteğinin tam olarak süreceğini belirtmiştir¹⁶⁷.

Proje gereği petrolün 10 Mayıs 2005'te Ceyhan'da tankere yüklenebilecek durumda olması gerekiyordu. Ancak yaşanan aksilikler yaklaşık beş aylık bir gecikmeye neden oldu. 25 Mayıs 2005'te, Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye Cumhurbaşkanlarının katıldığı törenle ilk petrol Bakü'den pompalanmaya başlandı¹⁶⁸.

Tasarım ömrü 40 yıl olarak hesaplanan BTC Boru Hattı'nın toplam uzunluğu 1760 km.'dir. Bu hattın Türkiye'den geçen 1070 km.lik kısmının tamamı bir kamu kuruluşu olan BOTAŞ tarafından yaptırılmıştır. BTC Boru Hattı, günde 1 milyon varil, yılda 50 milyon ton taşıma kapasitesine sahiptir¹⁶⁹.

Kafkasya bölgesinin uluslararası toplumla bütünleşmesine büyük önem veren Türkiye, aynı zamanda BTC'yi komşularını Batı'ya bağlayacak bir köprü olarak değerlendirmiş ve bu çerçevede, bölgesel işbirliğinin somut bir örneğini oluşturan bu projenin gerçekleştirilmesinde öncü rol oynamıştır.

Hazar Denizi kıyılarından Batı'ya uzanan bir köprü olan BTC boru hattı, başta

¹⁶⁵ [www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ anadolununesi/196/and2.htm](http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadolununesi/196/and2.htm)

¹⁶⁶ **Türk Dünyası Bülteni**, Sayı:2, Eylül 2002, s.2.

¹⁶⁷ **Cumhuriyet**, 26 Kasım 2003.

¹⁶⁸ **Türkiye Gazetesi**, 26 Mayıs 2005.

¹⁶⁹ Necdet Pamir, “Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı'nda Son Durum”, **Panorama**, Sayı:3, Nisan 2004, s.18.

Azerbaycan olmak üzere, Kafkasya ve Orta Asya'da yer alan ülkeler için çok büyük stratejik ve ekonomik öneme sahiptir. SSCB döneminde zengin enerji kaynaklarını işleme, kullanma ve pazarlama ayrıca ürün fiyatını belirleme açısından Sovyetlerin merkezi yönetiminin kontrolünde olan bölge ülkeleri, SSCB'nin dağılmasının ardından, söz konusu doğal kaynaklarını Rusya dışında alternatif bir yolla dünya piyasalarına ulaştırma ve/veya taşıma güzergâhında yer alma olanaklarını aramışlardır. Böylece bu ülkeler, bağımsızlık öncesi dönemde yalnız ve ancak RF topraklarından geçerek ve uluslararası piyasa fiyatlarından çok düşük fiyatla satabildiği petrolünü, uygun fiyatla ve Rusya Federasyonu'nun tekeline bağlı kalmadan satma olanağına kavuşacaktı. Rusya dışında boru hatlarına sahip olunmasıyla hem ekonomik bağımsızlık açısından en temel adım atılmış olurken, hem de elde edilecek gelir önemli oranda artacaktır¹⁷⁰.

BTC, aynı zamanda Türkiye'nin enerji politikasına da büyük ölçüde hizmet edecektir. Türkiye bu kapsamda, enerji kaynaklarını çeşitlendirmeyi aynı zamanda, coğrafi ve jeostratejik konumundan yararlanarak, enerji tüketicisi ülkelere güvenilir bir enerji koridoru oluşturmayı hedeflemektedir. Ceyhan Terminali'ni bir enerji ihraç ve ticaret merkezine dönüştürmeyi amaçlamaktadır¹⁷¹.

Kazakistan petrolünün de söz konusu güzergâhtan taşınması hakkında görüşmeler devamlı olarak gündemdedir. Kazakistan tarafı ile petrolün taşınması hakkında gereken bütün belgeler hazırlanmıştır. Kazakistan hükümetinin, Kazak petrolünün Ceyhan hattından akıtılması için ABD'ye güvence verdiği belirtilmiştir¹⁷². Chevron-Texaco şirketi yılda 12 milyon ton Kazakistan petrolünün BTC ile naklini düşünmektedir. Total (Fransa), Eni (İtalya), Inpex (Japonya) ve Conoco-Phillips (ABD) şirketleri de Hazar'ın Kazakistan bölümünde "Kaşagan" yatağından çıkardıkları petrolü dünya piyasalarına BTC hattı ile ihraç etmeyi (yılda 12 milyon ton) istemektedirler¹⁷³.

Gürcistan, BTC hattı ile ekonomik açıdan toparlanabilme ve Rusya'ya karşı bağımlılığını azaltabilme açısından önemli bir fırsatı yakalamıştır. Boru hattından geçiş

¹⁷⁰ Osman Nuri Aras, "Bakü-Ceyhan Tüm Bölgenin Yararına Olacak", **Aksiyon**, Sayı:563, 19 Eylül 2005, s.14.

¹⁷¹ www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ANADOLUNUNSESI/226/AND8.htm

¹⁷² **Cumhuriyet**, 7 Temmuz 2000.

¹⁷³ **A.g.m.**, s.15.

ücreti alacak olan Gürcistan her yıl 50 milyon dolar kazanacaktır. Son yıla ait ekonomik göstergelere göre bu miktar ülke millî gelirin % 1'ine tekabül etmektedir. Bu oran Gürcistan devlet bütçesinin temel gelir kaynağı olmasa da, önemli bir gelir kaynağı olarak dikkat çekmektedir. Gürcistan BTC hattı ile ekonomik kazançların yanında stratejik kazançlar da elde etmiştir. BTC hattı ile Gürcistan'ın artık Rusya'nın himayesinde olmadığı kesinleşmiştir. Gürcistan Rusya'nın etki alanından uzaklaşarak ABD'ye, NATO'ya ve Türkiye'ye yaklaşan bir ülke olmuştur¹⁷⁴.

BTC'nin faaliyete geçmesiyle birlikte, Hazar petrolünün yaygın olarak kullanılması Türkiye'nin Orta Doğu petrollerine olan bağımlılığını azaltacaktır. Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, Türkiye'nin Kafkaslardaki etkisinin artmasına neden olmuştur. Doğu-Batı boru hattı olarak da adlandırılan projenin gerçekleşmesiyle Türkiye, Avrupa ile Kafkaslar ve Orta Asya arasında önemli bir ekonomik köprü haline gelmiştir. Bakü-Tiflis-Ceyhan hattının aktif hale gelmesiyle Türkiye yılda 500 milyon dolar gelir elde edecektir. Türkiye petrol ithalatına ödediği paradaki azalmadan dolayı 3 milyar dolarlık bir tasarruf sağlayacaktır¹⁷⁵.

5- Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) Doğal Gaz Boru Hattı

Bu proje ile Azerbaycan gazının Gürcistan üzerinden Türkiye'ye taşınması amaçlanmaktadır.

Şah Deniz bölgesi, Bakü'nün 70 km güneydoğusu ve Azeri-Güneşli- Çıralı Sahasının 70 km güneybatısında yer almaktadır. Ruhsat alanı yaklaşık 860 km²'lik bir alanı kapsamaktadır.

Sahada 625 milyar m³ doğal gaz ve 750 milyon varil kondensat rezervi olduğu öngörülmektedir Türkiye'nin doğal gaz talebinin önemli bir kısmını karşılayabilecek büyüklükteki projenin azami doğal gaz ve kondensat üretim kapasiteleri yılda 15 milyar

¹⁷⁴ A.g.m., s.16.

¹⁷⁵ Kamer Kasım, a.g.m., s.24.

m³ ve 13 milyon varildir. Birinci aşama toplam gaz satış miktarı 8,1 milyar m³ olacak, projenin satış işlemleri Azerbaycan Gas Supply Company (AGSC) tarafından gerçekleştirilecektir. Yatırım miktarı 2,4 milyar ABD doları olan bu aşamada 14 üretim kuyusunun olması planlanmaktadır¹⁷⁶.

Ekim 2000'de başlayan Azerbaycan'dan doğal gaz teminine yönelik müzakereler sonucunda, 12 Mart 2001 tarihinde Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ile Azerbaycan Başbakan Yardımcısı tarafından Azerbaycan doğal gazının Türkiye'ye sevkine ilişkin hükümetler arası anlaşma ve bu anlaşmaya istinaden aynı tarihte BOTAŞ ve SOCAR arasında Doğal Gaz Alım Satım Sözleşmesi imzalanmıştır. 15 yıl süreli Doğal Gaz Alım Anlaşması, alımların 2 milyar m³ ile başlamasını ve plato periyotta 6.6 milyar m³/yıl'a ulaşmasını öngörmektedir¹⁷⁷.

Azerbaycan-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin Türkiye kısmı ile ilgili olarak, Azerbaycan'dan alınacak olan doğal gazın Gürcistan-Türkiye sınırından Doğu Anadolu İletim Hattı'na 225 km.'lik bir hat yapılarak bağlantı noktası olan Erzurum-Horasan'a kadar taşınması planlanmaktadır.

2001 yılında projenin “*Arama ve Uzatma Arama Dönemi*” mükellefiyetleri tamamlanmıştır. 6 Mart 2001 tarihinde Ticari Doğal Gaz ve Kondensat Keşfi ilanı yapılmıştır. Satış anlaşması yılda 6,6 milyar m³ doğal gazın 15 yıl boyunca Türkiye'ye ulaştırılmasını kapsamaktadır. Projenin, “*Birinci Geliştirme ve Üretim Donemi Programı*” kapsamında 2003 yılı içinde ilk ön sondaj kuyusu bitirilmiş ve ikincisi kazılmaya başlanmıştır. Halen sondaj, platform imalat ve inşaatı vb. faaliyetler devam etmektedir. Türkiye'ye ilk gaz tesliminin Ekim 2006'da gerçekleştirilmesi planlanmıştır¹⁷⁸.

Anlaşmaların imzalanması sırasında Gürcistan Devlet Başkanı Şevardnadze tarafından yapılan açıklamada, Azerbaycan ve Gürcistan'ın yanı sıra bu projelerden dolayı veya dolaysız yararlanacak Baltık, Karadeniz, Hazar ülkeleri, Rusya, Ukrayna

¹⁷⁶ Okan Duru, **Türk Tankerciliği Raporu**, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü yay., Haziran 2005, s.22.

¹⁷⁷ www.botas.gov.tr

¹⁷⁸ Okan Duru, **a.g.e.**, s.21.

ve Türkiye'yi içine alan coğrafyanın da jeoekonomik ve jeopolitik yapısını etkileyeceği özellikle vurgulanmıştır¹⁷⁹.

Şah Deniz Projesi'nin diğer bir yönü ise Batı'nın giderek artan enerji ihtiyacını karşılamak için önemli bir kaynak oluşturacak Avrasya Enerji Koridoru'nun ve dolayısıyla bu koridor üzerinde bulunan ülkelerin güvenliklerinin Batı tarafından korumaya alınmasıdır. Batı'nın gelişmiş ülkeleri boru hatları aracılığıyla sağlanacak enerji kaynaklarının kesintisiz olarak kendilerine ulaşmasını sağlamak için bölgenin güvenlik ve istikrarı konusunda daha hassas ve müdahil olacaklardır. Gürcistan Cumhurbaşkanı Şevardnadze, bu yöndeki beklentilerini *"Rusya ve Ukrayna ile diğer devletlerin katılımlarıyla bölgede Azerbaycan ile Gürcistan'ı birbirlerine bağlayan ortak bir enerji sistemi kurulması tamamlanması bölgedeki devletlerin güvenliklerini de garanti altına alacaktır"* şeklinde ifade etmiştir.

BTC Petrol Boru Hattı, Hazar Denizi'nin Şah Deniz yatağındaki doğalgazın Bakü-Tiflis-Erzurum (BTE) doğalgaz boru hattıyla pazarlanmasında da etken olmuştur. Şah Deniz doğalgazının dünya piyasalarına ihracının gerçekleşmesi Azerbaycan'ın kalkınmasına ivme kazandırmada çok önemli rol oynayacaktır. Nihayet Türkmenistan doğalgazının da Hazar'a dönecek borularla BTE kanalıyla pazarlanmasının gerçekleşmesi halinde bölge ülkelerinin ekonomik imkânları ve stratejik önemleri daha da artacaktır¹⁸⁰.

Ağustos 2005 itibariyle Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı'nın inşasının % 72'sinin tamamlandığı bildirilmiştir¹⁸¹.

Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Doğal Gaz Boru Hattı Projesi'nin hayata geçirilmesi yönünde, 29 Ekim 1998 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma kapsamında, Türkiye'ye 16 milyar m³/yıl, Avrupa'ya 14 milyar m³/yıl olmak üzere toplam 30 milyar m³/yıl Türkmen gazının 30 yıl süre ile taşınması öngörülmekteydi. Türkiye ile Türkmenistan arasında bu anlaşmayı müteakip, 12 Mart 1999 tarihinde

¹⁷⁹ [www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ anadolununesi/185/and12.htm](http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadolununesi/185/and12.htm)

¹⁸⁰ Osman Nuri Aras, **a.g.m.**, s.15.

¹⁸¹ **Türkiye Gazetesi**, 13 Ağustos 2005.

“Doğal Gaz Alım/Satım Anlaşması”na ilişkin prensip anlaşması imzalanmış, 21 Mayıs 1999 tarihinde de söz konusu alım/satım ilişkin 30 yıl süreli anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmaya göre gaz teslimi Gürcistan -Türkiye sınırı olacaktır. 18 Kasım 1999 tarihinde de “Hazar Geçişli Boru Hattı'nın Gerçekleştirilmesine İlişkin Prensiplere Yönelik Hükümetler Arası Deklarasyon” imzalanmıştır.

21 Mayıs 1999 tarihinde, Aşkabat'ta, BOTAŞ ile Türkmenistan Devlet Başkanı nezdinde hidrokarbon kaynaklarının kullanımı konusunda yetkilendirilmiş merci arasında, 16 milyar m³/yıl düzeyinde doğal gaz alımına ilişkin “Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması” imzalanmıştır. 30 yıl süreli söz konusu anlaşmaya göre, gaz teslimatların 2002-2004 döneminde başlaması öngörülmüştür.

Doğal Gaz Alım-Satım Anlaşması'na göre doğal gaz, Türkmenistan'dan Türkiye-Gürcistan sınırında teslim alınacaktır. Ayrıca, doğal gazı taşıyacak ve Türkmenistan'dan başlayarak Gürcistan sınırına ulaşacak boru hattının bu noktaya kadar yaptırılması işletilmesi sorumluluğu tamamen Türkmen tarafına aittir¹⁸².

29 Ekim 1998 tarihinde imzalanan Anlaşma'daki ulusal prosedürlerin yerine getirilmesi yükümlülüklerinin tümü Türkiye tarafından yerine getirilmiştir. Türkmenistan tarafından, 13 Şubat 1999 tarihinde, Proje'nin General Electric Capital ve Bechtel firmalarından oluşan Pipeline Solutions Group (PSG) liderliğinde bir Konsorsiyum tarafından yürütüleceği açıklanmıştır. Bazı nedenlerden dolayı bu hattın yapımı şimdilik askıya alınmıştır. Türkmenbaşı'nın inşaat başlamadan talep ettiği yüksek miktarda avans, Hazar'ın statüsünün RF tarafından engel olarak kullanılması, Azerbaycan'ın kendi toprağından geçecek hat nedeniyle fazla kota istemesi, Türkiye gaz pazarının Türkmen, İran ve Mavi Akım ile gelecek Rus gazını aynı anda kabul edecek kadar büyük olmaması sayılabilir¹⁸³. Türkmenistan'ın PSG'ye verdiği

¹⁸² www.botas.gov.tr

¹⁸³ Necdet Pamir, “Orta Asya ve Kafkasya'da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, ss.517-518.

Görevlendirme Mektubu'nun geçerlilik süresi 19 Şubat 2000 tarihi itibarıyla sona ermiştir. Türkmen tarafının bu yetkilendirme süresini uzatmaması nedeniyle, GE Capital ve Bechtel firmaları, söz konusu projenin gerçekleştirilmesi için oluşturulan PSG Konsorsiyumu'ndan çekilmişlerdir¹⁸⁴. Boru hattının özellikle Gürcistan sınırına kadar olan bölümü ile ilgili çalışmalarda herhangi bir gelişme kaydedilmemiştir. Bu konuda Türkmenistan'ın alacağı karar beklenmektedir.

6- TRACECA Projesi

Siyasi bütünleşmesini sağladıktan sonra dış politikasında önemli değişiklikler yapan AB, dünya politikasında aktif rol oynayabilmek için, dünyanın belli başlı coğrafyalarına yönelik stratejiler geliştirmeye başlamıştır. AB'nin yakından ilgilendiği bölgelerin başında Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri gelmektedir. Bu ülkelerle ilişkileri geliştirmenin en önemli şartının bu bölgelerle iyi ulaşım imkanları tesis etmek olduğunun bilincinde olan AB, bu ülkelere yönelik stratejilerinde önceliği, ulaşım altyapılarının geliştirilmesine vermiştir. AB, RF'nin hakimiyeti altındaki mevcut ulaşım ağlarına alternatif oluşturacak yeni ulaşım ağları üzerinde çalışmaktadır¹⁸⁵. Bu çalışmalardan en önemlisi, ABD tarafından da desteklenen ve AB tarafından yüklenilen “Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaşım Koridoru” adı verilen TRACECA (Transport Corridor Europe-Caucasus-Asia) projesidir.

Amacı Avrupa ile Asya arasında daha önce Moskova üzerinden yapılan ulaşım koridoruna alternatif yeni bir koridor yaratarak, zengin yeraltı kaynaklarına sahip Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile Avrupa arasında sağlam bir ulaşım köprüsü kurmaktır. AB, TRACECA projesinden önce yine bu coğrafyaya yönelik olarak TACIS (Bağımsız Devletler Topluluğu'na Teknik Yardım) adı altında bir başka projeyi de başlatmıştır. TRACECA ile TACIS birbirini tamamlar niteliktedir. TACIS genel anlamda teknik yardımlar için tesis edilmiş ve BDT ülkeleri ile Moğolistan'ı hedef

¹⁸⁴ **Milliyet**, 7 Temmuz 2000.

¹⁸⁵ Mahmut Sezgin, “Avrupa Birliğinin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz**, Sayı 43, Kasım 2003, s.63.

almıştır. TRACECA ise daha çok ulaşım konularına odaklanarak Kafkas ve Orta Asya Cumhuriyetlerini hedef seçmiştir.

Proje, tarihte medeniyetler ve kültürlerin etkileşiminde büyük rol oynamış olan Büyük İpek Yolu'nun geçtiği ülkeleri kapsamı nedeniyle "*Tarihi İpek Yolu'nun Restorasyonu*" olarak da adlandırılmıştır. Proje'nin hedefi; Asya ile Avrupa arasında, kara, deniz ve demiryolu ulaşımındaki sorunları gidererek, bağımsızlıklarına yeni kavuşan Kafkas ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile Avrupa arasında güvenli ve ucuz bir ulaşım koridorunun tesis edilmesidir. Projenin ilk adımları 1993 yılında Brüksel'de atılmış ve 5 Orta Asya Cumhuriyeti (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) ile 3 Kafkas Cumhuriyeti'nin (Azerbaycan, Gürcistan, Ermenistan) AB tarafından bir araya getirilmesi ile başlamıştır.

TRACECA projeleri için bugüne kadar IBRD 250 milyon dolarlık, Dünya Bankası da 40 milyon dolarlık finansman sağlamıştır. Sağlanan bu kaynaklarla, Sovyet dönemi sonrasında yeterli yatırımların yapılmaması sonucu kullanılamaz duruma gelmiş olan birçok liman, demiryolu ve karayolu modernize edilmeye başlanmıştır. Hazar Denizi ve Karadeniz'deki bazı stratejik noktalar arasındaki Ro-Ro ve feribot seferleri tekrar başlatılabilmektedir. Bunların yanısıra TRACECA programı, katılan ülkelerdeki taşımacılık sektörünü geliştirmeye yönelik bir takım çalışmaları da başlatmıştır. (Örneğin sadece yolların bakımı ve modernizasyonu ile ilgilenmeyip, daha kaliteli ve güvenli taşımacılık için yol kenarlarındaki dinlenme ve servis imkanlarının artırılması gibi). TRACECA, bu projelerin finansmanında yardımcı olmanın yanısıra, projelerin fizibilite çalışmaları ve proje yönetimi konularında da yardımlarda bulunmaktadır. Avrupa'yı Orta Asya'ya bağlayacak bu ulaşım koridoru AB için büyük bir stratejik öneme haizdir¹⁸⁶.

TRACECA Projesi'nde kaydedilen önemli aşamalardan bir tanesi de 8 Ekim 1998 tarihinde Bakü'de düzenlenen "*Tarihi İpek Yolu'nun Restorasyonu Konferansı*" sonrasında imzalanan "*Çok Taraflı Anlaşma*"dır. Bu anlaşmayla, projeye ilk başta imza koyan sekiz ülkeye ilave olarak, Türkiye, Ukrayna, Moldova, Romanya ve

¹⁸⁶ Ali Faik Demir, **a.g.e.**,s.155.

Bulgaristan'da TRACECA bünyesine katılmıştır.

Temel Çok Taraflı Anlaşmada belirtilen hükümleri uygulamaya koymak için “*Hükümetler Arası Komisyon*” tesis edilmesi ve kararların oybirliği ilkesine göre alması kararlaştırılmıştır. Hükümetler Arası Komisyon'a ek olarak merkezi Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de bulunan bir “*Daimi Sekreteryaya*” kurulmuştur. Ayrıca her ülkenin Daimi Sekreteryada görevlendirilmek üzere birer temsilci tespit etmesi de kabul edilmiştir. Genel Sekreter Hükümetler arası Komisyon tarafından alınmış olan kararların uygulanıp uygulanmadığının denetiminden sorumludur.

7- Kars-Tiflis Demiryolu Projesi

Türkiye ile Gürcistan arasına doğrudan bir demiryolu bağlantısı bulunmamaktadır. İki ülkenin demiryolu şebekelerinin birbiriyle bağlantısının sağlanması durumunda, Türkiye ile Avrupa ülkelerinin Kafkasya üzerinden Orta Asya Türk Cumhuriyetlerine ve RF'ye demiryolu ile bağlanmaları gerçekleştirilebilir.

Türkiye, Gürcistan ve Azerbaycan arasında demiryolu bağlantısını kurmak, büyük bir ulaştırma potansiyeline sahip Orta Asya Cumhuriyetleri'ni Türkiye'ye bağlayacaktır. Avrupa ile Orta Asya arasında daha kısa, ekonomik ve güvenli bir yol üzerinden ulaşım sağlanacak, Orta Asya Akdeniz'e bağlanacak ve Orta Asya ile yapılan transit taşımacılıkta Türkiye çok daha önemli bir konuma gelecektir¹⁸⁷.

Bu düşünceden doğan Kars-Tiflis Demiryolu Projesi'nin toplam uzunluğu 124 km.dir. Projenin gerçekleştirilmesi için Türkiye tarafında 92 km, Gürcistan tarafında ise 32 km olmak üzere toplam 124 km uzunluğunda yeni demiryolu yapımı gerekmektedir¹⁸⁸. Ahılkelek - Marabada arasındaki mevcut 160 km uzunluğundaki demiryolu hattını onarılacaktır. Projenin toplam maliyetinin 600 milyon dolar civarında olacağı tahmin

¹⁸⁷ “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı,Ulaştırma Özel İhtisas Komisyonu Raporu Demiryolu Ulaştırması Alt Komisyonu Raporu”, www.ekutup.dpt.gov.tr

¹⁸⁸ **Cumhuriyet**, 21 Mart 1993.

edilmektedir¹⁸⁹.

Günümüzde Türkiye'nin Orta Asya ile demiryolu ulaşımı İran üzerinden sağlanmaktadır. Coğrafi konumundan dolayı Gürcistan alternatifi daha ekonomik bir çözüm olacaktır. Kars-Tiflis demiryolunun ikinci bir kolunun Trabzon limanına kadar ulaştırılması planlanmaktadır¹⁹⁰. Böylece demiryolu hattının deniz yoluyla da bağlantısı sağlanacaktır.

Kars-Tiflis demiryolunun inşaatı hususunda, 26-29 Temmuz 1993 tarihlerinde Ankara'da yapılan Türkiye-Gürcistan Karma Ulaştırma Komisyonu toplantısında bir mutabakat sağlanmıştır. Bu mutabakat çerçevesinde tarafların teknik heyetleri Samsun'da 23 Kasım 1994 tarihinde bir araya gelmişlerdir¹⁹¹. Fakat projenin hayata geçirilmesi çeşitli sebeplerle mümkün olamamıştır. 2003 yılından itibaren yeniden projenin canlandırılması yönünde çalışmalar başlamıştır. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili'nin Ankara ziyaretinde, Başbakan Erdoğan'ın ve Azerbaycan Başkanı Aliyev'in Tiflis ziyaretinde bu projenin gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanmıştır¹⁹².

29 Aralık 2004 tarihinde Tiflis'te gerçekleştirilen 7. Türkiye-Gürcistan Karma Ulaştırma Komisyonu'nun gündemini bu proje oluşturmuştur. Azerbaycan, Gürcistan ve Türkiye, Kars-Tiflis Demiryolu Hattı'nın yapımıyla ilgili ortak deklarasyon yayınlamıştır. Deklarasyonu Türkiye adına Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım, Gürcistan adına Ekonomik Kalkınma Bakanı Aleksî Aleksişvili, Azerbaycan adına Ulaştırma Bakan Yardımcısı Musa Penahov imzalamıştır. Deklarasyonda söz konusu projenin gerçekleştirilmesi için çabaların yoğunlaştırılacağı belirtilmiştir. Toplantı sonunda, Kars-Tiflis-Ahılkelek demiryolu projesinin yapılmasına ilişkin mutabakat zaptını da Yıldırım, Aleksişvili ve Penahov imzaladı¹⁹³. Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail

¹⁸⁹ Tiflis Ticaret Müşavirliği, **a.g.r.**, Temmuz 2003.

¹⁹⁰ Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, **a.g.r.**, Eylül 2005, s.17.

¹⁹¹ www.dlh.gov.tr/home/dy_turgur.html

¹⁹² Kamil Ağacan, "Kars-Tiflis Demiryolu: Hayal Gerçek mi Oluyor?", **ASAM Günlük Küresel Değerlendirme Bülteni**, 3 Ocak 2005.

¹⁹³ www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anoluyahaberler-yeni/2004/araklik/ah_30_12-04.htm

Saakaşvili'nin Ankara ve Başbakan Erdoğan'ın Tiflis ziyaretlerinde, bu projenin gerçekleştirilmesinin önemi tekrar vurgulanmıştır.

8- Deriner Barajı

Gürcistan, bağımsızlığını kazandıktan sonra, Çoruh ve Kura nehirleri üzerinde ortak enerji projeleri konusunda işbirliği başlatmak amacıyla Türkiye ile temasa geçmiştir. İlk toplantı 18-19 Ekim 1994 tarihlerinde Trabzon'da gerçekleştirilmiştir.

Bu toplantı sonucunda, Gürcistan'ın amacının ortak enerji projesi geliştirmek olmayıp, Çoruh Nehri üzerinde yapılacak barajların Batum şehri civarındaki nehir deltası üzerindeki olumsuz etkilerine yönelik araştırmaların başlatılması olduğu anlaşılmıştır. DSİ Genel Müdürlüğü uzmanlarından oluşan bir heyet Çoruh Nehri ile ilgili konuları görüşmek üzere 10-13 Eylül 1995 tarihlerinde Gürcistan'da ikinci bir toplantı yapmıştır. Türkiye ve Gürcistan teknik heyetleri arasında 16-18 Eylül 1996 tarihlerinde Ankara'da Çoruh Nehri ile ilgili konulara ilişkin olarak yapılan toplantı sonucunda, iki taraf heyet başkanları arasında anlaşma sağlanan hususlara ilişkin bir tutanak imzalanmıştır¹⁹⁴.

Türkiye ve Gürcistan teknik heyet arasında 16-18 Eylül 1996 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen tutanak ve 28-30 Ocak 1997 tarihleri arasında Tiflis'te imzalanan "*Hükümetlerarası Türk-Gürcü Karma Ekonomik Komisyonu I. Dönem Toplantısı Protokolü*" uyarınca, Çoruh Nehri'nin Türkiye topraklarındaki kesiminde inşa edilecek enerji üretimi amaçlı Deriner Barajı'nın işletmeye alınmasından sonra Gürcistan'ın iddia ettiği olumsuz etkilerin değerlendirilmesi için, teknik bir heyet 28-30 Nisan 1997'de Gürcistan'a gönderilmiştir.

Çoruh Nehri, Türkiye'nin kendi topraklarından doğmakta ve 3 km.lik kısmı sınır teşkil ettikten sonra sadece 20 km boyunca Gürcistan'da akarak Karadeniz'e

¹⁹⁴ Sedat Çabuk, **Türkiye- Gürcistan İlişkileri ve Türkiye'nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, Ocak 2001, s.56.

dökülmektedir. Türkiye'nin Deriner Barajı için Gürcistan'a pay vermesi, diğer bir ifadeyle yatırıma iştirak etmeden Gürcistan'ı bu projelere ortak etmesi heyet tarafından uygun görülmemiştir.

Deriner Barajı ve Hidroelektrik Santrali'nin inşaatına Ocak 1998'de başlanılmıştır. Proje anahtar teslim bazda yedi yılda gerçekleştirilecektir. Deriner Brajı ve Hidro-Elektrik santrali dört üniteli olup, kurulu gücü 670 mw, yıllık ortalama üretimi ise 2118 GWh'dir¹⁹⁵.

E- TÜRKİYE-GÜRCİSTAN ASKERİ İLİŞKİLERİ

1991 yılında bağımsızlığını kazanmasının ardından, Gürcistan'ın elinde eski ve az sayıda silahlardan oluşan Sovyet askeri mirası kalmıştı. Sovyet ordusunda görev yapan Gürcü askerlerinin bir kısmı ülkelerine geri dönmüştü. Bu nedenle Gürcistan Silahlı Kuvvetleri uzun vadeli reform ihtiyacı hissetmiş, yeniden teşkilatlanma ve modernizasyon faaliyetlerine başlamıştır¹⁹⁶.

Gürcistan bağımsızlığını kazandıktan sonra karşılaştığı bütün sorunlarda RF'nin olumsuz etkilerini hissetmektedir. Gürcistan, RF'nin kışkırtmasıyla ortaya çıkan kaos ortamı sonucunda, silahlı kuvvetlerinin Abhazya'da zor duruma düşmesi sonucunda BDT'ye katılmak ve RF ile ikili anlaşmalar yapmak zorunda kalmıştır¹⁹⁷.

Gürcistan'ın güvenlik siyaseti, RF'nin bölgedeki çıkarlarına ters düşecek şekilde Batı yanlısı izler taşımaktadır. “GUUAM”, “Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü” gibi kurumlarla bölgesel iş birliğine olduğu kadar, NATO, Avrupa ilişkilerine de ağırlık vermektedir. Bu bağlamda;

¹⁹⁵ Okan Mert, **a.g.e.**, s.261.

¹⁹⁶ Murat Tosun, **Military Power in the Caucasus**, Yeditepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002, s.92.

¹⁹⁷ Asbed Kotchikian, “The Perceived Roles of Russia and Turkey in Georgian Foreign Policy”, **Insight Turkey**, Sayı:2, İlkbahar 2004, s.38.

11 Ocak 1994’de NATO’nun Barış İçin Ortaklık (BİO) ‘ya katılmış ve 1 Şubat 1999 tarihinde Avrupa Konseyi’ne kabul edilmiştir.

02 Nisan 1999 tarihinde, 1994 tarihli Taşkent BDT Ortak Güvenlik Anlaşması’nın uzatılmasına dair protokolü imzalamayarak BDT Ortak Güvenlik Anlaşması’ndan ayrılmıştır¹⁹⁸.

20 Mart 1995 tarihinde RF’nin Gürcistan’da askeri üs bulundurması, RF birliklerinin konumu ve RF sınır birliklerinin konuşlandırılması konularını kapsayan askeri işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Gürcistan’da Rus askerlerini istemeyen milliyetçi grupların saldırıları sonucu, RF Gürcistan’da bulunan askerlerinin sayısını azaltmaya başlamıştır¹⁹⁹. Askeri işbirliği anlaşmasına rağmen Gürcistan, 16 Temmuz 1998 tarihinden itibaren deniz, 16 Kasım 1999’dan itibaren de kara sınırlarının kontrolünü RF’den devralmıştır.

1990’ların ikinci yarısında, Rus-Gürcü ilişkilerindeki gerginliğin tırmanmasına paralel olarak Gürcistan yönetimi ulusal ordu kurulması çalışmalarına dışardan destek arayışına girmiştir. Gürcistan’ın Rus askeri nüfuz alanından uzaklaşmasında ve Tiflis’te istikrarın sağlanması için iktidar mücadelesinin içinde yer almayan bir ordunun oluşturulması konusunda Ankara Tiflis’e destek vermiştir. Bu çerçevede Gürcistan’la 4 Nisan 1996’da imzalanan Askeri İşbirliği Anlaşması’nı takiben 14 Temmuz 1997’de Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Buna göre Türkiye, Gürcü subayların eğitiminin yanında Gürcistan Silahlı Kuvvetleri’nin tugay bazında NATO standartlarına çıkarılması için destek vermeyi kabul etmiştir.

Rusya’nın jeopolitik konumu nedeniyle Gürcistan üzerinde tahakküm kurmak istemesine karşın Gürcistan; ABD, AB ve Türkiye ile askeri işbirliğine gitmiştir.

Gürcistan’ın mevcut sorunları karşısında ABD, AB ve Türkiye Gürcistan’dan yana tavır takınmaktadır. Her üçü de “*Gürcistan’ın toprak bütünlüğünün korunması*” konusuna büyük önem verirken; Rusya karşısında Gürcistan’ı desteklemekte, askeri ve

¹⁹⁸ Söz konusu protokolü RF, Kazakistan, Beyaz Rusya, Ermenistan, Kırgızistan ve Tacikistan imzalamıştır. Gürcistan, Azerbaycan ve Özbekistan imzalamamıştır.

¹⁹⁹ **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1998.

ekonomik yardımda bulunmaktadır. Özellikle ABD açısından Gürcistan'ın Rusya kontrolüne girmemesi gerekmektedir. Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü bozacak her türlü eyleme karşı olduğunu ilan eden ABD; bu politikasının faydasını 2. Irak Savaşı'nda, Gürcistan'ın topraklarını ABD ordusuna açması ile görmüştür²⁰⁰.

114 km uzunluğunda ortak sınırı olan Türkiye ile Gürcistan arasında askeri işbirliği kapsamında; 14 Temmuz 1997 tarihinde imzalanan “*Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması*” çerçevesinde, TSK'nin muhtelif kurumlarında Gürcistan askeri personeline eğitim vermeye başlanmıştır.

Bu anlaşma çerçevesinde Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'ni maddi ve teknolojik olarak desteklemeye başlayan TSK, ilk olarak Gürcistan Sahil Güvenlik birimlerinin eğitimiyle başlamıştır. Mayıs 1997'de, sınır güvenliği ve askeri ilişkilerin artırılması amacıyla Genelkurmay Başkanlığı'ndan bir heyet Tiflis'i ziyaret etmiştir. 1997-1998 yılları arasında iki ülke arasında Gürcistan birliklerinin askeri donanım ve eğitimiyle ilgili anlaşmalar yapılmıştır. Ayrıca ilki 2 Aralık 1997'de, diğeri 3 Mart 1998'de olmak üzere iki karakol botu Türkiye tarafından Gürcistan'a hibe edilmiştir²⁰¹. Çünkü Türkiye'ye göre, kendine yeterli bir donanması olmayan bir Gürcistan karasularını korumak için RF'ye bağımlı olacaktır²⁰². Nisan 1998'de BİO çatısı altında müşterek bir tatbikat düzenlenmiştir.

Türkiye, NATO'nun, Kafkasya bölgesinde barışı korumak için özel birlikler kurmasını teklif etmiştir. RF Dışişleri Bakanlığı Türkiye'den gelen bu teklife tepki göstermiştir. Yapılan açıklamada; Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in, NATO'nun BİO projesi kapsamında kurulmasını teklif ettiği özel güçlerin, Karadeniz'deki deniz güçleri ile de takviye edilmesi önerisinin Moskova'da şaşkınlık yarattığı belirtilmiştir²⁰³.

²⁰⁰ Kamil Ağacan, “ABD'nin Gürcistan'a Asker Göndermesi: Terörle Mücadelede Üçüncü Cephe mi Yoksa Köşebaşının Tutulması mı?”, **Stratejik Analiz**, Nisan 2002, Sayı:24, s.69.

²⁰¹ Bilge Buttanrı, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ yay., İstanbul, 2004, s.160.

²⁰² İlker Kiremitçi, **Thrace On The East: Georgia**, Bilkent Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004, s.33.

²⁰³ **Cumhuriyet**, 8 Temmuz 1998.

Mart 1999'da Gürcistan'la, Gürcü birliklerinin Türkiye'de eğitim görmesi ve Türkiye'nin Gürcistan'daki askeri tesislerin yenilenmesine destek vermesi konusunda anlaşmaya varıldı. Kodori ve Gori'de askeri eğitim merkezleri oluşturulmasına ve Tiflis'te modern bir atış alanı inşa edilmesine Türkiye destek vermiştir. Bu anlaşma sonucunda, 26 Nisan 1999'da Genelkurmay Başkanlığı'na bağlı “*Askeri İş Birliği ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı*” kuruldu. Burada; 1 General, 31 Subay ve 4 Astsubay olmak üzere toplam 36 TSK personeli görev yapmaktadır²⁰⁴. Türkiye, RF'nin boşalttığı Vaziani Askeri Üssü'nün onarım ve yenilenmesinde Gürcistan'a yardımda bulunmuştur.

Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu resmi temaslarda bulunmak üzere 25 Mart 2000'de Tiflis'e gitmiştir. Çakmakoglu, Gürcistan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, Genelkurmay Başkanı Coni Pirtskalaişvili, Savunma Bakanı David Tevsadze ve diğer üst düzey yetkililerle görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmelerde, iki ülke arasında askeri alandaki işbirliği konularının ele alındığı kaydedilmiştir. Çakmakoglu yapımı Türk firmaları tarafından tamamlanan bazı askeri tesislerin açılış törenine katılmıştır²⁰⁵.

Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Rasim Betir, temaslarda bulunmak üzere Tiflis'e gitmiştir. Betir, Gürcistan İçişleri Bakanı Kaha Targamadze, İç Kuvvetler Komutanı Giorgi Servasidze ve diğer üst düzey askeri yetkililerle biraraya gelmiştir. Görüşmelerde, iki ülke arasındaki askeri işbirliği konularının ele alınmıştır²⁰⁶.

24 Mayıs 2000'de Gürcistan ile Türkiye arasında, lojistik işbirliğinin gelişmesini öngören bir protokol imzalanmıştır. Protokolü, Genelkurmay Başkanlığı Lojistik Başkanı Korgeneral Hurşit Tolon ile Gürcistan Savunma Bakan Yardımcısı Grigol Katamadze arasında imzalanmıştır. İmza töreninin ardından, iki ülke arasındaki askeri işbirliğinin gün geçtikçe geliştiği ve Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'nin yakın bir zamanda NATO standartlarına uygun hale geleceği bildirilmiştir. Tolon, Türkiye'nin, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'nin gelişimine katkıda bulunmaya devam edeceğini ve TSK tarafından hibe olarak ayrılan 4 milyon dolarlık yardımın Gürcistan Savunma

²⁰⁴ Genelkurmay Başkanlığı, **Bilgi Notları**, Ankara, 8 Aralık 2003, s.9.

²⁰⁵ **Türkiye Gazetesi**, 25 Mart 2000.

²⁰⁶ **Türkiye Gazetesi**, 9 Mayıs 2000.

Bakanlığı birimlerine harcanacağını belirtmiştir²⁰⁷.

22 Haziran 2000'de Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu Gürcistan'ı ziyaret etmiştir. Kıvrıkoğlu, Gürcistan Savunma Bakanı Tevsadze ile görüşmesinden sonra yaptığı açıklamada, Türkiye'nin, Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'nin NATO standartlarına uygun hale gelebilmesi için gereken yardımı göstereceğini belirtmiştir.

Eylül 2000'de iki ülke tarafından sınır bölgesinde "*Türkiye-Gürcistan Sınır Tatbikatı*" düzenlenmiştir. 2 adet UH-1H genel maksat helikopteri Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'ne 24 Eylül 2001 tarihinde teslim edilmiştir. Gürcistan Silahlı Kuvvetleri için 5250 ton dizel yakıt, 200 ton uçak yakıtı Türkiye tarafından temin edilmiştir.

Türk Hava Kuvvetleri'nce onarımı ve modernizasyonu gerçekleştirilen Marneuli Askeri Havaalanı, 9 Şubat 2001'de Milli Savunma Bakanı Sabahattin Çakmaklı ve Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ergin Celasin'in katıldığı bir törenle hizmete açılmıştır. Üssün bulunduğu Kvemo Kartli bölgesinin Valisi Levan Mamaladze de önceki gün, "*Marneuli Üssü'nün Afganistan ve diğer yerlerdeki anti terörist saldırılara katılan Türk ve diğer ülkelere ait savaş uçaklarının kullanılabilmesini*" açıklamıştır²⁰⁸. Gürcistan'ın başkenti Tiflis'in 35 kilometre güneyinde bulunan Marnueli Askeri Havaalanı'nın onarılması ve modernize edilmesi Türkiye ile Gürcistan Silahlı Kuvvetleri arasındaki lojistik uygulama protokolü çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Türk Hava Kuvvetleri personelinden oluşan 21 kişilik ekip tarafından 3 ay içinde tamamlanan onarım ve modernizasyon faaliyetleri yaklaşık 1,5 milyon dolara mal olmuştur²⁰⁹.

Türkiye, 21 Ekim 1994'ten itibaren Gürcistan'da konuşlanan Birleşmiş Milletler Gözlemci Misyonu'nda 5 askeri personel görevlendirmiştir. 20 Şubat 2000'den bu yana görev yapan AGİT Gözlemci Misyonu'nda da üç askeri personel bulundurmaktadır.

²⁰⁷ **Türkiye Gazetesi**, 25 Mayıs 2000.

²⁰⁸ **Milliyet**, 3 Ocak 2002.

²⁰⁹ www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/anadoluyahaberler/aha57.htm

Gürcistan'ın Batı ile bütünleşmesini kolaylaştırmak ve demokratikleşme faaliyetlerine yardımcı olmak amacıyla, Türkiye ve ABD'nin katılımıyla 13 Ekim 1999 tarihinde Kafkas Çalışma Grubu (KÇG) oluşturulmuştur. Kafkas Çalışma Grubu'nun amacı; çıkar farklılıklarının azaltılması ya da ortadan kaldırılması için yapılacak çalışmaların yanı sıra, bölgedeki ortak güvenlik çıkarlarını tanımlamak; güvenlik politikalarının koordinasyonu ve güvenlik yardım programlarının yürütülmesinde iş birliği sağlamak ve nihai olarak, bölgesel barış ve istikrara katkıda bulunmak amacıyla Türkiye ve ABD'nin Kafkaslardaki güvenlik politikalarının ve güvenlik yardım programlarının şeffaflığını artırmak olarak belirlenmiştir²¹⁰. Bölgedeki müşterek güvenlik çıkarlarının belirlenmesi ve uygun savunma siyasetinin uygulanmasında Gürcistan ile işbirliği içinde faaliyette bulunan söz konusu grubun çalışmaları sonucunda, Gürcistan'ın savunma gücünde önemli gelişmeler kaydedilmiştir.

Savunma Bakanı Sabahattin Çakmakoglu'nun 3-6 Temmuz 2001 tarihlerinde Tiflis'i resmi ziyareti sırasında Şevardnadze, *"Türkiye ve Gürcistan'ın özellikle askeri alanda stratejik ortak olduklarını"* belirtmiştir. Çakmakoglu da *"Türkiye, Kafkasya'da barışın ve istikrarın sağlanmasında önemli rol oynayan, stratejik ortağı Gürcistan'ın güçlü ekonomik ve politik yapıya sahip olması için yardımlarına devam edecektir. Ayrıca Barış İçin Ortaklık (BİO) çerçevesinde Gürcistan ordusunun NATO standartlarına gelmesi için Gürcistan ordusuna destek verecektir. Türk Ordusu Gürcistan'ın yanında olmayı devam ettirecektir. Türkiye NATO'nun ikinci en geniş ordusuna sahiptir"* demiştir. Gürcistan Parlamento Başkanı Z. Jvaniya, Gürcistan'ın NATO üyeliği hedefine atıfta bulunarak, bunun Türkiye'den geçtiğinin farkında olduklarını belirtmiş ve Rusya'yı güvenliklerine tehdit olarak değerlendirmiştir²¹¹.

Gürcistan Türkiye'yi, silâhlı kuvvetlerinin yeniden yapılandırılmasında stratejik ortak olarak görmekte, NATO ile ilişkilerini Türkiye vasıtasıyla yürütmektedir. Türkiye'nin askeri yardımları Gürcistan ordusunun NATO standartlarında yeniden teşkilatlanması, savaşma imkan ve kabiliyetinin kazandırılması ve artırılması, eğitilmiş

²¹⁰ Kamil Ağacan, **a.g.e.**, s.433.

²¹¹ **Turkish Daily News**, 06 Temmuz 2001.

personel ihtiyacının karşılanması, özel birlik ve diğer birliklerinin yetiştirilmesi, iaşesi, teçhizatlarının karşılanmasına yönelmiştir. Bu amaçlara yönelik Türkiye tarafından çeşitli projeler yürütülmektedir. BIO Eğitim Merkezi ve Türk Silahlı Kuvvetleri'ne bağlı akademi, okul ve eğitim merkezlerinde Gürcü personelin eğitilmektedir. Gürcistan jandarma kuvvetlerine ve sınır birliklerine yönelik eğitim faaliyetleri de yürütülmektedir. Türkiye'nin yardımları arasında, Gürcistan ordusunun eğitilmiş personel ihtiyacının karşılanmasına yönelik yardımların yanısıra NATO standartlarında yeniden kurumsallaşmasına yönelik yardımlar da önemli yer tutmaktadır. Bu amaçla 11. Mekanize Piyade Tugayı'nın eğitimi ve NATO standartlarında yapılması çalışmaları yürütülmekte, Gürcistan'ın Brüksel'de NATO karargahındaki irtibat bürosu desteklenmektedir. Kosova Türk Tabur Görev Kuvveti bünyesinde bir Gürcü barış gücü takımının da bulunması Türkiye ve Gürcistan arasındaki askeri ilişkilerinin önemli sonuçlarından birisidir.

Türkiye ile Gürcistan askeri birlikleri arasında 19 Mart 2002'de Posof Türkgüzü Köyü sınırında askeri tatbikat yapılmıştır. Tatbikata her iki ülkeden 30'ar kişiden oluşan askeri birlikler katılmıştır²¹².

ABD ile 10 Aralık 2002 tarihinde imzalanan ve 21 Mart 2003 tarihinde Gürcistan Meclisi tarafından onaylanan Savunma İş Birliği Anlaşması'nın yapılması ile ABD'nin Gürcistan'a yaptığı askeri yardımlar arttırılmıştır²¹³.

Gürcistan'a da 1993-2002 yılları arasında, Türk Silahlı Kuvvetleri envanterinden, 19.2 milyon ABD doları tutarında askeri malzeme hibe edilmiştir. Dış askeri yardım projeleri bağlamında muhtelif projeler için de 1998-2004 yılları arasında imzalanan askeri hibe anlaşmaları kapsamında Gürcistan'a, 22.8 milyon ABD doları tutarında malzeme tedarik edilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarafından, Gürcistan'a aynı ve hibe olarak, toplam 42 milyon ABD doları lojistik yardım yapılmıştır²¹⁴.

²¹² **Milliyet**, 20 Mart 2002.

²¹³ Bu anlaşma ile ABD askeri personeline Gürcistan'a vizesiz giriş, Gürcistan'da serbest hareket etme olanağına sahip olma, silah taşıyabilme, arazi ve bina kiralayabilme, her türlü vergiden muaf tutulma, askeri donanım konuşlandırabilme hakkı verilmiştir. ABD uçaklarının Gürcistan hava sahasını ve üslerini kullanabilmesine izin verilmiştir.

²¹⁴ Atasay Özdemir, "Türkiye ve NATO Askeri İşbirliğinin Değerlendirilmesi", **Harp Akademileri Komutanlığı Konferans Metinleri**, İstanbul, 3 Ocak 2005, s.3.

Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili, Gürcistan'ın NATO'ya neden üye olmak istediğine dair bir soruya şu şekilde cevap vermiştir:

“Üyelik bize Avrupa ile bütünleşme yolu açacak. Bu da yabancı yatırımcılar için güvence ve çekici bir pazar olmamız demek. NATO üyeliği bize yabancı askeri müdahaleye karşı da koruma sağlayacak ki, bu çok önemli. Ayrıca, iç sorunlarımızın barış yoluyla çözülmesi fırsatı doğacak. Eğer kuzey komşumuzdaki (Rusya Federasyonu) bazı saldırgan güçlerin doğrudan baskısı olmasaydı sorunlarımızı çoktan çözerdik. Böylece Rusya'daki barış yanlısı yöneticilerle yapıcı diyalog da kurabiliriz²¹⁵.”

Gürcistan'da 40 subay, 3 astsubay olmak üzere toplam 43 Türk askeri personeli görev yapmaktadır.

Türkiye'de Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nda 22, Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'nda 9, Hava Kuvvetleri Komutanlığı'nda 5, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Komutanlığı'nda 7, Harp Akademileri Komutanlığı'nda 7, Jandarma Okullar Komutanlığı'nda ise 4 olmak üzere genel toplamda 54 Gürcü askeri personel Türkiye'de eğitim görmektedir.

Türk Silahlı Kuvvetleri'ndeki eğitim kurumlarında 426 Gürcü subay/astsubay ve askeri öğrenci eğitim görmüştür. Ayrıca; BİO kapsamında 176 personele kurs verilmiştir. Ankara'da 02-06 Haziran 2003 tarihinde icra edilen “İpek Yolu 2003 General/Amiral Semineri”ne Gürcistan, Savunma Bakanı başkanlığında 3 kişilik bir heyet ile katılmıştır.

Gürcistan Silahlı Kuvvetleri'ndeki eğitim kurumlarında 1125 Gürcü subay/astsubay ve askeri öğrenci eğitim görmüştür. Ayrıca, Gürcistan'da TSK tarafından açılan 4 adet dil dershanesinde 502 personele Türkçe Lisan Kursu verilmiştir.

²¹⁵ Milliyet, 30 Ocak 2006.

Halen 616 Gürcü subay/astsubay ve askeri öğrenciye Türkçe lisan kursu verilmektedir.

Türkiye ile Gürcistan arasındaki Askeri İş Birliği Faaliyetleri, 14 Temmuz 1997 tarihinde imzalanan Askeri Eğitim İş Birliği Anlaşması esaslarına göre yürütülmektedir. Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin yeniden teşkilatlandırılması, eğitimi, teçhizi ve modernizasyonu kapsamında, Türkiye tarafından aşağıdaki birlik ve karargahlarda danışmanlık faaliyetleri sürdürülmektedir:

- a. Gürcistan Müşterek Harp Okulu;
- b. Tiflis/Gürcistan Lilo Sınır Birlikleri Komutanlığı
- c. 11 nci Mekanize Piyade Tugay Komutanlığı;
- ç. İç Kuvvetler Danışmanlığı ve Eğitim Grup Komutanlığı;
- d. Gürcistan Özel Kuvvetler Komutanlığı ve Eğitim Komutanlığı;
- e. Kara Havacılık Teknik Destek Komutanlığı;
- f. Hava Kuvvetleri Komutanlığı Danışmanlığı ve Marneuli Havaalanı Tim Komutanlığı;

Bugüne kadar Gürcistan'a verilen eğitim ve eğitimi destekleyici projelerin maliyeti 12 milyon dolar, lojistik destek faaliyetleri kapsamında yapılan malzeme ve yardımların maliyeti ise 33 milyon dolar olmak üzere, toplam maliyeti yaklaşık 45 milyon dolar civarındadır²¹⁶.

²¹⁶ Genelkurmay Başkanlığı, **Sunum Notları**, Ankara, Şubat 2004, ss.1-3.

SONUÇ

Gürcistan ile olan ilişkilerimiz sadece Gürcistan'da cereyan eden olaylar ve Türkiye'nin buradaki bölgesel menfaatleri ile sınırlı kalmamaktadır. Aynı zamanda Gürcistan'a etki eden RF ve ABD'nin ülke üzerindeki rekabeti, bu rekabetin yarattığı sonuçlar ve bunların Türkiye'nin iç ve dış politikasına etkilerini de kapsamaktadır.

Gürcistan politikamız, Orta Asya ile olan ilişkilerimizi de doğrudan etkilemektedir. Gürcistan'da sağlanacak istikrar, Türkiye'nin bu istikrarı sağlamadaki katkısı, Türkiye'nin jeopolitik gücünün seviyesini belirleyecektir. Sınırlarımızın güvenliğini ve ülkemizin menfaatlerini sınırlarımızdan itibaren değil, ortak tarihi ve kültürel değerlerimizin bulunduğu ve menfaatlerimizin başladığı yerlerden itibaren aramanın sağlayacağı faydalar vardır. Bu faydalar Türkiye'nin hem bir bölgesel güç olmasına, hem de istikrarın sağlandığı bir ortam içinde her alanda etkin olabilmesine imkan sağlayacaktır.

Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Kafkasya ve Orta Asya Cumhuriyetleri ile geliştirmeye çalıştığımız ilişkilerimiz açısından Gürcistan anahtar konumundadır. Türkiye'de, coğrafi konumu ve stratejik önemi nedeniyle Gürcistan'dan "*Doğu'daki Trakya*" olarak bahsedilmektedir. Türkiye'nin Kafkasya ve Orta Asya'ya yönelik politikasının siyasi, ekonomik ve sosyal yönleri bulunmaktadır. Bu çok yönlü politikamızın başarılı olabilmesi bakımından bölge ile irtibatımızda köprü rolü oynayan Gürcistan ile ilişkilerimizin sorunsuz bir şekilde yürütülerek geliştirilmesi milli çıkarlarımıza hizmet etmektedir.

Kafkasya'nın huzur, barış ve istikrarı Türkiye bakımından büyük önem arz etmektedir. Türkiye ile Gürcistan arasında yakın ilişkiler kurularak geliştirilmesi, bölge istikrarına katkıda bulunacaktır. Avrasya'da Doğu-Batı ve Kuzey-Güney

eksenlerinde iki önemli ülke olan Türkiye ve Gürcistan arasındaki yakın iş birliği, içinde bulunduğumuz coğrafyanın kalkınmasını da olumlu yönde etkileyecektir.

Bağımsızlığından itibaren ayrılıkçı hareketlerle mücadele eden Gürcistan, kendi toprak bütünlüğü için çaba sarf etmektedir. Bu maksatla önce Acaristan'daki ayrılıkçı hareket üzerine gidilmiş, bölge halkının çoğunluğunun desteği alınarak ve ayrıca güç kullanılarak Acaristan Özerk Cumhuriyeti'nin merkezi hükümete bağlılığı sağlanılmıştır. Bu başarı, Kadife Devrim sonrası seçimle iş başına gelen Mikhail Saakaşvili'ye büyük itibar kazandırmıştır.

Gürcistan'ın Güney Osetya sorununa bakıldığında oldukça problemlili bir konu karşımıza çıkmaktadır. Güney Osetya ayrılıkçı hareketi, RF'ye bağlı Kuzey Osetya Cumhuriyeti ile birleşme yollarını aramaktadır. Ancak RF bu konuya fazla istekli görünmemektedir. Çünkü birleşme olduğu takdirde ortaya daha büyük ve güçlü bir Osetya çıkabilecek ve ileride bağımsızlık arayışlarına girebilecektir. Ayrıca birleşme durumunda RF, Gürcistan'a karşı kullanmakta olduğu bir istikrarsızlık aracını da kaybetmiş olacaktır. Gürcistan merkezi yönetimi, Oset halkının ağır ekonomik durumunu, ayrılıkçı yönetime duyduğu güvensizliği ve geleceğine ilişkin belirsizliği kullanarak kendi yanına çekmek istemektedir. Osetya konusundaki mücadele devam etmektedir. Gürcistan yönetimi, ayrılıkçı hareketlerden önce en zayıfı olan Acaristan konusunda netice aldıktan sonra, kolay olmamakla beraber halen Abhazya'daki duruma göre daha güçsüz olan Osetya konusunu halletmeye çalışmaktadır.

Abhazya ayrılıkçı hareketi diğer ayrılıkçı bölgelerden çok daha güçlü olarak devam etmekte olup, Gürcistan'ın bu bölge üzerinde neredeyse hiç etkinliği yoktur. Abhazya'nın geleceği konusunda üç ihtimal bulunmaktadır. Bunlar; bağımsız Abhazya, Gürcistan'a bağlı özerk Abhazya ve RF'ye bağlı özerk Abhazya'dır. Türkiye, Abhazya politikası olarak, Gürcistan ile Abhazya arasındaki sorunların barışçı yollarla ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğü çerçevesinde çözümlenmesini benimsemekte ve bu nedenle Abhazya ayrılıkçı hareketini desteklememektedir. Çok etnikli bir yapıya sahip olan Abhazya'nın bağımsızlığı, zincirleme etki sonucunda Türkiye'nin kuzeyinde Kafkasya'da bir kargaşaya sebep olabilir. Her ne kadar Türkiye'deki diaspora

Abhazya'nın bağımsızlığını desteklese de, bu durumun Abhaz toplumunun geleceği açısından da endişe verici olabileceği değerlendirilmelidir. Bu nedenle Abhazya sorununun Türkiye'nin mevcut politikası çerçevesinde çözümlenmesi, sadece Gürcü devletinin devamı açısından değil, aynı zamanda Abhaz etnik grubunun geleceği açısından da önem taşımaktadır. Türkiye bu nedenlerle Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü desteklemekte ve bu ülke ile arzu ettiği dayanışmayı sağlayacak güçlü ilişkiler kurmak istemektedir.

Türkiye, komşusu Gürcistan'ın etnik kökenli sorunlarının çözüm sürecine katkıda bulunmayı önermiştir. Çünkü Gürcistan'daki gelişmeler Türkiye'nin Orta Asya ve Azerbaycan'a açılımını da etkileyecek niteliktedir. Aynı zamanda Gürcistan Devlet Başkanı Mikhail Saakaşvili'nin de belirttiği gibi Gürcü ve Abhaz diasporası bulunmaktadır. Bu çerçevede sorunların çözümlenmesi için arabuluculuk teklif edilmiş ve tarafların bir araya gelebilmesi için toplantılar düzenlenmiştir. Gürcistan'ın iç sorunları yüzünden merkezi otoriteye muhalif olan ve kendi egemenlik sınırları içinde etkin olan liderlerin Türkiye'ye yapmak istedikleri ziyaretler resmi boyutta kabul edilmemiş, Türkiye'deki diasporanın baskısına rağmen Gürcistan'ın toprak bütünlüğü desteklenmiştir. Gürcistan'ın egemenliği, toprak bütünlüğü ve siyasi birliğinin korunmasını desteklediğimiz her fırsatta ve düzeyde tarafımızdan dile getirilmektedir. Stratejik çıkarlarımızın bir gereği olan bu politika, esasen Abhazya ve Güney Osetya gibi ülke bütünlüğünü tehdit eden sorunlarla karşı karşıya bulunan Gürcistan ile ilişkilerimizin geliştirilmesinde temel etken olmaktadır.

RF, Kafkasya'daki eski nüfuzuna kavuşmak için bölgesel istikrardan değil tam aksine istikrarsızlıktan ve etnik çatışmalardan medet ummaktadır. RF hükümetinin etnik ilişkilerden sorumlu komitesinin başkanı, Başbakan Yardımcısı Sergey Şahray'ın 1993 yılı başlarında verdiği demeçte "*Rusya'nın toprağı olan Kafkasya'da silâhın gücünü göstereceklerini*" açıklaması, Rusya'nın Kafkasya politikasına ışık tutmaktadır. RF'nin Kafkasya'daki etnik çatışmalarda tarafsız arabuluculuk yapmayacağını belirten Şahray'ın "*Biz burada uzlaşma arayışı içinde değil, düzen arayışı içindeyiz*" şeklindeki ifadesi RF'nin Kafkasya'ya müdahale için etnik çatışmalardan ve istikrarsızlıktan yararlanmayı planladığını göstermektedir. Gürcistan'ın iç meseleleri olan Acaristan,

Abhazy ve Güney Osetya sorunlarında RF'nin bu politikası nedeniyle çözüme ulaşmak güçleşmiştir.

İç politik istikrarın sağlanmasında güçlük çekilen Gürcistan'da, yönetim, uluslararası platformda kendini kabul ettirme gayreti içindedir. BM üyeliği Temmuz 1992'de onaylanan Gürcistan, 1993'de BDT'ye üye olmuştur. Bu görünümüyle RF'ye bağımlı olan Gürcistan, ekonomik bağımsızlığını kazandıkça RF ile ilişkilerini daha dengeli hale getirme amacını güderek, diğer ülke ve uluslararası birliklere yakınlık göstermektedir. Uluslararası alanda saygın bir konuma sahip olmak isteyen Gürcistan, Avrupa'dan Orta Asya'ya uzanan bir köprü niteliği taşımak istemektedir. Özellikle Türkiye ve İran'la, daha sonra Suriye gibi uzak komşularla diplomatik ilişkilerle başlayıp, siyasi, ekonomik, ticari alanlara yayılan bağlantılar kuran Gürcistan, Çin Halk Cumhuriyeti gibi uzak ülkelerle de ilişkiler kurmaktadır. Özellikle Avrupa'da taraftar arayan Gürcistan, Almanya ile yakın ilişkiler içindedir.

Gürcistan, RF'nin Sovyetler Birliği sistemini yeniden canlandırmaya yönelik çabalarına soğuk bakmakta, bu çerçevede BDT'ye mesafeli yaklaşmakta ve söz konusu kuruluşun ortak güvenlik konseptine itibar etmemektedir. Gürcistan; Ukrayna, Özbekistan, Azerbaycan ve Moldova ile ortak hareket ederek GUUAM'ın oluşturulmasında aktif rol almıştır. Bölgesel politikaların uygulanmasında ortak hareket etmeyi hedefleyen GUUAM'ı oluşturan ülkeler; uluslararası temaslarını batıya doğru genişletmeye, güvenliklerini NATO başta olmak üzere Batı güvenlik mekanizmaları aracılığıyla sağlamaya çalışmaktadır. Söz konusu devletleri bir araya getiren bir başka özellik de, söz konusu ülkelerdeki ayrılıkçı hareketlerin, RF tarafından desteklenmesidir.

Gürcistan ABD ile ilişkilerine, bölgedeki RF nüfuzunu dengelemek maksadıyla ve aynı zamanda ekonomik beklentilerini karşılayabileceği ümidiyle büyük önem vermektedir. Son dönemde, Kafkasya'nın enerji ulaşım ağının merkezi haline gelmesi sonucunda, ABD'nin de bölgeye ve bu çerçevede Gürcistan'a karşı artan bir ilgiyle yaklaştığı gözlenmektedir. 2003 yılının sonlarında "*Kadife Devrim*"le gerçekleştirilen iktidar değişikliğinin perde arkasında ABD'nin bulunduğu iddia edilmektedir. Kayda

değer bir üretim faaliyetinin bulunmadığı Gürcistan'ın ekonomisinin büyük bir kısmı dış mali destek ve yardıma dayanmaktadır. ABD'nin uluslararası finans kuruluşlarındaki etkisi ve Gürcistan'a yılda yaklaşık 100 milyon dolarlık hibe yardımı yapması, doğal olarak bu ülkenin Gürcistan'ın dış politikasında en ağırlıklı yere sahip olmasını sağlamıştır.

Batı yönlü bir siyaset izleyen Gürcistan'da nüfuzunu muhafaza etmeyi amaçlayan ve bunu istikrarsızlık yaratmak suretiyle gerçekleştirmeyi hedefleyen RF ile olan ilişkilerin mevcut durumu karşısında Gürcü yönetimi, bölgede desteğine güvenebileceği bir ülke olarak Türkiye'yi görmektedir.

Türkiye, Gürcistan'ın bağımsızlığını 16 Aralık 1991 tarihinde tanımış ve ikili ilişkilerde, diplomatik alanda kısa zamanda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Türkiye, Gürcistan için; Batı'ya açılan bir kapı ve ekonomik gelişmesine katkıda bulunabilecek önemli bir ekonomik güç, aynı zamanda RF'nin nüfuzunu dengeleyebilecek bir komşudur. AB müzakereleri devam eden Türkiye, Gürcistan için Batı'nın başladığı yerdir. Bu nedenle, Gürcistan yönetimi, Türkiye ile ilişkilere büyük önem vermektedir. Bu önemin bir yansıması olarak, Türk-Gürcü siyasi ilişkileri en üst seviyede pürüzsüz bir şekilde devam etmektedir. Gürcü üst düzey yetkililer, Türkiye'nin Gürcistan'a yönelik içten, tutarlı ve akılcı bir siyaset güttüğünü her fırsatta dile getirmektedir. 1997 yılından itibaren askeri ilişkilerimiz ivme kazanmış, halen çok iyi seviyede devam etmektedir.

Gürcistan'ın Türkiye'den beklentisi sadece siyasi planda kalmamakta, idari, askeri, ekonomik ve sosyal alanda da Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Bu nedenle, Gürcistan'ın Türkiye'den beklentileri yüksektir. Bu beklentilerini karşılayabildiği ölçüde Türkiye Gürcistan'ı yanına çekebilecektir. Türkiye'den arzu ettiği desteği alamadığı durumlarda ise Tiflis, imkanları daha fazla olan diğer Batı ülkelerine yönelmektedir. Gürcistan, ülkemiz açısından stratejik önemi haizdir. Öncelikle Gürcistan, Kafkasya ve Orta Asya'ya açılan ulaştırma ve ticari yolların merkezindedir. Bu bölgelere ve özellikle kardeş ülke Azerbaycan'a yönelik ekonomik, ticari ve askeri faaliyetlerimizde Gürcistan'ın coğrafi ve siyasi ilişkilerdeki

yakınlığının önemli etkileri vardır ve olmaya da devam edecektir. Azerbaycan'ın doğal müttefiki olan Türkiye, Dağlık Karabağ sorunu yüzünden Ermenistan'a ambargo uygulamaya başlayınca, Gürcistan Kafkasya ve Orta Asya'ya ulaşmak için kullanabileceği en kısa yol haline gelmiştir. Gürcistan ayrıca Türkiye'nin tarihi ve kültürel bağlarından dolayı ilgi duyduğu Müslüman Kuzey Kafkasya Cumhuriyetlerine ve özellikle Çeçenistan'a giden en kısa yoldur.

Coğrafi açıdan diğer önemli faktör ise, Gürcistan'ın uzun yıllar sınırdaş olduğumuz RF ve ülkemiz arasında bir tampon bölge oluşturmasıdır. Bu nedenle, bağımsız ve güçlü bir Gürcistan ülkemizin genel güvenlik politikaları açısından da önemlidir. Bağımsız, güçlü, Batı standartlarına göre yönetilen ve Türkiye ile yakın işbirliği içinde olan bir Gürcistan, Kafkaslarda gözü olan diğer devletlerin nüfuz alanı oluşturmasını engelleyebileceği gibi Türkiye'nin Kafkaslar ve Orta Asya'ya açılmasını da sağlayabilecektir.

Türkiye, 21.yüzyıl enerji ulaşım hatları haritasının tam ortasında anahtar ülke olma özelliği kazanmıştır. Türkiye'nin önünde açılan yeni ufukların, stratejik katsayımızı artırmış ve dış politikamızda yeni imkanlar oluşturmuştur. Enerji koridorlarının transit ülkesi durumunda olan Türkiye, Hazar havzası ve Orta Asya enerji kaynaklarının alternatif nakil yollarından bir bölümünün Türkiye üzerinden geçmesi hususundaki kararlılığı sonucu BTC Petrol Boru Hattı hayata geçirilmiştir. Orta Asya doğal gaz kaynaklarının da benzer hatlarla Türkiye'den geçirilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir. Böylece Türkiye hem enerji kaynaklarını çeşitlendirmekte, hem de ekonomik getiri elde etmektedir. Boru hatları projeleri, Gürcistan ve Türkiye ilişkilerinin geliştirilmesindeki en önemli etkenlerden birisidir.

Gürcistan'la Türkiye arasında üst düzey ziyaret ve temaslar sık aralıklarla sürdürülmektedir. Kurulan işbirliği ilişkilerinde başka ülkelerle rekabet unsuru bulunmadığına dair mesajlar verilmekte, ilgili ülkeleri rahatsız edecek beyanlardan özenle kaçınılmaktadır. Özellikle RF, Ermenistan, İran eksenine karşı Gürcistan, Azerbaycan ve Türkiye arasında stratejik seviyede ilişkiler Batı ülkelerinin de desteğiyle geliştirilmektedir. İlişkilerimizde eşitlik ve karşılıklı çıkarlar gözetilmekte,

üstün ülke yaklaşımı içinde bulunulmamakta, eşitlik, iç işlerine karışmama, ortak çıkarlara dayalı ilişki istediğimiz sürekli vurgulanmaktadır. Gürcistan'ın egemenlik ve bağımsızlığının pekiştirilmesi, Batı ile entegrasyonun artırılması konularında Gürcistan desteklenmektedir.

Gürcistan'da henüz serbest piyasa ekonomisi şartları oturmamış ve ülkede siyasi istikrar da tam olarak tesis edilememiştir. Belirtilen olumsuzluklar Türk işadamlarının Gürcistan'da yatırım yapmalarını güçleştirmektedir. İki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin boyutu istenen rakamlara henüz ulaşamamıştır. Bölgede istenen istikrarın sağlanabilmesi için Gürcistan'ın ekonomik kalkınmasına ve dünya ekonomileri ile bütünleşmesine daha fazla katkıda bulunulmalı, ekonomik açıdan ilişkilerin sürekli olmasını sağlayacak tedbirler alınmalıdır.

Avrasya ulaşım ve iletişim koridorları içinde Türkiye'nin daha etkin bir şekilde yer almasını kolaylaştıracak Kars-Tiflis Demiryolu, Sarp-Hopa-Trabzon Karayolu, Çıldır-Aktaş Sınır Kapısı'nın açılması projeleri süratle gerçekleştirilmelidir. Ayrıca mevcut sınır kapılarının kapasiteleri arttırılmalı, geçiş işlemleri kolaylaştırılmalıdır.

Gürcistan'la olan ilişkilerimizin güvenlik boyutu, önemi ölçüde askeri işbirliğine dayanmaktadır. Bu çerçevede Gürcistan ile Türkiye arasında bölge ve dolayısı ile dünya barışına katkıda bulunmayı amaç edinmiş, çok iyi seviyede askeri ilişkiler tesis edilmiştir. Bu ilişkiler geliştirilerek sürdürülmektedir. Bağımsızlığını yeni kazanmış ülkeler için, diğer ihtiyaçların yanında orduların kurmak önemli ve öncelikli bir ihtiyaçtır. Gürcistan'da aynı ihtiyacı duymaktadır. Türkiye, her konuda olduğu gibi, askerlik konusunda da, Gürcistan'ın modern dünyaya mümkün olduğunca erken katılmasına yardımcı olmak maksadıyla, modern dünyanın uygulamalarını Gürcistan'a aktarmaktadır. Bu kapsamda Gürcistan Silahlı Kuvvetlerinin NATO standartlarına uygun olarak teşkilatlanması için TSK gereken desteği vermektedir.

Mikhail Saakaşvili yönetiminin iç sorunları aşmak amacıyla kullandığı milliyetçi eğilimin ülkedeki bazı radikal çevreleri harekete geçirdiği görülmektedir. Bu milliyetçi yaklaşımın Gürcistan vatandaşı Azeri Türklerini tedirgin ettiği

değerlendirilmektedir. Gürcistan televizyon muhabirleri ve gazetecileri son yıllarda Karadeniz bölgesinde yaşayan vatandaşlarımızla çekim ve röportaj yapmak için sık sık gelmekte ve onlardan Gürcü olduklarını çekim esnasında söylemelerini istemektedirler. Mikhail Saakaşvili'nin Türkiye ziyareti esnasında Türkiye'de kendi ülkesindekinden daha fazla Gürcü olduğunu belirtmesi ve Türkiye'deki Gürcü asıllı vatandaşlarımızı hedef alan çifte vatandaşlık uygulamasına başlaması Ankara tarafından sıcak karşılanmamıştır. Gürcistan'ın bu uygulamalarla neyi hedeflediği dikkatle takip edilmelidir.

E K L E R

EK-1

TÜRKİYE-GÜRCİSTAN ARASINDAKİ ANLAŞMA VE PROTOKOLLER

- Türkiye Cumhuriyeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişki Kurulmasına İlişkin Protokol, Tiflis, 21.5.1992.
- T.C.Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uzman Eğitimi Protokolü, Tiflis, 21.5.1992.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Küçük Ve Orta Ölçekli Sanayiinin Geliştirilmesi İçin Teknik İşbirliği Protokolü, Tiflis, 22.5.1992.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Haberleşme Alanında İşbirliği Protokolü, Tiflis, 13.7.1992.

- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Uluslar Arası Karayolu Taşımacılığına İlişkin Anlaşma, Tiflis, 30.7.1992.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Haberleşme Alanında İşbirliği Protokolü, Tiflis, 30.7.1992.
- Ticaret Ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması, Tiflis, 30.7.1992.
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki Ve Korunması Anlaşması, Tiflis, 30.7.1992.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşması, Tiflis, 30.7.1992.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Denizcilik Anlaşması, Tiflis, 30.7.1993.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Eğitim, Bilim, Kültür Ve Spor Alanlarında İşbirliği Anlaşması, Tiflis, 30.7.1992.
- Karma Ulaştırma Komisyonu Mutabakat Zaptı, Ankara, 28.7.1993.
-

EK-1

DEVAMI

- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Dostluk, İşbirliği Ve Dayanışma Deklarasyonu, Ankara, 13.1.1994.
- TBMM Ve Gürcistan Parlamentosu Arasında İşbirliği Protokolü, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gümrük İşleri Alanında İşbirliği Ve Karşılıklı Yardım Anlaşması, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. Gümrük Müsteşarlığı İle Gürcistan Cumhuriyeti Gümrük Müsteşarlığı Arasında Gümrük Belgelerinin Ve Mevzuatının Karşılıklı Tanınmasına İlişkin Anlaşma, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Spor Alanında İşbirliği Anlaşması, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Turizm Alanında İşbirliği Anlaşması, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Tarımsal Alanda Teknik, Bilimsel Ve Ekonomik İşbirliği Protokolü, Ankara, 13.1.1994.

- T.C. Sanayi Ve Ticaret Bakanlığı İle Gürcistan Cumhuriyeti Dış Ekonomik İlişkiler Komitesi Arasında Ticari, Ekonomik, Bilimsel Ve Teknik İşbirliği Protokolü, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Güvenlik Ve İşbirliği Anlaşması, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Ekonomik Konularda Yapılan Görüşmelere İlişkin Mutabakat Muhtırası, Ankara, 13.1.1994.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik Hizmet Ve Özel Pasaportlara Vize Muafiyeti Tanınması Hakkında Anlaşma, Ankara, 12.6.1995.
- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Posof – Türkgözü – Ahıska Sınır Noktasında Sınır Kapısı Açılmasına Dair Protokol, Ankara, 31.7.1995.

EK-1

DEVAMI

- T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kredi Borç Bakiyesinin Yeni Vadeye Bağlanması Protokolü, Tiflis, 31.8.1995.
- Gürcistan Cumhuriyeti'nde Serbest Ticaret Ve Ekonomi Bölgelerinin Kurulması Ve İşletilmesi İle İlgili Tetkik Ve Ekonomik İncelemeleri Yapma Ve Gerekli Mevzuatı Hazırlama Alanlarında İşbirliği Kurulmasına Dair T.C. Hükümeti İle Gürcistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Protokol, Tiflis, 31.8.1995.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Gümrük Geçiş Noktaları Arasında Anlaşma, Ankara, 4.4.1996.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticari Ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Vize Kolaylığı Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.
- Enerji Ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı İle Gürcistan Devlet Enerji Kurumu Arasında Enerji Alanında İşbirliği Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında İletişim Alanında İşbirliği Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Askeri Alanda Eğitim, Teknik Ve Bilimsel İşbirliği Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.

- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Demiryolu Ve Diğer Altyapı Sistemlerinin Bağlanması İlişkin Protokol, Ankara, 4.4.1996.
- Anadolu Ajansı İle Gürcistan Haber Ajansı Arasında İşbirliği Anlaşması, Ankara, 4.4.1996.
- K.E.K. I. Dönem Toplantısı Protokolü, Tiflis, 30.1.1997.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasındaki İşbirliğinin Derinleştirilmesine İlişkin Deklarasyon, Tiflis, 14.7.1997.

EK-1

DEVAMI

- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Sınır Sözleşmesi, Tiflis, 14.7.1997.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Karadeniz’de Deniz Sınırının Teyidine İlişkin Protokol, Tiflis, 14.7.1997.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması, Tiflis, 14.7.1997.
- T.C. İle Gürcistan Cumhuriyeti Arasında Çevre Alanında İşbirliği Anlaşması, Tiflis, 14.7.1997.
- T.C. Yüksek Öğretim Kurulu Başkanlığı İle Gürcistan Eğitim Bakanlığı Arasında Yükseköğretimde İşbirliği Protokolü, Tiflis, 14.7.1997.
- Türkiye Cumhuriyeti İle Gürcistan Patent Kuruluşları Arasında İşbirliği Anlaşması, Tiflis, 14.7.1997.
- Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü İle Gürcistan Devlet Arşivi Arasındaki 1997-1999 Yıllarına Ait İşbirliği Protokolü, Tiflis,14.7.1997.
- Türkiye Ve Gürcistan Arasında Hukuk, Ticaret Ve Ceza Alanlarında Adli Yardımlaşma Anlaşması, Ankara, 15.1.1998.
- Türkiye – Gürcistan Ulaştırma Karma Komisyon Toplantısı Protokolü, Ankara, 16.7.1998
- Türkiye – Gürcistan Arasında Sınai Mülkiyetin Korunması Alanında Patent Kuruluşları Arasında İşbirliği İle İlgili İyi Niyet Protokolü, Ankara, 12.11.1998.

GÜRCÜCE YAYIN TALEBİ

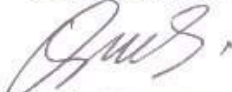
**TRT GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'NE
ANKARA**

KONU: YEREL DİL ve LEHÇE YAYINLARINDA GÜRCÜ DİLİNDE YAYIN TALEBİ

Yerel Dil ve Lehçelerde Radyo-Televizyon yayınlarının yapılabilmesine olanak sağlayan kanun maddeleri gereği Gürcü dilinde de yayın yapılmasını talep ediyoruz. Konuyla ilgili gerekenin yapılmasını arz ederiz.

07/06/2004

www.gurcuhaber.com
Gürcü Haber Com Yönetici-Editörü

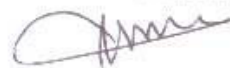
Gaffar YILMAZ

www.chveneburi.net
Chveneburi.Net Yönetici-Editörü

Erdal KÜÇÜK

Çveneburi Kültürel Dergisi
Sahibi ve Sorumlu Müdürü

Osman Nuri MERCAN

Adres:
Halaskargazi Caddesi Simge Apt. No:59 Kat 6 D.5
Harbiye – ISTANBUL

Tel.: (212) 231 79 28
Fax : (212) 246 02 27

KISALTMALAR

- AB** : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
A.g.d. : Adı geçen dergi
A.g.e. : Adı geçen eser
AGİT : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
A.g.m. : Adı geçen makale
A.g.n. : Adı geçen notlar
AGSP : Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
A.g.r. : Adı geçen rapor
AKKA : Avrupa Konvansiyonel Kuvvet Anlaşması
BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu
BİO : Barış İçin Ortaklık
Bkz. : Bakınız
BTC : Bakü-Tiflis-Ceyhan
BTE : Bakü-Tiflis-Erzurum
KEİT : Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı
KOBİ : Küçük ve Orta Büyüklükte İşletmeler
RF : Rusya Federasyonu
SSCB : Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TAV : Tepe Afken Ventures
TSK: Türk Silahlı Kuvvetleri

KAYNAKÇA

I-SÜRELİ YAYINLAR

A-GAZETELER

Akşam
Cumhuriyet
Hürriyet
Milliyet
Radikal
Resmi Gazete
Turkish Daily News
Türkiye Gazetesi
Vatan

B-DERGİLER

Ahşaklılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi
Aksiyon
Avrasya Dosyası
Avrasya Etüdüleri
Cumhuriyet Strateji
Diyalog Avrasya
Global Rapor
Insight Turkey
Jeopolitik
Kafkasya Yazıları
Mamuli
Panorama
Silahlı Kuvvetler Dergisi
Stradigma.com
Stratejik Analiz
Türk Dünyası Bülteni
Turkish Studies
Türkiye ve Siyaset

II- İNCELEME YAPITLAR VE ANILAR

A-KİTAPLAR

- Altın, Erhan, **Kafkasya’da NATO’nun Genişlemesi: Hazar’ın Güvenliğine Etkileri**, Yeditepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2000.
- Bal, İdris, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası**, Nobel yay., Ankara, 2004.
- Buttanrı, Bilge, **Bölgesel Güç Karadeniz**, IQ yay., İstanbul, 2004.
- Çabuk, Sedat, **Türkiye Gürcistan İlişkileri ve Türkiye’nin Takip Etmesi Gereken Politikalar**, Kara Harp Akademisi (Yayınlanmamış Akademi Tezi), 2001, İstanbul.
- Çiloğlu, Fahrettin, **Rusya Federasyonu’nda ve Transkafkasya’da Etnik Çatışmalar**, Sinatle yay., İstanbul, 1998.
- Çolakoğlu, Selçuk, **Türkiye’nin Gürcistan Politikası**, Adnan Menderes Üniversitesi yay., Aydın, 1999.
- Demir, Ali Faik, **Türk Dış Politikası Perspektifinden Güney Kafkasya**, Bağlam yay., İstanbul, 2003.
- Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu, **Gürcistan Ülke Bülteni**, Eylül 2005.
- Dışişleri Bakanlığı, **Basın Açıklamaları**, No:122, Temmuz 2000.
- Dışişleri Bakanlığı, **Dışişleri Güncesi**, Şubat 2000.
- Duru, Okan, **Türk Tankerciliği Raporu**, Deniz Ticareti Genel Müdürlüğü yay., Haziran 2005.
- EU, **European Union in The World, Working For Peace, Security and Stability**, EU Publications, Brüksel, 2005.
- Genelkurmay Başkanlığı, **Gürcistan Bilgi Notları**, Ankara, Kasım 2003.
- Harp Akademileri Komutanlığı, **Dış Basın Bülteni**, Temmuz 2001.

- Haydar Çakmak, **1989'dan Günümüze Gürcistan**, KTÜ yay., Trabzon, 1998.
- İlhan, Suat, **Türkiye'nin ve Türk Dünyası'nın Jeopolitiği**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü yay., Ankara, 1997.
- Kiremitçi, İlker, **Thrace On The East: Georgia**, Bilkent Üniversitesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2004.
- Mert, Okan, **Türkiye'nin Kafkasya Politikası ve Gürcistan**, IQ yay., İstanbul, 2004.
- Oran, Baskın, **Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, C.II, İletişim yay., İstanbul 2002.
- Öke, Mim Kemal, **Geçiş Sürecinde Orta Asya Türk Cumhuriyetleri**, Alfa yay., İstanbul, 1999.
- Öztürk, Osman Metin, **Rusya Federasyonu Askeri Doktrini**, ASAM yay., Ankara, 2001.
- Pamuk, Mustafa, **Kafkasya ve Azerbaycan'ın Dünü, Bugünü, Yarını**, HARPAK yay., İstanbul, 1995.
- Sadıgıbeyli, Rovshan, **Stability in the South Caucasus: The Role of Russia and Turkey**, Bilkent Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), 2002.
- Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, C.II, İmge yay., Ankara, 2004.
- Sürmeli, Serpil, **Türk-Gürcü İlişkileri (1918-1921)**, Atatürk Araştırma Merkezi yay., Ankara, 2001.
- Şahinoğlu, Coşkun, **Rusya Federasyonu'nun Yeni Siyasi ve Askeri Doktrinleri Göz Önüne Alındığında Türkiye ve Rusya Federasyonu Arasındaki Mücadele Alanları Neler Olabilir?**, Hava Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002.
- Tezkan, Yılmaz, **Kadim Komşumuz Yeni Rusya**, Ülke yay., İstanbul, 2001.
- Tiflis Ticaret Müsteşarlığı, **Gürcistan Ülke Raporu**, Temmuz 2003.
- TİKA, **Gürcistan Ülke Raporu 2003**, Ankara, 2003.
- Torumtay, Necip, **Değişen Stratejilerin Odağında Türkiye**, Milliyet yay., İstanbul, 1996.
- Tosun, Murat, **Military Power in the Caucasus**, Yeditepe Üniversitesi (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2002.
- Uslu, Şeref, **ABD ve Almanya'nın, Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan'a Yönelik Olan ve Olması Muhtemel Dış Politikalarını İrdelenmesi ve Türkiye'nin Dış Politikasına Etkilerinin İncelenmesi**, Kara Harp Akademisi Komutanlığı (Yayınlanmamış Akademi Tezi), İstanbul, 2002.
- Üren, Mustafa, **RF'nin; Kafkaslar'da Yeni Yapılanma İhtimalleri, Etnik ve Dini Karmaşalar da Dikkate Alındığında, Türkiye'nin Kafkaslar'a Yönelik Politikası Nasıl Olmalı?**, Kara Harp Akademisi (Yayınlanmamış Akademi Tezi), 2001, İstanbul.
- Yalçınkaya, Alaeddin, **Türk Cumhuriyetleri ve Petrol Boru Hatları**, Bağlam yay., İstanbul, 1998.
- Yanar, Savaş, **Türk Rus İlişkilerinde Gizli Güç: Kafkasya**, IQ yay., İstanbul, 2002.
- Yapıcı, Utku, **Türk Dış Politikasının Yeni Açılımları, Orta Asya ve Kafkasya**, Otopsi yay., İstanbul, 2004.
- Zbigniew Brezezinski, **Büyük Satranç Tahtası**, Sabah yay., İstanbul, 1998.

B-MAKALELER

- Ağacan, Kamil, "ABD'nin Gürcistan'a Asker Göndermesi: Terörle Mücadelede Üçüncü Cephe mi Yoksa Köprü Başının Tutulması mı?", **Stratejik Analiz**, Sayı 24, s.71-73.
- Ağacan, Kamil, "Değişim Zamanı: Rusya Federasyonu'nun Güney Kafkasya Politikası", **Stratejik Analiz**, Sayı 61, Mayıs 2005, s.53-55.
- Ağacan, Kamil, "Cavaheti Sorunu-Gürcistan Ermenileri'nin Artan Özerklik Talebi", **Stratejik Analiz**, Sayı 50, Haziran 2004, s.87-88.
- Ağacan, Kamil, "Gürcistan: İvan Evine Dön", **Stratejik Analiz**, Sayı 60, Nisan 2005, s.11.
- Ağacan, Kamil, "Kafkasya'da Türk ve Rus Politikası", **Stratejik Analiz**, Sayı 40, Ağustos 2003, s.76-79.
- Ağacan, Kamil, "Kaderdaş Devletler: Azerbaycan-Gürcistan İlişkileri", **Avrasya Dosyası**, İlkbahar 2001, s.319-337.
- Ağacan, Kamil, "Saakaşvili'nin Güney Osetya Operasyonu: Bir Hipotezin Testi", **Stratejik**

- Analiz**, Sayı 54, Ekim 2004, s.46.
- Ağacan, Kamil, “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Gürcistan İlişkileri” , **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.431-442.
- Aras, Osman Nuri, “Bakü-Ceyhan Tüm Bölgenin Yararına Olacak”, **Aksiyon**, Sayı 563, 19 Eylül 2005, s.14.
- Aslan, Yasin, “Türkiye’nin Jeostratejik, Jeopolitik Önemi ve Türkiye ile Azerbaycan’ın Birleşmesi”, **Türkiye ve Siyaset**, Sayı 14, Yaz 2003, s.100-103.
- Atasay Özdemir, “Türkiye ve NATO Askeri İşbirliğinin Değerlendirilmesi”, **Harp Akademileri Komutanlığı Konferans Metinleri**, İstanbul, 3 Ocak 2005, s.3.
- Avşar, Zakir, “Gürcistan, Ermenistan, Moldavya 2000’li Yıllara Nasıl Girecek-Demografik Analiz”, **Silahlı Kuvvetler Dergisi**, S.341, Temmuz 1994, s.21.
- Bal, İdris, “Türkiye-Ermenistan İlişkileri”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004, s.398-426.
- Börüsöy, Enver, “Ermenistan ve Gürcistan Arasındaki Sorunlar”, **Stratejik Analiz**, Sayı 22, Şubat 2002, s.97.
- Cabbarlı, Hatem, “GUUAM: Bölgesel İşbirliği Açısından Yeni Bir Fırsat mı?”, **Stradigma.com**, Sayı 6, Temmuz 2003, s.20-26.
- Cohen, Ariel , “Avrasya’da Boru Hattı Siyaset.”, **Avrasya Etüdüleri**, S.1, İkbahar 1996, s.9-11.
- Coppieters, Bruno, “Federalism and Conflict in theCaucasus”, **Central Asia and Caucasian Prospects**, The Royal Institute of International Affairs Publications, London, 2001.s.29-30.
- Çelikpala, Mitat, “Kafkasya'da Büyük Oyun ve Aktörleri”, **Cumhuriyet Strateji**, 18 Nisan 2005, s.11-15.
- Çiloğlu, Fahrettin, “Gürcistan ve Türkiye’nin Dış Politikası”, **Mamuli**, Sayı:1, Ocak 1997, s.3-5.
- Demirağ, Yelda, “Kafkasya’da Türk ve Rus Politikası”, **Stratejik Analiz**, Sayı 40, Ağustos 2003, s.77.
- Demirtaş, Serkan, “Yeni Bir Kafkasya Arayışı”, **Cumhuriyet**, 17 Ocak 2000.
- Doğru, Reşat, “Ahıskalıların Vatanına Dönmesi Türkiye’nin Milli Politikasıdır”, **Ahıskalılar Vakfı Tarih ve Kültür Dergisi**, Sayı 3, Şubat 2003, s.21.
- Ekici, Gökçen, “Rusya Federasyonu'nun Terör Kartı: Irak Kafkasya'ya Emsal Olabilir mi?”, **Stratejik Analiz**, Sayı 37, Mayıs 2003, s.72.
- Gegeshidze, Archil, “Georgia’s Reginol Vulnerabilities and Ajaria Crisis”, **Insight Turkey**, Number 6/2, April-June 2004, s.67.
- Gültekin, Burcu, “Prospects For Regional Cooperation on NATO’s South Eastern Border Developing a Turkish-Russian Cooperation in South Caucasus”, **NATO Manfred Wörner Fellowship Final Report 2004/2005**, s.76-85.
- Hacımdze, Nermin, “Ahıska Türkleri Tuz Üzerine Bile Ot Bitirir”, **Stratejik Analiz**, Cilt 2, Sayı 16, Ağustos 2001, s.23.
- Henze, Paul, “Gürcistan ve Ermenistan: Sıkıntılı Bağımsızlık”, **Avrasya Etüdüleri**, Yaz 1995, s.25-33.
- İmedaşvili, Abesalom, “Türkiye-Gürcistan İlişkilerinde Yeni Aşama”, **Diyalog Avrasya**, Sayı 3, Şubat 2001, s.86-91.
- Kanbolat, Hasan, “2004 Yılında Doğu ile Batı Arasında Kafkasya: Geçmiş Doğu’da Gelecek Batı’da mı?”, **Stratejik Analiz**, C.5., Sayı 56, Aralık 2004, s.60-63.
- Kanbolat, Hasan, “Gürcistan Cumhurbaşkanı Mikhail Saakaşvili: Siyasi Bir Lider Olarak Benim İçin Örnek İnsan Atatürk’tür”, **Stratejik Analiz**, Sayı 50, Haziran 2004, s.21-26.
- Kanbolat, Hasan, “Türkiye-Azerbaycan-Gürcistan Zirvesi ve Gölgedeki Ortak Ermenistan”, **Stratejik Analiz**, C.2, Sayı 26, s.52-57.
- Kasım, Kamer, “Orta Asya ve Kafkasya Enerji Politikaları: Büyük Oyunun Parametreleri”, **Panorama**, Sayı 5, Haziran 2004, s.34.
- Kona, Gamze, “Rusya Federasyonu’nun Kafkasya Politikası”, **Jeopolitik**, Sayı 11, Yaz 2004, s. 103.
- Kotchikian, Asbed, “The Perceived Roles of Rusia and Turkey in Georgian Foreign Policy”, **Insight Turkey**, Sayı 6/2, Nisan-Haziran 2004, s.41.
- Kuloğlu, Armağan, “Türkiye Kafkasya’yı İhmal Etmemeli”, **Stratejik Analiz**, Sayı 53, Eylül 2004, s.10.

- Münir, Metin “ABD Turkcell’i Irak’a Neden Sokmadı”, **Vatan**, 16 Ekim 2003.
- Nadashvili, Iva, “A Vision for Strategic Cooperation: The Future of the Georgian-Turkish Partnership”, **Insight Turkey**, Number 6/2, April-June 2004, s.91.
- Özbay, Özden, “Dünden Bugüne Abhazya”, **Global Rapor**, Yıl:1, Sayı:2, Temmuz, s. 30-34.
- Özey, Ramazan, “Kafkasya ve Kafkas Ülkeleri”, **Avrasya Etüdüleri**, Sayı 17, İlkbahar -Yaz 2000, s.31.
- Pamir, Necdet, “Bakü Tiflis Ceyhan Boru Hattı’nda Son Durum”, **Panorama**, Sayı 3, Nisan 2004, s.18.
- Pamir, Necdet, “Orta Asya ve Kafkasya’da Güvenlik Arayışları Sürecinde Bölgedeki Enerji Kaynaklarının Rolü”, **21. Yüzyılda Türk Dış Politikası** (der:İdris Bal), Nobel yay., Ankara, 2004., ss.507-522.
- Sezgin, Mahmut, “AB’nin Güney Kafkasya Politikası”, **Stratejik Analiz**, Sayı 43, Kasım 2003, s.63.
- Şahin, Murat, “Gürcistan Ziyareti ve Mikhail Saakaşvili’nin Göreve Gelişi”, **Stratejik Analiz**, S.47, Mart 2004, s.77-81.
- Şahin, Murat, “Transkafkasya Siyasi Coğrafyasında Etnik Dağılımın Etkileri”, **Avrasya Etüdüleri**, S.19, İlkbahar-Yaz 2001, s.40-44.
- Tanrısever, Oktay, “Rusya–Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu mu?”, **Stradigma.com**, Sayı 7, Ağustos 2003, s.5.
- Tarakçı, Nejat, “Rusya Arka Bahçesini Toparlıyor”, **Jeopolitik**, Sayı 10, Bahar 2004, s.54.
- Tuncer, İdil, “The Security Policies of the Russian Federation: The Near Abroad and Turkey”, **Turkish Studies**, Sayı 2, Ağustos 2000, s.104.
- Vasilyeva, Muzayev, “Kuzey Kafkasya’da Milliyetçilik ve Ayrılcılık”, **Kafkasya Yazıları**, Sayı:4, Yaz 1998, s.13-17.
- Winrow, Gareth, “Turkey and EU and the South Caucasus”, **Insight Turkey**, Number 6/2, April-June 2004, s.16.
- Yalçın, Resul, “Turkey’s Primary Concerns in Georgia”, **Insight Turkey**, Number 6/2, April-June 2004, s.108.
- Yardım, Gökhan, “Kafkasya, Hazar Petrolleri ve Doğal Gazları ile İlgili Projelerin Mevcut Durumları ve Türk Ekonomisine Etkileri”, **Harp Akademileri Komutanlığı Konferans Metinleri**, İstanbul, 13 Aralık 2000, s.29-30.
- Yılmaz, Mehmet, “Kapıldım Gidiyorum Bahtımın Rüzgarına”, **Milliyet**, 11Ekim 2001.

III-İTERNET SİTELERİ

www.abhazya.org/komite/tarih
www.europa.eu.int/comm/external_relations/ceeca/rsp2/
www.europa.eu.int/comm/external_relations/georgia/intro/index.htm
www.chveneburi.net
www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1992/temmuz1992
www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1996/nisan1996.htm
www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/1999/subat1999.htm
www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2001/ocak2001.htm
www.byegm.gov.tr/ANADOLUYAHABERLER/AHA57.htm
www.ekocerceve.com/haberDetay.asp?Kategori=2&haberID=7354
www.byegm.gov.tr/YAYINLARIMIZ/AyinTarihi/2004/agustos2004
www.chveneburi.net
www.lazuri.com
www.gurcuhaber.com
www.mfa.gov.tr/grupa/ae/caucasian.htm
www.botas.gov.tr
www.ekutup.dpt.gov.tr
www.dlh.gov.tr/home/dy_turgur.html
www.byegm.gov.tr/anadoluyahaberler-yeni/2004/aralik